

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego
PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO
na lata 2023-2030

*STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO
PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO
NA LATA 2023-2030*

GRUDZIEŃ 2024

1. WPROWADZENIE.....	4
2. SYNTEZA I WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ POWIATU RYCKIEGO.....	6
2.1 POŁOŻENIE, ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE I DZIEDZICTWO KULTUROWE.....	6
2.2 DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY.....	7
2.3 RYNEK PRACY.....	9
2.4 POTENCJAŁ GOSPODARCZY.....	10
2.5 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	1213
2.6 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW.....	14
2.7 JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA.....	17
3. ZAKRES I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII.....	19
4. ANALIZA SWOT.....	22
5. WIZJA ROZWOJU I MISJA PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO.....	25
6. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	26
7. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA.....	27
8. ANALIZA I MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WRAZ Z USTALENIAMI I REKOMENDACJAMI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ.....	33
8.1 ANALIZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.....	33
8.2 PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA.....	37
8.3 UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO.....	40
8.4 UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE.....	43
8.5 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ POWIATU RYCKIEGO.....	49
8.6 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ.....	0
9. SPÓJNOŚĆ Z CELAMI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO.....	6
10. SYNERGIA KIERUNKÓW DZIAŁAŃ STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO I STRATEGII ROZWOJU GMIN PRADOLINY WIEPRZA.....	8
11. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI.....	12
12. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII.....	18
13. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII.....	2120
13.1 ZASADY WSPÓŁPRACY PARTNERÓW.....	2120
13.2 STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ.....	2221
14. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII.....	2423
ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE.....	2625
ZAŁĄCZNIK 2. EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO 2022 – 2030.....	5453
ZAŁĄCZNIK 3. SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU PROCESU PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ I KONSULTACJI SPOŁECZNYCH STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO NA LATA 2022 – 2030.....	5554
OPIS PROCESU ZAANGAŻOWANIA PARTNERÓW SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH.....	5554
PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE PRZYGOTOWYWANIA STRATEGII.....	5655
PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE REALIZACJI I EWALUACJI STRATEGII.....	5655

1. WPROWADZENIE

Istotnym aspektem nowego modelu polityki regionalnej kraju jest zwiększenie skuteczności planowania i realizacji działań rozwojowych oraz podniesienie jakości funkcjonowania instytucji publicznych. Jest to ważne z uwagi na znaczną dynamikę zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego, zarówno na poziomie województwa, kraju jak i europejskim. Coraz bardziej dynamicznym procesom globalizacji towarzyszą lokalne zmiany społeczne i ekonomiczne związane z intensywnym rozwojem gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach oraz procesem dostosowania do zmian klimatycznych. Stawia to przed samorządami nowe wyzwania w zakresie prowadzenia polityki rozwoju, których wspólnym mianownikiem jest sprostanie oczekiwaniom mieszkańców - głównych adresatów działań strategicznych władz samorządowych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) zakłada odejście od modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, skupiającego działania rozwojowe przede wszystkim na największych aglomeracjach, i przejście na model odpowiedzialnego rozwoju - zrównoważonego społecznie i terytorialnie, zgodnie z którym polityka regionalna ma za zadanie wspierać zintegrowane interwencje wykorzystujące miejscowe zasoby i potencjały poszczególnych terytoriów oraz dostarczanie odpowiednich impulsów dla zainicjowania trwałego wzrostu i miejsc pracy w obszarach o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwojowych. Jest to paradygmat, na którym zbudowana została Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego 2022 – 2030.

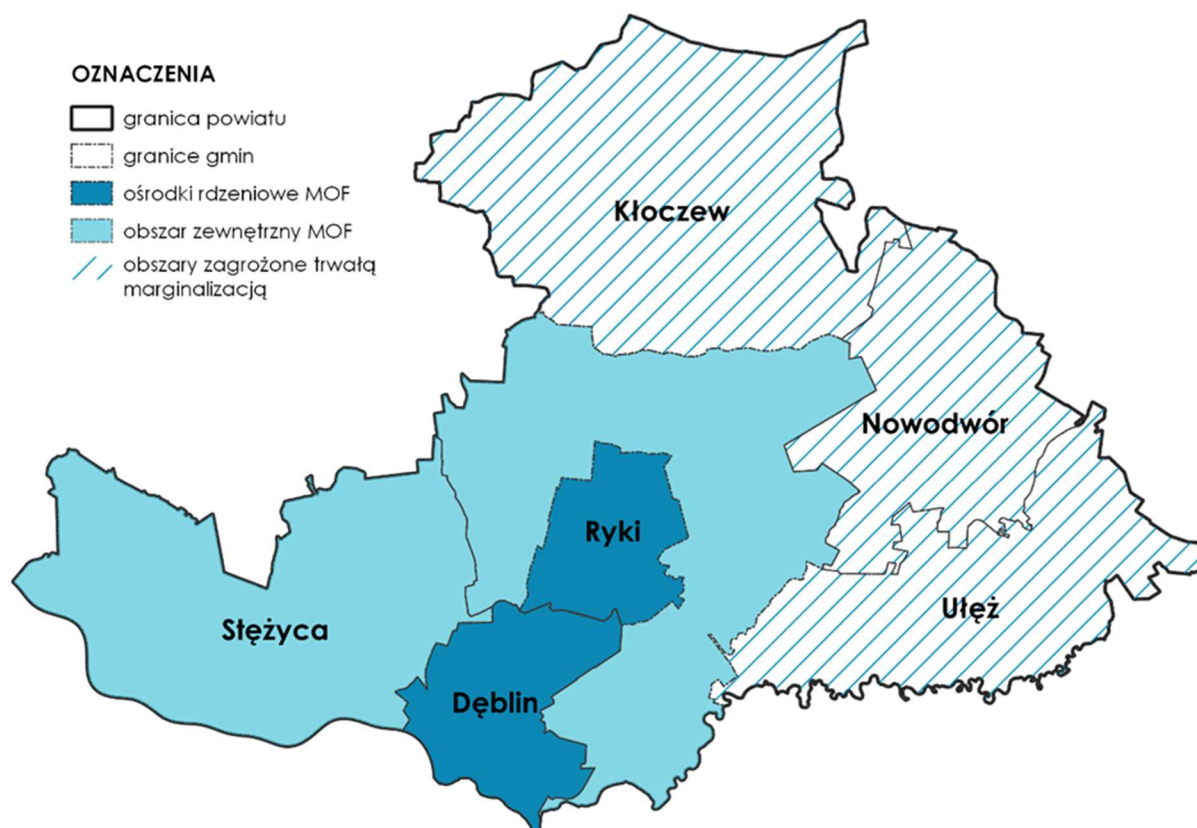
Powiat rycki tworzy sześć gmin: gmina miejsko-wiejska Ryki, miasto Dęblin oraz gminy wiejskie: Kłoczew, Nowodwór, Stężyca i Ułęż. Zgodnie z zapisami zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. Ryki, Dęblin oraz Stężyca tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny Ryk (MOF), wyznaczony w celu budowania potencjału rozwojowego oraz wzmacniania powiązań funkcjonalnych. Rdzeń przestrzenny MOF tworzą część miejska gminy miejsko-wiejskiej Ryki oraz Miasto Dęblin. Pozostałe gminy wiejskie powiatu ryckiego: Kłoczew, Nowodwór oraz Ułęż zaliczają się do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją – obszarów strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym, zdelimitowanych w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, obejmujących grupę mniejszych miast oraz obszarów wiejskich, które ze względu na występujące cechy problemowe, wpływające na niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą, zostały określone jako strefa opóźnienia urbanizacyjnego.

Taki układ przestrzenno-funkcjonalny stanowi podstawę Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego, który z uwagi na specyficzne zadania własne, jak i zakres działania inicjuje i wzmacnia wzajemne oddziaływanie gmin zlokalizowanych zarówno w obszarze MOF, jak i w obszarze zagrożonym marginalizacją. W tej przestrzeni współistnieją na zasadzie subsydiarności dwa podejścia strategiczne, jedno reprezentowane przez Strategię Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego na lata 2022-2030, drugie przez Strategię Rozwoju Gmin Pradoliny Wieprza na lata 2022-2027. Podejścia te akcentując wymiar terytorialny bądź geograficzny uzupełniają się wzajemnie w takich kierunkach działania jak rozwój zeroemisyjności w obszarze energetyki i gospodarki ciepłej, rozwój zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki obiegu zamkniętego czy budowanie zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-turystycznej. Pozostawiając jednocześnie wyłączone tam, gdzie logika interwencji wskazuje najbardziej efektywne wsparcie, tak jak chociażby w przypadku rozwijania przedsiębiorczości, szkolnictwa zawodowego czy integracji i aktywizacji społecznej.

Założeniem przyjętym w Strategii jest identyfikacja powiązań funkcjonalnych samorządów gmin oraz ich zasobów (materialnych i niematerialnych), które mogą stać się źródłem przewagi konkurencyjnej całego obszaru partnerstwa, w tym przypadku z aktywnym zaangażowaniem Powiatu. W praktyce proces opracowania i realizacji Strategii tworzy forum współpracy samorządów, które koncentruje wysiłki

na uzyskiwaniu wspólnych korzyści (korzyści synergicznych) m.in. poprzez identyfikację wspólnych celów i przedsięwzięć. Pierwszym krokiem na tej drodze jest opracowanie Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego 2022 – 2030 w formule ekspercko – partycypacyjnej we współpracy Powiatu Ryckiego z Gminą Ryki, Miastem Dęblin oraz Gminami: Kłoczew, Nowodwór, Stężycza i Ułęż oraz partnerami publicznymi, społecznymi i gospodarczymi.

Mapa 1. Obszar Powiatu ryckiego w podziale na gminy oraz obszary strategicznej interwencji

Źródło: Opracowanie własne.

Prezentując przesłanki przyjętego kierunku działań strategicznych należy podkreślić, że ważnym aspektem decydującym o opracowaniu Strategii w formule strategii ponadlokalnej stały się nowe uwarunkowania wynikające z celów i kierunków polityki regionalnej – tzw. terytorialny wymiar wsparcia oraz cele polityki spójności w ramach perspektywy finansowej 2021 – 2027. Kluczową zaś kwestią dla takiego podejścia jest zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem wyrażona w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, zorientowanych na zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski.

2. SYNTEZA I WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ POWIATU RYCKIEGO

2.1 Położenie, środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe

Powiat rycki usytuowany w północno-zachodniej części województwa lubelskiego jest jednym z najmniejszych, co do wielkości (jego powierzchnia geodezyjna 615 km² stanowi 2,4% powierzchni województwa lubelskiego) i najbardziej wysuniętym na zachód powiatem województwa, o dobrej dostępności komunikacyjnej, położonym na pograniczu trzech regionów: Lubelszczyzny, Podlasia i Mazowsza. Geograficznie teren powiatu ryckiego należy do południowo-wschodniej części podprovincji Nizin Środkowopolskich i trzech mezoregionów: Doliny Środkowej Wisły, Wysoczyzny Żelechowskiej oraz Pradoliny Wieprza. Charakterystyczne dla tego terenu jest występowanie dużej ilości cieków oraz naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych, czego konsekwencją jest zasobność wód powierzchniowych, ale także występowanie na terenie powiatu obszarów szczególnego zagrożenia powodzią.

Potencjał przyrodniczy powiatu ryckiego jest relatywnie słabszy w porównaniu z innymi regionami województwa lubelskiego. Niska lesistość, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej poniżej średniej krajowej jak i wojewódzkiej, przewaga wśród gruntów ornych gleb średniej i słabej jakości, silnie zakwaszonych. Na terenie powiatu znajduje się 51 udokumentowanych złóż kopalin - surowców kruszywa naturalnego (piaski i żwiry), piasków kwarcowych, torfów, a także węgla brunatnego, gazu ziemnego i ropy naftowej, w tym 10 eksploatowanych złóż surowców mineralnych.

Stan zanieczyszczeń środowiska naturalnego określają następujące parametry: stan jednolitej części wód na terenie powiatu ryckiego tj. stan/potencjał ekologiczny i stan chemiczny oceniany jako zły, stan ilościowy, jak i chemiczny wód podziemnych (II i III klasa czystości) klasyfikowany jako dobry, stan zanieczyszczeń powietrza w klasie czystości C (wartości zanieczyszczeń benzo(a)pirenem strefy lubelskiej w 2020 r.), co oznacza przekroczenie poziomu dopuszczalny/docelowy. Główną przyczyną występowania przekroczeń jest emisja z systemów indywidualnego ogrzewania budynków, niekorzystne warunki meteorologiczne głównie w sezonie zimowym oraz zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego. Tak jak i na terenie całego województwa lubelskiego dominującymi zanieczyszczeniami obszarowymi na terenie powiatu ryckiego są zanieczyszczenia pochodzące z produkcji rolniczej, zwiększające obciążenie wód związkami biogennymi. Zagrożenie stanowi także potencjalne uwalnianie się ścieków bytowych do gruntu z uwagi na niedostateczne wyposażenie w kompleksową infrastrukturę wodno-ściekową. Dodatkowo eksploatacja powierzchniowa złóż surowców mineralnych, prowadzona na terenie powiatu, wywołuje szereg niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym. Zmianie ulegają warunki wodne oraz warunki bytowania roślin i zwierząt. Trwałym przekształceniom ulega rzeźba terenu i krajobraz, a wyrobiska i hałdy poeksploatacyjne wymagają przeprowadzenia szerokiej rekultywacji terenu.

Powiat rycki charakteryzuje się stosunkowo słabo rozwiniętą **siecią obszarów chronionych**. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęte ochroną to Obszar Chronionego Krajobrazu Pradolina Wieprza oraz 7 użytków ekologicznych. Ponadto w ramach programu Natura 2000 na terenie powiatu ryckiego utworzono dwa specjalne obszary ochrony siedlisk (Dolny Wieprz i Podebłocie), obszar specjalnej ochrony ptaków (Dolina Środkowej Wisły) oraz 3 korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym (Dolina Dolnego Wieprza, Dolina Środkowej Wisły, Dolina Dolnego Bugu – Dolina Dolnego Wieprza).

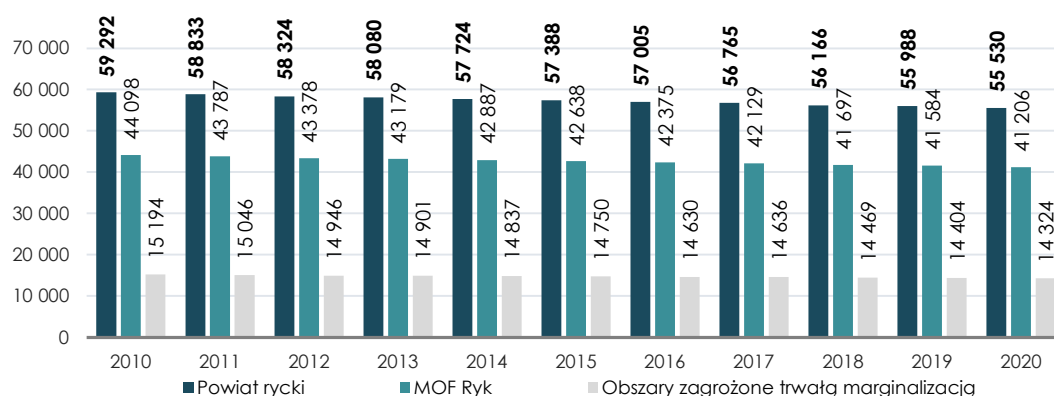
Położenie powiatu na pograniczu trzech regionów, gdzie ścierały się różne kultury i narodowości sprawia, że legitymuje się on bogatą **przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym**, o czym świadczą zachowane zabytki posiadające wysoką wartość kulturową. Na terenie powiatu znajduje się 25 obiektów zabytkowych lub zespołów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych województwa lubelskiego. Na szczególną uwagę zasługują: zespół pałacowo-parkowy Jabłonowskich w Dęblinie, Twierdza Dęblin, zespół budynków kolejowych (dawnej Kolei Nadwiślańskiej) w Dęblinie, zespół pałacowo-parkowy w Rykach, kościół parafialny pw. Najświętszego Zbawiciela w Rykach, kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Kłoczewie, kościół parafialny p.w. św. Marcina w Stężycy (XV w.), zespół przestrzenny Zespołu Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie (XIX w.), kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Żabiance.

Ww. obiekty zabytkowe o wysokiej wartości historycznej i kulturowej w połączeniu z walorami przyrodniczo-krajobrazowymi powiatu stanowią potencjał do rozwoju **branży turystycznej**. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych. Ponadto wiele obiektów zabytkowych znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga szerokich prac konserwatorsko-remontowych. Sytuacja ta negatywnie wpływa na wykorzystanie istniejącego potencjału turystycznego i bogatych zasobów kulturalnych i historycznych powiatu.

2.2 DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY

Zgodnie z danymi statystycznymi GUS według stanu koniec 2021 r. powiat rycki ma 54 852 mieszkańców, z czego 50,3% stanowią kobiety, a 49,7% mężczyźni. W latach 2002-2021 liczba mieszkańców zmalała o 10,2%. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,3 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa lubelskiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski. Prognozowana liczba mieszkańców powiatu ryckiego w 2050 roku wynosi 39 485, z czego 19 505 to kobiety, a 19 980 mężczyźni.

WYKRES 1. LICZBA LUDNOŚCI NA TERENIE POWIATU RYCKIEGO W LATACH 2010-2020 (OSOBY)

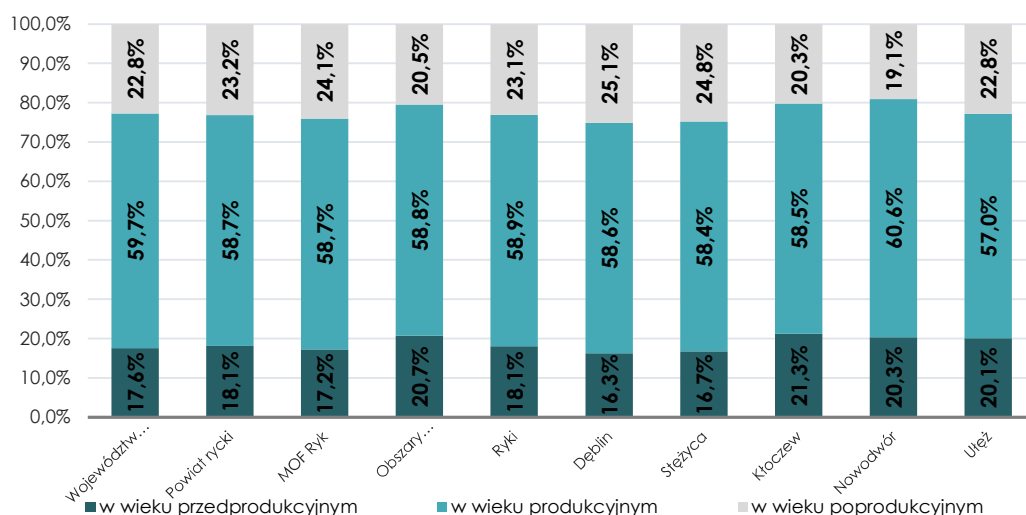

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizując przyczyny takiego stanu rzeczy należy podkreślić, że pomimo odnotowania na terenie powiatu ryckiego w 2020 r. **ujemnego współczynnika przyrostu naturalnego** (-3,4‰) jest on zdecydowanie korzystniejszy niż średni współczynnik przyrostu naturalnego w województwie lubelskim (-4,4‰). Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest natomiast **selektywny odpływ migracyjny ludności**. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2020 r. osiągnął

wartość -4,1‰, wobec -2,2‰ w województwie lubelskim, przy czym wyraźnie wyższe od średnich dla powiatu ryckiego są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyspieszonym tempie postępuje **proces starzenia się społeczności**. Analiza danych dotyczących struktury demograficznej powiatu wskazuje na utrzymującą się niekorzystną strukturę wiekową populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych. Proces demograficznego starzenia się społeczeństwa wynika bezpośrednio z niskiego przyrostu naturalnego, zwłaszcza z malejącej dzietności, przy jednocześnie wydłużającym się okresie przeciętnego dalszego trwania życia. Warto również zauważyć, że niekorzystne zmiany w proporcjach trzech ekonomicznych grup wiekowych są zdecydowanie bardziej widoczne na terenie MOF. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją odznaczają się zarówno niższym udziałem osób w wieku poprodukcyjnym, jak również wyższym udziałem mieszkańców wieku do lat 17.

Wykres 2. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w 2020 r. na terenie powiatu ryckiego i województwa lubelskiego (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego.

Jeżeli chodzi o **jakość kapitału ludzkiego** powiatu ryckiego to należy się odnieść do takich jego mierników jak poziom wykształcenia ludności, poziom przedsiębiorczości oraz zaangażowanie w działania społeczeństwa obywatelskiego.

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r., w porównaniu do średniej w województwie lubelskim, odsetek osób z **wykształceniem** wyższym był w powiecie ryckim znacznie niższy niż w regionie. Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu mieszkańców obszarów wiejskich i miejskich na terenie powiatu ryckiego – na korzyść poziomu wykształcenia mieszkańców miast. Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2021 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z powiatu ryckiego były zbliżone do średnich wyników w regionie, ale zdawalność egzaminów maturalnych była jednak niższa od zdawalności w województwie lubelskim.

Za swoisty miernik **społeczeństwa obywatelskiego** należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych oraz wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 1 000 ludności. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r., obliczona dla powiatu ryckiego, była zbliżona do średniej frekwencji w województwie lubelskim, zdecydowanie wyższa na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją niż na terenie MOF. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców liczba organizacji pozarządowych w powiecie ryckim wyniosła 3,6 tj. poniżej średniej wojewódzkiej (3,9), przy czym wyższy wskaźnik odnotowano na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją (3,8) niż na terenie MOF (3,5).

Również **poziom przedsiębiorczości** obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest stosunkowo niski. Na terenie powiatu ryckiego, według stanu na koniec 2020 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowane były 4 253 podmioty gospodarcze, w tym 3 190 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców (57) oraz na 1 000 osób w wieku produkcyjnym (98) obliczone dla powiatu ryckiego były zdecydowanie niższe od wartości dla województwa lubelskiego, które wynosiły odpowiednio 70 i 117. Widać również wyraźne dysproporcje w poziomie przedsiębiorczości mieszkańców MOF oraz obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Co więcej, Ryki i Dęblin, na tle pozostałych ośrodków lokalnych, wyróżniają się bardzo niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców.

Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu powiatu, powstrzymania negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa, a także rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru.

2.3 RYNEK PRACY

Według danych GUS w 2021 r. w powiecie ryckim na 1000 mieszkańców pracuje 180 osób. Jest to mniej od wartości dla województwa lubelskiego oraz znacznie mniej od wartości dla Polski. 51,4% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 48,6% mężczyźni. Bezrobocie rejestrowane w powiecie ryckim wynosiło w 2021 roku 6,5% (7,6% wśród kobiet i 5,6% wśród mężczyzn). Jest to mniej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla województwa lubelskiego oraz znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla całej Polski. W 2021 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie ryckim wynosiło 4 786,07 PLN, co odpowiada 79.80% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu ryckiego 5 348 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 3 901 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -1 447. 47,2% aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu ryckiego pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 19,5% w przemyśle i budownictwie, a 11,0% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 0,8% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości)

Według stanu na koniec 2021 r. na obszarze powiatu ryckiego zarejestrowanych było 1 049 **bezrobotnych**, z czego nieznacznie większy odsetek stanowiły kobiety (51,8%). Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2013-2019 liczba osób bezrobotnych na terenie powiatu ryckiego systematycznie spadała, natomiast w 2020 r. liczba bezrobotnych z uwagi na spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19 zwiększyła się o 8,6%. Warto również zważyć, że wzrost bezrobotnych był bardziej zauważalny na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją (13,6%), niż na terenie MOF (6,9%). W 2021 r. na terenie powiatu ryckiego ponownie odnotowano spadek liczby osób bezrobotnych (o 14,8% w porównywaniu do końca 2020 r.).

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie ryckim na koniec 2021 r. wyniosła 6,5%, wobec 7,2% w województwie lubelskim. Podobnie kształtuje się **wskaźnik bezrobocia**, który na terenie powiatu ryckiego w 2020 r. wyniósł 5,2 i jego wartość była niższa od wartości dla województwa lubelskiego (6,1).

Mimo wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, powiat zmagają się z licznymi problemami związanymi ze **strukturą bezrobocia**. Najistotniejszym problemem powiatu ryckiego jest bezrobocie długotrwałe, dotykające ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych (57,0%). Ważnym problemem jest również bezrobocie osób młodych, do 30 roku życia, którzy stanowili 31,4% ogółu bezrobotnych. Ponadto, należy zauważyć, że na terenie MOF większym problemem jest bezrobocie długotrwałe (57,2% bezrobotnych) oraz bezrobocie osób powyżej 50 roku życia (26,4% ogółu bezrobotnych), natomiast na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją bezrobocie osób młodych (38,1% bezrobotnych).

W kontekście wysokiego bezrobocia osób młodych warto również zauważyć, że problemem rynku pracy w powiecie ryckim pozostaje wciąż **niedopasowanie do potrzeb pracodawców kwalifikacji osób poszukujących pracy**. Problemem jest również **niska przedsiębiorczość** mieszkańców powiatu, a także – powiązany z ujemnym saldem migracji – **odpływ ludzi młodych i wykształconych**.

2.4 POTENCJAŁ GOSPODARCZY

Powiat rycki obejmujący MOF Ryk oraz trzy gminy wiejskie zagrożone trwałą marginalizacją, charakteryzuje się zróżnicowaniem, jeśli chodzi o formy i sektory prowadzenia działalności gospodarczej i rolniczej. Na obszarze wiejskim wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów jest rolnictwo, natomiast rola rolnictwa w strukturze społeczno-gospodarczej MOF jest zdecydowanie mniejsza.

Według ewidencji geodezyjnej (stan na dzień 1 stycznia 2014 r.) **największą część powiatu stanowią użytki rolne**, które zajmują ponad połowę jego powierzchni (68,1%). Użytki rolne mają największy udział zarówno w strukturze użytkowania MOF (64,1%), jak i obszarów wiejskich, zagrożonych trwałą marginalizacją (71,4%). Struktura użytkowania użytków rolnych na obszarze powiatu wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne (71,7% użytków rolnych). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 4,2% obszaru powiatu. Grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione stanowią 23,5% powierzchni powiatu, a ich największe kompleksy rozciągają się południowo-zachodniej części obszaru. Według danych GUS uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. na terenie powiatu ryckiego funkcjonowało 8 331, z czego 7 023 gospodarstwa prowadziły działalność rolniczą. Pod względem wielkości dominowały małe gospodarstwa rolne (67,9% ogółu gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą). Najmniej było gospodarstw największych, których powierzchnia wynosiła powyżej 15 ha, które stanowiły 3,3% gospodarstw ogółem.

Dominująca przewaga gleb średniej i słabej jakości decyduje o **niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej**, co ogranicza dobór roślin uprawnych. Teren powiatu charakteryzuje się jednak najkorzystniejszymi w województwie warunkami agroklimatycznymi dla uprawy owoców miękkich oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych. Ponadto duże zasoby obiektów stawowych stwarzają dogodne warunki do rozwoju gospodarki rybackiej. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 82,5% powierzchni zasiewów. Wśród upraw istotny areal zajmują uprawy truskawek, malin, porzeczek i sadów wiśniowych. W hodowli zwierząt gospodarskich dominowały tradycyjne kierunki – hodowla bydła, trzody chlewnej i drobiu. Zgodnie z danymi Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, na terenie powiatu ryckiego na koniec 2019 r. zarejestrowanych było 46 producentów prowadzących działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego.

W powiecie ryckim w roku 2021 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 4 330 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 3 250 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 331 nowych podmiotów, a 217 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2009-2021 najwięcej (483) podmiotów zarejestrowano w roku 2010, a najmniej (298) w roku 2013. W tym samym okresie najwięcej (379) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2011 roku, najmniej (157) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2020 roku. Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w powiecie ryckim najwięcej (248) jest stanowiących spółki cywilne. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (4 171) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników. 1,3% (57) podmiotów jako rodzaj działalności deklaruowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklaruowało 28,2% (1 222) podmiotów, a 70,5% (3 051) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w powiecie ryckim najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (26.8%) oraz Budownictwo (22.1%).

Pozarolnicza działalność gospodarcza skupia się na terenie MOF – na obszarze Ryk, Dęblina oraz Stężycy, gdzie zarejestrowanych było 3 369 podmiotów gospodarczych, co stanowi 79,2% podmiotów zarejestrowanych na obszarze powiatu (dane z 2020 roku). Zdecydowanie większą dynamikę wzrostu zaobserwowano na obszarach wiejskich, zagrożonych trwałą marginalizacją. Ryki są ośrodkiem, w którym procentowy przyrost liczby podmiotów zaewidencjonowanych w rejestrze REGON w stosunku do 2010 r. był najwyższy. Jedną gminą w powiecie, w której zanotowano spadek liczby przedsiębiorstw był Dęblin, co jest związane z niekorzystną sytuacją demograficzną miasta.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru na koniec 2020 r. wyniósł 77 podmioty na 1 000 mieszkańców i był istotnie niższy od średniej wartości dla województwa lubelskiego (92). Należy również zauważyć, że zdecydowanie większą wartość wskaźnik ten przyjął na terenie MOF (82), niż w gminach wiejskich zagrożonych trwałą marginalizacją (62). W porównaniu do pozostałych ośrodków lokalnych Ryki i Dęblin wyróżniają się niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości.

Zdecydowana większość – 94,1% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** – ich udział wyniósł 79,7% ogółu podmiotów prywatnych. W latach 2010-2020 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie powiatu ryckiego systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2010 r. wzrosła o 229 osób (7,7%), przy czym zdecydowanie większą dynamikę wzrostu można zaobserwować na terenie gmin wiejskich zagrożonych trwałą marginalizacją (30,9%), niż na terenie MOF (2,6%). Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową przedsiębiorstw**. Zdecydowanie dominowały mikroprzedsiębiorstwa (96,3% zarejestrowanych podmiotów), małe przedsiębiorstwa stanowiły 2,9%, a średnie jedynie 0,8% wszystkich podmiotów. Ponadto w 2020 r., na obszarze Miasta Dęblin, zarejestrowane były 2 podmioty zatrudniające od 250 do 999 pracowników oraz 1 podmiot zatrudniający ponad 1 000 pracowników. Poza strukturą wielkościową przedsiębiorstw ważnym elementem świadczącym o konkurencyjności i potencjale gospodarczym jest ich **zasobność i zdolność do inwestowania**. Powiat rycki niekorzystnie wypada pod tym względem na tle innych powiatów. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jego terenie wyniosły w 2020 r. 76 242 tys. zł, co stanowi jedynie 1,3% udziału nakładów inwestycyjnych poniesionych przez wszystkie przedsiębiorstwa w województwie lubelskim a dodatkowo w ostatnim roku odnotowano głęboki spadek tych nakładów.

Gminy wchodzące w skład powiatu ryckiego posiadają i opracowują dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a także plany ogólne. Oferta **terenów**

inwestycyjnych na obszarze powiatu obejmuje 4 tereny o łącznej powierzchni wynoszącej blisko 110 ha. Tereny te znajdują się na obszarze Gminy Ryki, Miasta Dęblin oraz Gminy Ułęż. Jednym z priorytetowych działań powinno być pełne wykorzystanie istniejących terenów inwestycyjnych oraz stworzenie oferty kompleksowej obsługi i wsparcia inwestorów. Należy również zwrócić uwagę, że tereny inwestycyjne na terenie powiatu nie są zagospodarowane (obecnie są to tereny rolnicze) oraz kompleksowo uzbrojone.

Do najważniejszych czynników wpływających na atrakcyjność inwestycyjną powiatu należy zaliczyć:

- ✓ dogodną lokalizację w stosunku do głównych tras komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym,
- ✓ położenie na pograniczu województw oraz bliskość dużych ośrodków miejskich, takich jak Lublin, Warszawa,
- ✓ dostępność terenów pod inwestycje,
- ✓ walory krajoznawcze, wypoczynkowe, kulturowe obszaru, istniejącą sieć szlaków turystycznych, dobrą dostępność komunikacyjną.

Należy jednak zwrócić uwagę na relatywnie niskie wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości, w szczególności na terenach wiejskich powiatu, brak dużych zakładów pracy oraz niekorzystną sytuację demograficzną obszaru.

Ważnym parametrem potencjału gospodarczego regionu jest jego **atrakcyjność turystyczna**, o której decydują walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz dostępność komunikacyjna. Walory krajoznawcze, wypoczynkowe, kulturowe obszaru mają zauważalny potencjał dla przyciągnięcia turystów i mogą stanowić podstawę dla kreowania spójnych i kompleksowych produktów turystycznych, co wykorzystywane jest tylko częściowo ze względu na braki w zakresie spójnej oferty turystycznej oraz infrastruktury turystycznej. Mała liczba obiektów zakwaterowania zbiorowego przekłada się na niekorzystny wskaźnik dotyczący miejsc noclegowych na 1 000 ludności (14. miejsce w regionie) jak i niekorzystny wskaźnik obrazujący liczbę turystów korzystających z noclegów na 1 000 ludności (13 miejsce wśród powiatów ziemskich). Pomimo tego, że powiat legitymuje się bogatą przeszłością historyczną i dziedzictwem kulturowym to jednak wiele zabytków znajduje się w złym stanie technicznymi wymagającym prac konserwatorsko-remontowych. Ważnym elementem infrastruktury turystycznej jest również istniejąca sieć szlaków i tras turystycznych. Przez obszar powiatu ryckiego przebiegają szlaki wodne, rowerowe i piesze jednak nie są połączone i nie posiadają wystarczającej infrastruktury wypoczynkowej, przez co nie tworzą spójnej sieci.

Występujące na analizowanym obszarze walory przyrodnicze i antropogeniczne, w powiązaniu z czystym środowiskiem i dobrą dostępnością komunikacyjną stwarzają warunki do turystyki krajoznawczej i kulturowej, turystyki weekendowej oraz rozwoju agroturystyki. Z perspektywy turystyki kwalifikowanej warto podkreślić potencjał w zakresie turystyki i rekreacji oparty na zasobach wodnych (rzeki Wisła i Wieprz oraz liczne stawy i inne zbiorniki wodne). Teren powiatu nie jest na tyle atrakcyjny, aby mógł stać się obszarem turystycznym o randze krajowej, może natomiast zyskać pozycję ważnego ośrodka turystycznego o znaczeniu regionalnym. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej, tworzenie nowych, sieciowych produktów turystycznych oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych.

2.5 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Powiat rycki cechuje się **dobrą dostępnością komunikacyjną**. Przez obszar powiatu przebiegają droga ekspresowa S17 Warszawa-Hrebenne, będąca częścią trasy europejskiej E372, łącząca centrum Polski

ze wschodnimi przejściami granicznymi oraz droga krajowa nr 48 o znaczeniu międzyregionalnym i regionalnym relacji Tomaszów Mazowiecki – Białobrzegi – Kozienice – Dęblin – Kock, łącząca najważniejsze trasy przebiegające z północy na południe Polski. Duże znaczenie ma również droga wojewódzka nr 801 o znaczeniu ponadregionalnym tzw. Trasa Nadwiślańska. Teren powiatu przecinają linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym i międzyregionalnym: linia kolejowa nr 7 Warszawa – Dorohusk – granica państwa, położona w sieci TEN-T, linia kolejowa nr 26 Łuków – Radom; linia kolejowa nr 579 Stawy – Dęblin oraz linia kolejowa nr 580 Wieprz – Wisła. Na terenie powiatu zlokalizowanych jest 6 punktów odprawy pasażerów.

Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie **drogi powiatowe i gminne**. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową powiatu, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii. W 2020 r. w powiecie ryckim sieć dróg powiatowych wynosiła 347,4 km, natomiast dróg gminnych – 557,6 km. Odsetek długości dróg o nawierzchni twardej dla dróg powiatowych wyniósł 87,9%, wobec 88,3% w województwie a dla dróg gminnych 59,2%, wobec 45,4% w województwie lubelskim. Pomimo zadowalających wskaźników dotyczących odsetka długości dróg o nawierzchni twardej oraz gęstości sieci utwardzonych dróg powiatowych i gminnych należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach i znaczna liczba wypadków drogowych. Do problemów transportowych powiatu zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych oraz brak infrastruktury dla pieszych (chodniki).

Usługi w zakresie zbiorowego przewozu osób świadczone są głównie przez Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Rykach. Alternatywnym środkiem transportu publicznego w powiązaniach zewnętrznych i wewnętrznych są przewoźnicy prywatni (linie mikrobusowe i autobusowe). Podstawową działalnością przedsiębiorstwa jest przewóz osób w komunikacji podmiejskiej, międzymiastowej i dalekobieżnej. Spółka realizuje również przewozy autobusowe o charakterze użyteczności publicznej, finansowane ze środków Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych. W ramach przedmiotowych linii zostały podpisane porozumienia z gminami: Kłoczew, Stężyca, Ułęż, Nowodwór oraz z Powiatem Ryckim. Organizatorem publicznego transportu zbiorowego na terenie Miasta Dęblin jest natomiast Miasto Puławy.

Na terenie powiatu ryckiego istnieje **sieć szerokopasmowa** z sześcioma węzłami dostępowymi zlokalizowanymi w gminach: Ryki, Stężyca, Kłoczew, Ułęż. Na przestrzeni ostatnich lat należy dostrzec pozytywny wzrost poziomu pokrycia obszaru infrastrukturą szerokopasmową, umożliwiającą korzystanie z usług dostępu do Internetu. Jednakże na terenie powiatu nadal istnieje wiele miejsc, które nie znajdują się w zasięgu sieci dostępu do Internetu, a powiat charakteryzuje się relatywnie niskim wskaźnikiem penetracji budynkowej. Na koniec roku 2019 średnia penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości co najmniej 30 Mb/s na terenie powiatu ryckiego wyniosła ok. 30%. Najniższym wskaźnikiem charakteryzowały się Gmina Ułęż (10,2%), Miasto Dęblin (11,1%) najwyższym zaś Gmina Ryki (51,4%) i Gmina Stężyca (42,5%). Należy również zauważyć, że na terenie powiatu ryckiego utrzymuje się niski poziom kompetencji cyfrowych – instytucji publicznych, przedsiębiorstw oraz mieszkańców, co znajduje wyraz w niedostatecznym wykorzystaniu możliwości, jakie oferują technologie cyfrowe.

Na terenie powiatu ryckiego ciągle widoczne są znaczące dysproporcje w wyposażeniu w **infrastrukturę komunalną** pomiędzy terenem MOF a wiejskimi obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją. Sytuacja wynika przede wszystkim z aspektów ekonomicznych - rozproszone osadnictwo obniża efektywność ekonomiczną inwestycji liniowych. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie powiatu

ryckiego w 2020 r. wynosił 86,9% wobec 87,4% w województwie lubelskim. Stopień zwodociągowania na wyodrębnionych obszarach strategicznej interwencji, a także na terenie poszczególnych gmin był nieznacznie zróżnicowany. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej – w 2020 r. z kanalizacji korzystała mniej niż połowa mieszkańców powiatu ryckiego – 41,2% przy 53,9% dla województwa lubelskiego. Zdecydowanie lepiej sytuacja przedstawia się na terenie MOF, gdzie 51,4% mieszkańców korzysta z kanalizacji zbiorowej. Natomiast w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją jest to tylko 12,0% mieszkańców. W 2020 r. 34,3% mieszkańców powiatu miało dostęp do stałego przyłącza gazowego, wobec 43,8% w województwie lubelskim. Zdecydowanie mniej korzystnie sytuacja w tym zakresie przedstawia się na terenach zagrożonych trwałą marginalizacją – jedynie 4,4% mieszkańców. Na terenie MOF do sieci gazowej przyłączona jest natomiast blisko połowa mieszkańców (44,7%). Podstawowym źródłem zasilania odbiorców powiatu ryckiego w energię elektryczną są dwa główne punkty zasilania 110 kV w Dęblinie oraz w Rykach. Przez teren powiatu przebiegają trzy linie wysokiego napięcia 110 kV jednak część istniejących linii elektroenergetycznych – w szczególności na terenach wiejskich powiatu wymaga modernizacji i remontu. Istniejące sieci przesyłowe oraz infrastruktura energetyczna jest również niedostosowana do wzrastającej liczby odbiorców i instalacji fotowoltaicznych. Należy także podkreślić, że zgodnie z *Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego* obszar powiatu ryckiego został zaliczony do obszarów posiadających korzystne warunki do wykorzystania i rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności: energii słonecznej i biomasy z użytków zielonych. Powiat rycki nie ma całościowo zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców. Na terenie powiatu sieć ciepłownicza zlokalizowana jest wyłącznie na terenie Miasta Dęblin. Zaopatrzenie gospodarstw domowych zlokalizowanych na pozostałym terenie powiatu odbywa się z indywidualnych źródeł. Dominują domowe kotłownie na paliwo stałe: węgiel lub drewno, mieszane oraz gazowe. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. W 2020 r. na terenie powiatu ryckiego wytworzono 10 997,21 ton odpadów komunalnych, z czego 87,1% pochodziło z terenu MOF. Ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie z roku na rok rośnie. W 2017 r. selektywna zbiórka odpadów stanowiła jedynie 20,3% zebranych odpadów komunalnych. Natomiast trzy lata później, w 2020 r. na terenie powiatu zebrano selektywnie 35,0% wytworzonych odpadów komunalnych. Jest to jednak wynik zdecydowanie niższy od średniej wojewódzkiej (47,9%). Warto również zauważyć, że wyższą wartość wskaźnika odnotowano na terenie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją (42,5%), niż na terenie MOF (33,9%).

W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu ryckiego należy podkreślić, że zapewnienie odpowiedniego poziomu rozwoju infrastruktury wpływa zarówno na jakość życia na obszarze, jak i jego atrakcyjność inwestycyjną. Należy postawić na dalszy rozwój infrastruktury sieciowej, w tym sieci kanalizacyjnej i gazowej, oraz modernizację infrastruktury drogowej. Wyzwaniem jest też przejście w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

2.6 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

W 2020 r. na terenie powiatu ryckiego funkcjonowało 41 **ośrodków wychowania przedszkolnego**, w tym 26 na terenie MOF oraz 15 na obszarze zagrożonym trwałą marginalizacją. W porównaniu do roku 2010 liczba dzieci uczęszczających do ośrodków wychowania przedszkolnego na terenie powiatu wzrosła o 32,1%, przy czym zdecydowanie większy wzrost zaobserwowano w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Równocześnie w latach 2010-2020 zaobserwowano znaczący wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2020 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie powiatu wyniósł 86,0% (MOF 89,0%, tereny wiejskie 79,0%).

W 2020 r. na terenie powiatu ryckiego funkcjonowało 30 **szkół podstawowych**, w tym 1 szkoła specjalna prowadzona przez samorząd gminny (Miasto Dęblin) oraz 2 szkoły niepubliczne. W latach 2010-2013 obserwowano stopniowy spadek liczby uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na terenie powiatu. Następnie w latach 2014-2018 liczba uczniów znacząco wzrosła i w 2018 r. była o 25,3% większa w stosunku do 2013 r. Natomiast w latach 2019-2020 ponownie nastąpił nieznaczny spadek liczby dzieci uczących się w szkołach podstawowych – o 2,0% w stosunku do roku 2018. Współczynnik skolaryzacji brutto, obliczony dla szkół podstawowych na terenie powiatu, był zdecydowanie wyższy na obszarze MOF i w 2020 r, wyniósł 97,4%. Znacznie niższą wartość odnotowano w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją – 84,7%. Wysoka wartość współczynnika na terenie MOF, w powiązaniu z jego niską wartością w pozostałych gminach wiejskich powiatu jest spowodowana dowożeniem części uczniów z obszarów wiejskich do szkół w miastach. Warto natomiast zauważyć, że w latach 2010-2020 można zaobserwować wyraźną tendencję spadkową tego wskaźnika, zarówno na terenie MOF, jak i w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Świadczy to o tym, że coraz więcej dzieci zameldowanych na terenie powiatu kształci się poza jego granicami.

Według danych GUS w 2020 r. na terenie powiatu funkcjonowało 14 **szkół ponadpodstawowych**, w tym 6 liceów ogólnokształcące (w tym 1 dla dorosłych), 4 technika, 3 szkoły branżowe I stopnia oraz szkoła specjalna przysposabiająca do pracy. W 2020 r. do szkół ponadpodstawowych w powiecie ryckim uczęszczało łącznie 2 748 uczniów, w tym 2 598 do szkół zlokalizowanych na terenie MOF. W roku szkolnym 2020/2021 wśród szkół ponadpodstawowych dla młodzieży największą liczbę uczniów skupiały technika, do których uczęszczało 1 552 uczniów oraz licea ogólnokształcące, w których uczyło się 867 uczniów. W 2020 r. uczniowie szkół zawodowych kształcili się w 31 różnych zawodach, w tym w 16 zawodach w technikach oraz 15 w szkołach branżowych I stopnia. Na terenie powiatu działalność prowadzi Policealne Studium Zawodowe w Rykach, przeznaczona dla absolwentów szkół średnich.

Na terenie powiatu funkcjonuje **Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy** im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Dęblinie. Ośrodek jest placówką publiczną – organem prowadzącym jest Miasto Dęblin. W skład Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego wchodzi: Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 1, Miejskie Przedszkole Specjalne Nr 5 „Iskierka” i Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy. W Powiecie ryckim działalność prowadzi również Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Rykach.

Na terenie powiatu ryckiego działalność prowadzą dwie **szkoły wyższe**: Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie oraz Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach. W roku akademickim 2020/2021 w wymienionych uczelniach kształciło się 1 621 studentów – 1 473 w Dęblinie oraz 148 w Rykach.

W końcu 2020 r. na terenie powiatu ryckiego działalność prowadziło 30 podmiotów ambulatoryjnej **opieki zdrowotnej**, w tym 27 przychodni oraz 3 praktyki lekarskie, realizujących świadczenia finansowane ze środków publicznych. Oferta usług zdrowotnych wyraźnie koncentruje się w granicach MOF - na jego terenie znajduje się zdecydowana większość placówek ochrony zdrowia (23 przychodnie i 2 praktyki lekarskie). Na 1 podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na terenie powiatu ryckiego przypadało średnio 1 851 osób, wobec 1 387 w województwie lubelskim (1 648 osób na terenie MOF i aż 2 865 osób na obszarze zagrożonym trwałą marginalizacją). Na terenie powiatu ryckiego działalność prowadzą dwa szpitale: Szpital Powiatowy w Rykach, którego organem prowadzącym jest Powiat Rycki oraz 6 Szpital Wojskowy z Przychodnią w Dęblinie, prowadzony przez Ministerstwo Obrony Narodowej. Postępujący proces starzenia się populacji oraz wzrost liczby zachorowań na choroby przewlekłe prognozują wzrost popytu na świadczenia zdrowotne, a tym samym zwiększenie zapotrzebowania na personel medyczny. Powiat rycki wypada dość niekorzystnie w porównaniu do województwa lubelskiego pod względem wskaźnika prezentujących liczbę lekarzy według podstawowego miejsca pracy na 10 tys. mieszkańców. Na terenie powiatu na 10 tys. mieszkańców przypada jedynie 10 lekarzy, wobec 26 na terenie województwa. Jeszcze gorzej prezentują się dane dotyczące liczby pielęgniarek

i położonych, wskaźnik ten na terenie powiatu wynosi 32, wobec 67 w województwie lubelskim. Niedobór personelu medycznego w sytuacji wzrostu popytu na usługi zdrowotne pod wpływem zmian demograficznych, stanowi poważne wyzwanie stojące przed systemem opieki zdrowotnej powiatu.

Na terenie powiatu ryckiego działa 6 **ośrodków pomocy społecznej** a także Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rykach. W końcu 2020 r. na terenie powiatu ryckiego działały 2 placówki stacjonarnej pomocy społecznej: Dom Pomocy Społecznej im. Siostry Heleny Drozdowskiej w Leopoldowie (Gmina Ryki) – prowadzony przez Powiat Rycki oraz Dom Pomocy „Słoneczny” dla Bezdomnych w Podludowie (Gmina Ułęż) – prowadzony przez Fundację Tarkowskich Herbu Klamry. Na terenie powiatu ryckiego działalność prowadzą również dzienny Ośrodek Wsparcia w Leopoldowie oraz dwa warsztaty terapii zajęciowej: Warsztat Terapii Zajęciowej w Rykach, prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Rykach oraz Warsztat Terapii Zajęciowej w Dęblinie, którego organem prowadzącym jest Miasto Dęblin. Należy jednak zauważyć, że w związku z brakiem na terenie powiatu zakładów aktywności zawodowej, spółdzielni socjalnych, zakładów pracy chronionej uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej nie mają możliwości podjęcia zatrudnienia w warunkach pracy dedykowanych osobom niepełnosprawnym. W 2020 r. na terenie powiatu funkcjonowało 40 rodzin zastępczych, w których umieszczonych było 50 dzieci. W powiecie ryckim nie funkcjonuje żadna placówka opiekuńczo-wychowawcza. W Rykach działalność prowadzi Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, która podejmuje działania w stosunku do osób i rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej lub innej trudnej sytuacji powodującej potrzebę lub konieczność wsparcia. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna funkcjonuje również w Dęblinie. Celem działania poradni jest udzielanie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także udzielanie rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. W strukturze Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie funkcjonuje również Punkt Interwencji Kryzysowej. Biorąc pod uwagę tendencje demograficzne wyzwaniem dla systemu pomocy społecznej będzie zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług świadczonych w środowisku lokalnym. Większy nacisk należy również położyć na rozwój usług w formie zdeinstytucjonalizowanej oraz działania z zakresu integracji społecznej.

Centra kultury, domy i ośrodki kultury są instytucjami prowadzącymi wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, integrują poszczególne przedsięwzięcia artystyczne i edukacyjne, a przygotowując zróżnicowane oferty skierowane do ludzi w każdym wieku, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Ponadto instytucje te zapewniają, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, atrakcyjne formy wypełnienia wolnego czasu. Życie kulturalne na terenie powiatu ryckiego tworzą: Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Rykach, Miejski Dom Kultury w Dęblinie, Gminny Ośrodek Kultury w Stężycy, Gminny Ośrodek Kultury w Kłoczewie oraz Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka w Ułężu. Warto również wspomnieć, że na terenie powiatu funkcjonują 32 świetlice, w tym 6 domów ludowych oraz 3 placówki wsparcia dziennego. W 2020 r. we wszystkich działających instytucjach kultury na terenie powiatu funkcjonowało 29 grup artystycznych, które zrzeszały 585 członków. Jednostkami realizującymi zadania z zakresu kultury są biblioteki publiczne i ich filie, których na terenie powiatu ryckiego w 2020 r. funkcjonowało 15, z czego 11 na terenie MOF oraz 4 na terenie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją. Na terenie powiatu działalność prowadzi Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie. Muzeum Sił Powietrznych jest państwową instytucją kultury, której organizatorem jest Ministerstwo Obrony Narodowej. Misją placówki jest upowszechnianie wartości historycznych związanych z dziejami oręża polskiego, w szczególności z historią i tradycją sił powietrznych, broni przeciwlotniczej, popularyzacja wiedzy o polskiej historii wojskowości oraz promowanie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Do **infrastruktury sportowej** na obszarze powiatu ryckiego należy zaliczyć: stadiony sportowe, boiska sportowe, boiska wielofunkcyjne – tzw. Orliki, sale gimnastyczne, place zabaw, siłownie zewnętrzne, strefy aktywności sportowo-rekreacyjnej. Najbardziej rozbudowaną bazę sportową, stanowiącą

zaplecze dla organizacji imprez i wydarzeń o charakterze sportowym i rekreacyjnym, posiadają gminy miejskie: Ryki i Dęblin. Ważnym obiektem sportowym na terenie powiatu jest Powiatowa Pływalnia w Rykach. W skład kompleksu basenowego w Rykach wchodzi: basen pływacki z wyznaczonymi torami, basen do nauki pływania oraz rekreacyjny z urządzeniami do masażu wodnego, brodzik dla dzieci, wanny z hydromasażem. Według najnowszych danych GUS w 2018 r. na terenie powiatu ryckiego funkcjonowało 16 klubów sportowych, w których ćwiczyły 884 osoby, w tym 703 mężczyzn oraz 181 kobiet.

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. **zasoby mieszkaniowe** powiatu ryckiego liczyły 20 399 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 1 605 557 m², w których znajdowało się 78 936 izb. Z ogólnej puli zasobów mieszkaniowych ponad ¾ – 77,3% (15 772) – lokali mieszkalnych zlokalizowanych była na terenie MOF. W 2020 r. na terenie MOF oddano do użytkowania 94 mieszkania, natomiast na terenie gmin zagrożonych trwała marginalizacja jedynie 20. W ostatnich latach nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji w zakresie jakości infrastruktury mieszkaniowej na obszarze wiejskim, jednak nadal pomiędzy terenem MOF a obszarem wiejskim utrzymują się znaczące dysproporcje w wyposażeniu mieszkań w podstawowe instalacje.

Na terenie powiatu ryckiego **bezpieczeństwo** przeciwpożarowe zapewnia Państwowa Straż Pożarna z Komendą Powiatową w Rykach, która realizuje szereg działań czynnych oraz prewencyjnych w zakresie ochrony przeciwpożarowej. Ponadto na terenie jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład analizowanego obszaru działa 49 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, w tym 15 jednostek włączonych do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Na terenie Miasta Dęblin funkcjonuje również Wojskowa Straż Pożarna Dęblin-Lotnisko. Do instytucji zapewniających ochronę życia, zdrowia i mienia obywateli na terenie Powiatu ryckiego należą również Komenda Powiatowa Policji w Rykach oraz Komisariat Policji w Dęblinie, a także Posterunek Policji w Stężycy.

2.7 JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA

Wielkość dochodów oraz struktura wydatków powiatu oraz poszczególnych gmin wchodzących w jego skład świadczy o zdolności tych jednostek do inwestowania. W 2020 r. **dochody** gmin powiatu ryckiego wyniosły łącznie 310 896 711,68 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 298 386 669,79 zł. W tym roku wystąpił także najlepszy wynik budżetu dla analizowanych jednostek - nadwyżka budżetowa w wysokości 12 510 041,89 zł. Należy również zauważyć, że od 2016 r. dochody i wydatki gmin wykazywały wyraźny trend wzrostowy. W roku 2020 Powiat Rycki osiągnął dochody w wysokości 102 635 057,30 zł, przy wydatkach wynoszących 98 047 527,40 zł. Wynikiem budżetu była nadwyżka w wysokości 4 587 529,90 zł. W ostatnich dwóch latach odnotowano zdecydowany wzrost zarówno dochodów, jak i wydatków powiatu, przy czym dynamika wzrostu była nieco mniejsza niż w gminach.

Według danych GUS **średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca** na terenie powiatu ryckiego wyniósł 5 567,53 zł i był nieznacznie wyższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (5 546,68 zł). Zdecydowanie wyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją – 5 860,77 zł, wobec 5 465,74 zł na terenie MOF. Biorąc pod uwagę dochody Powiatu Ryckiego, w 2020 r. dochód na 1 mieszkańca powiatu wyniósł 1 837,99 zł, wobec 1 484,71 zł w województwie lubelskim, co uplasowało powiat na wysokim 3. miejscu w regionie.

Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2010-2020 **saldo budżetu bieżącego** gmin powiatu ryckiego było dodatnie (jedynie w 2010 r. w Gminie Ryki oraz w 2017 r. w Gminie Stężycza odnotowano ujemny wynik operacyjny), co oznacza, że gminy posiadały nadwyżkę wolnych środków, które mogły przeznaczyć na wydatki o charakterze inwestycyjnym lub spłatę długu.

Powiat Rycki, jak również Gminy wchodzące w jego skład w perspektywie finansowej 2014-2020 aktywnie korzystały ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego oraz Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. W ramach wspomnianych programów jednostki te – jako beneficjenci wiodący – zrealizowały łącznie 56 projektów o łącznej wartości ogółem wynoszącej 197 044 673,96 zł i otrzymały 132 105 107,98 zł dofinansowania z Unii Europejskiej (UE). Gminy najwięcej z pozyskanych środków przeznaczyły na inwestycje dotyczące odnawialnych źródeł energii (34,0%), termomodernizacji infrastruktury publicznej (27,8%) oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych (14,4%). Powiat natomiast realizował przede wszystkim projekty z zakresu aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych (40,9%) oraz poprawy warunków i oferty kształcenia zawodowego (24,6%).

3. ZAKRES I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres i tryb opracowania niniejszej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego na lata 2022-2030 dostosowany jest do ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz do art. 10e – 10g ustawy o samorządzie gminnym.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej Strategii:

- **Model ekspercko – partycypacyjny**

W pracach nad Strategią zastosowano model ekspercko – partycypacyjny zakładający wiodącą rolę ekspertów zewnętrznych oraz udział przedstawicieli różnych grup interesariuszy w procesie opracowania i konsultowania dokumentu Strategii.

- **Analiza danych, wnioski i kierunki rozwojowe**

Dokonano analizy danych w obszarach społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych, pod kątem problemów, potencjałów rozwojowych i wspólnych funkcji samorządów Partnerstwa Powiatu Ryckiego (PPR). Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Odpowiednio do zidentyfikowanych przewag konkurencyjnych sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju obszaru oraz zdefiniowano cele strategiczne, w taki sposób, aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Określono kierunki działań służące realizacji celów oraz wskazano najważniejsze obszary aktywności samorządów w latach 2022 – 2030. Definiując cele i kierunki działań strategicznych korzystano z dotychczasowych doświadczeń związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju w każdej z jednostek partnerskich.

- **Koncentracja wsparcia**

Ograniczono liczbę obszarów rozwojowych i celów do takich, które w procesie tworzenia Strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju partnerstwa. W Strategii nie dążono zatem do tego, aby każdy obszar aktywności gmin uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządów, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

- **Terytorialny wymiar wsparcia**

Zastosowano zasady wynikające z podejścia terytorialnego i zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na obszarze powiatu ryckiego oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią wspólny potencjał rozwojowy partnerstwa.

- **Partycypacja społeczna**

Eksperci zewnętrzni oraz przedstawiciele władz samorządowych realizowali proces opracowania Strategii zgodnie z przyjętymi praktykami partycypacji społecznej i partnerstwa przy wykorzystaniu doświadczeń lokalnej społeczności oraz podmiotów publicznych i prywatnych. Zasadę partnerstwa i współpracy z interesariuszami zastosowano również w proponowanym systemie wdrażania Strategii.

▪ **System realizacji**

Opracowano przejrzysty system wdrażania Strategii w oparciu o kompetencje ustawowe oraz możliwości finansowe i organizacyjne jednostek samorządowych przy wykorzystaniu zasady partnerstwa i współpracy interesariuszy, uwzględniając elastyczność przyjętych rozwiązań, tak by zwiększyć sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy.

▪ **Wybór kierunków działań i projektów**

Określenie kierunków działań rozwojowych i wybór projektów, które zapewnią osiągnięcie celów Strategii nastąpił we współpracy z interesariuszami w oparciu o proces partycypacji społecznej (ankieta, konsultacje społeczne). Skupiono się na takich przedsięwzięciach, które rozwiązują wspólne problemy powiatu i gmin partnerstwa lub wzmacniają i rozwijają jego potencjały. Ideą takich przedsięwzięć jest współpraca samorządów zapewniająca efekt synergii, w taki sposób, aby rezultaty i oddziaływanie projektów partnerskich były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach indywidualnych.

▪ **Polityka spójności 2021 - 2027**

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania Strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na zasadach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim zintegrowanego podejścia terytorialnego oraz identyfikacji takich celów rozwojowych, które są możliwe do osiągnięcia nie tylko poprzez projekty indywidualne, ale też w ramach partnerskiej współpracy interesariuszy.

▪ **Spójność z celami polityki regionalnej na poziomie województwa i kraju**

Zachowano zgodność z założeniami polityki regionalnej Państwa tak, aby Strategia była spójna z kierunkami, obszarami interwencji i celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, szczególnie w zakresie wymiaru terytorialnego i zintegrowanego podejścia w realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego.

▪ **Podejście realistyczne**

W trakcie prac koncentrowano się na tym, aby dokument Strategii pozostał realistyczny. Oznacza to, że zarówno definiowanie celów, jak również kierunków działań i propozycji konkretnych przedsięwzięć opierało się na oczekiwaniach interesariuszy, planach samorządów, dobrych praktykach organizacyjnych oraz ramach strategicznych wyznaczonych przez KSRR 2030 i SRWL 2030 i uwzględniało możliwości prawne, organizacyjne i finansowe deklarujących współpracę samorządów, jak i źródła i możliwości finansowania zewnętrznego.

▪ **Finansowanie propozycji przedsięwzięć wynikających ze Strategii**

Strategia zawiera informacje nt. źródeł finansowania zidentyfikowanych przedsięwzięć rozwojowych. Należy jednocześnie podkreślić, że ostateczne rozstrzygnięcia dotyczące zakresów, kosztów i harmonogramów realizacji poszczególnych projektów uzależnione będą od dostępności zewnętrznych źródeł finansowania, przede wszystkim w kontekście kwalifikowalności wsparcia z funduszy europejskich w latach 2021 – 2027. Proces ten wymaga też dobrej organizacji współpracy i długofalowej konsekwencji w działaniu wszystkich samorządów Partnerstwa Powiatu Ryckiego (PPR).

- **Logika interwencji Strategii**

W Strategii przyjęto logikę interwencji, w której celom i odpowiadającym im kierunkom działań przypisano odpowiednie wskaźniki i rezultaty oraz propozycje projektów do realizacji:

4. ANALIZA SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru Partnerstwa Powiatu Ryckiego jest analiza SWOT – zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych. Analiza potraktowana została szeroko i kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne.

Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale obszaru partnerstwa, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse oraz zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. dobra dostępność komunikacyjna, dogodna lokalizacja w stosunku do głównych tras komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym, położenie na pograniczu województw oraz bliskość dużych ośrodków miejskich (Lublin, Warszawa) 2. dostępność terenów pod inwestycje 3. korzystne warunki do wykorzystania i rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności: energii słonecznej i biomasy z użytków zielonych 4. najkorzystniejsze w województwie lubelskim warunki agroklimatyczne dla uprawy owoców miękkich oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych 5. potencjał w zakresie rozwoju regionalnej i lokalnej komunikacji o wysokiej dostępności dla mieszkańców powiatu (PKS w Rykach) 6. duże zasoby obiektów stawowych stwarzające dogodne warunki do rozwoju gospodarki rybackiej 7. potencjał w zakresie turystyki rekreacyjnej oparty na walorach przyrodniczo-kulturowych oraz zasobach wodnych (rzeki Wisła i Wieprz oraz liczne stawy i inne zbiorniki wodne) 8. dobry stan ilościowy i chemiczny wód podziemnych 9. dobra kondycja finansowa samorządów powiatu (średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca, dodatnie saldo budżetowe)	1. relatywnie słaby potencjał przyrodniczy obszaru, niska lesistość, silnie zakwaszone gleby średniej i słabej jakości, słabo rozwinięta sieć obszarów chronionych 2. niski wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej ograniczający dobór roślin uprawnych 3. dominacja małych gospodarstw rolnych 4. pozarolnicza działalność gospodarcza skupiona głównie na terenie MOF 5. niski poziom przedsiębiorczości w porównaniu zarówno do wartości dla województwa, jak i ośrodków miejskich powiatu na tle innych MOF 6. niskie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach, świadczące o ich słabej kondycji przedsiębiorstw i potencjale rozwojowym 7. niezagospodarowane i nieuzbrojone kompleksowo tereny inwestycyjne 8. brak na terenie powiatu zakładów aktywności zawodowej, spółdzielni socjalnych, zakładów pracy chronionej warsztatów terapii zajęciowej umożliwiających podjęcie dedykowanego zatrudnienia osobom niepełnosprawnym 9. brak spójnej oferty turystycznej oraz skutecznych działań promocyjnych w tym zakresie 10. brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej na terenie powiatu, mała liczba miejsc noclegowych, nieposieciovane szlaki turystyczne z brakami w infrastrukturze, tereny rekreacyjne zlokalizowane tylko na terenach miejskich

jako czynnik wspierający powstawanie nowych inwestycji 10. doświadczenie powiatu i gmin w korzystaniu z funduszy europejskich, potwierdzone dotychczasową aktywnością w obszarach odnawialnych źródeł energii, termomodernizacji infrastruktury publicznej, rewitalizacji obszarów zdegradowanych, aktywizacji zawodowej oraz poprawy jakości kształcenia zawodowego	11. ograniczony dostęp do szerokopasmowego Internetu w połączeniu z niskim poziomem kompetencji cyfrowych instytucji, przedsiębiorstw oraz mieszkańców 12. niedostateczna jakość dróg gminnych i powiatowych, niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych oraz brak infrastruktury dla pieszych 13. znaczące dysproporcje w wyposażeniu w infrastrukturę komunalną pomiędzy terenem MOF a obszarami wiejskimi, 14. brak całościowo zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych mieszkańców 15. niski udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów 16. mała liczba organizacji pozarządowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. wsparcie regionalne (biura powiatowe, finansowanie) w zakresie zagospodarowania terenów inwestycyjnych oraz stworzenia oferty kompleksowej obsługi i wsparcia inwestorów 2. wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej na obszarach wiejskich, zagrożonych trwałą marginalizacją 3. wzrost poziomu pokrycia obszaru infrastrukturą szerokopasmową 4. wsparcie dla działań dotyczących modernizacji i specjalizacji rolnictwa 5. wsparcie na poziomie regionalnym krajowym i europejskim dla działań nisko/zeroemisyjnych (termomodernizacja, odnawialne źródła energii, gospodarka obiegu zamkniętego, emobilność) 6. wzrost znaczenia oraz rozwój infrastruktury energetyki odnawialnej 7. transformacja w kierunku gospodarki GOZ poprzez minimalizowanie ilości i recykling wytwarzanych odpadów 8. lokalizacja na terenie powiatu korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym oraz utworzonych w ramach programu Natura 2000 specjalnych obszarów ochrony siedlisk i ptaków 9. rozwój usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej	1. spowolnienie gospodarcze wywołane kryzysem energetycznym oraz niepewnością związaną z wojną w Ukrainie 2. brak współpracy pomiędzy JST powiatu ryckiego w zakresie realizacji strategicznych działań rozwojowych 3. niedostateczne wykorzystanie możliwości technologii cyfrowych 4. niekorzystna sytuacja demograficzna: ujemny współczynnik przyrostu naturalnego, niekorzystna struktura wiekowa populacji, migracja selektywna (ludzie młodzi i z wyższym wykształceniem), przyspieszony proces starzenia społeczeństwa 5. bezrobocie strukturalne - bezrobocie długotrwałe, bezrobocie osób młodych, niedopasowanie do potrzeb pracodawców kwalifikacji osób poszukujących pracy 6. obniżający się wskaźnik skolaryzacji 7. niedobór personelu medycznego w kontekście wzrostu popytu na usługi zdrowotne przy przyspieszonym procesie starzenia społeczeństwa 8. ograniczenia instytucjonalnego systemu pomocy społecznej w zakresie zapewnienia dostępu do wysokiej jakości usług świadczonych w środowisku lokalnym 9. występowanie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią

10. wzrost znaczenia usług dedykowanych osobom starszym – srebrna gospodarka 11. tendencja do zmiany formy uczestnictwa w kulturze z pasywnej na bardziej aktywną 12. koncepcja zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowej wykorzystującej potencjał przestrzeni publicznych, walorów krajoznawczo-przyrodniczych i kulturowych 13. wykorzystanie szans rozwoju partnerstwa ponadlokalnego powiatu poprzez realizację wspólnych projektów i programów współpracy	10. eksploatacja powierzchniowa złóż, wywołująca szereg niekorzystnych zmian w środowisku przyrodniczym wymagająca przeprowadzenia szerokiej rekultywacji 11. niewystarczająca świadomość ekologiczna mieszkańców (GOZ, zmiany klimatyczne) 12. infrastruktura energetyczna niedostosowana do wzrastającej liczby odbiorców i instalacji fotowoltaicznych 13. niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy przy wzrastającej liczbie pojazdów 14. wzrost nakładów na zadania własne JST oraz zmiana sposobu finansowania inwestycji w ramach polityki spójności UE 2021-2027 (instrumenty zwrotne)
---	--

5. WIZJA ROZWOJU I MISJA PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO

Wizja rozwoju stanowi projekcję, opis pożądanego stanu Partnerstwa Powiatu Ryckiego (PPR) w perspektywie roku 2030. Określa stan docelowy, do którego dążyć będą władze samorządowe i wszyscy zaangażowani partnerzy. Wskazuje ona zasadniczy kierunek wspólnie podejmowanych interwencji.

Powiat rycki w 2030 roku jest miejscem przyjaznym i atrakcyjnym do życia, pracy, rozwoju oraz wypoczynku i rekreacji, w pełni wykorzystującym swój potencjał wynikający z położenia, dostępności komunikacyjnej, walorów krajobrazowo-przyrodniczych oraz bogactwa kultury i tradycji. **Wspólna ponadlokalna polityka inwestycyjna** w ramach partnerstwa stanowi o wysokiej jakości obsługi lokalnych przedsiębiorców i inwestorów zewnętrznych a konsekwentne **rozwijanie systemu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb i wyzwań rynku** jest widoczne w atrakcyjności oferty szkół zawodowych, funkcjonujących na obszarze partnerstwa, które w sposób systematyczny i zorganizowany współpracują z otoczeniem społeczno-gospodarczym. **Zrównoważone podejście do rozwoju** powiatu ryckiego oznacza dbałość o efektywność energetyczną budynków oraz redukcję emisji zanieczyszczeń powietrza i wody, ale także przejawia się w zwiększeniu poziomu recyklingu odpadów i wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Rozwój infrastruktury pomocy społecznej i profilaktyki zdrowotnej oraz realizacja programów profilaktycznych i włączających sprawia, że wzrasta jakość i dostępność świadczeń zdrowotnych i społecznych dla mieszkańców powiatu ryckiego, ale także poziom **integracji i aktywizacji** lokalnej społeczności, co oznacza dążenie do wysokiej jakości życia na terenie partnerstwa ponadlokalnego jako całości. Partnerstwo Powiatu Ryckiego dysponując zintegrowaną przestrzenią **rekreacyjno-turystyczną**, gwarantującą dostępność walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, prowadzi programowe działania promocyjne zwiększające atrakcyjność turystyczną i rekreacyjną partnerstwa powiatu ryckiego. Efekty działań strategicznych w zakresie ponadlokalnej polityki inwestycyjnej, systemu szkolnictwa zawodowego, zrównoważonego rozwoju, integracji i aktywizacji społecznej oraz zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno - turystycznej wzmacniane są dzięki **rozwijaniu dostępności komunikacyjnej, przestrzennej i cyfrowej oraz budowaniu bezpieczeństwa** lokalnego partnerstwa jako wspólnoty samorządów terytorialnych.

Misja partnerstwa precyzuje istotę działań oraz rolę samorządów powiatu ryckiego w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej, definiowanym przez współistnienie i współoddziaływanie MOF oraz OSI. Jest ona zobowiązaniem do określonego sposobu realizacji celów rozwojowych tak, aby powiat rycki stanowił region przyjazny mieszkańcom i inwestorom, był nowoczesny, dynamiczny, oferujący atrakcyjne miejsca pracy i wypoczynku oraz dobre warunki do życia i samorealizacji.

Misją Partnerstwa Powiatu Ryckiego jest zrównoważony i spójny społecznie oraz przestrzenie rozwój, który bazuje na endogenicznych potencjałach oraz współpracy i partnerstwie jednostek samorządu terytorialnego, wchodzących w skład MOF oraz OSI wyznaczonych na terenie powiatu ryckiego.

6. CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele strategiczne i kierunki działań, które będą podejmowane dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju Partnerstwa Powiatu Ryckiego (PPR), określono w oparciu o:

- wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej obszaru PPR,
- wnioski z analizy silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT),
- wnioski i uwagi uzyskane w procesie partycypacji (w tym konsultacji społecznych),
- wnioski z ankiety dotyczącej obecnej sytuacji, problemów i kierunków rozwoju obszaru.

Cel strategiczny 1: Wysoki poziom przedsiębiorczości i transformacji cyfrowej na terenie powiatu ryckiego	Kierunki działań:
	1. Budowanie ponadlokalnej polityki inwestycyjnej spójnej w zakresie zagospodarowywania terenów inwestycyjnych, systemu zachęt i promocji przedsiębiorczości
	2. Rozwijanie systemu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb i wyzwań rynku, zdolnego do kształtowania kadr wg kompetencji kluczowych
Cel strategiczny 2: Dobry stan środowiska naturalnego na terenie Partnerstwa Powiatu Ryckiego	3. Rozwój usług cyfrowych oraz zwiększanie kompetencji cyfrowych mieszkańców
	Kierunki działań:
	1. Wspieranie zeroemisyjności w obszarze energetyki i gospodarki ciepłej
	2. Rozwój zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej
Cel strategiczny 3: Wysoka jakość życia mieszkańców powiatu ryckiego dzięki zwiększonej spójności społecznej oraz dostępności usług publicznych w ramach Partnerstwa Powiatu Ryckiego	3. Działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego
	4. Bezpieczeństwo ekologiczne
	Kierunki działań:
	1. Stworzenie spójnego systemu działań aktywizacyjno - włączających adresowanych do grup defaworyzowanych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb starzejącego się społeczeństwa oraz profilaktyki zdrowotnej
	2. Rozwój zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-turystycznej powiatu ryckiego w oparciu o potencjał sieciowania MOF
	3. Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, przestrzennej i architektonicznej powiatu ryckiego

7. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Określając poniższe rezultaty planowanych działań uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe samorządów PPR,
- oczekiwania interesariuszy,
- plany samorządów oraz możliwości współpracy sygnatariuszy porozumienia PPR w realizacji projektów partnerskich,
- katalog dobrych praktyk organizacyjnych i narzędzi wsparcia,
- cele i uwarunkowania wynikające z Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, Polityki spójności UE 2021 – 2027.

Pomiar wartości wskaźników osiągnięcia celów strategicznych nastąpi trzykrotnie: w roku 2025, w roku 2027 i w roku 2031.

Cel strategiczny 1: Wysoki poziom przedsiębiorczości i transformacji cyfrowej na terenie powiatu ryckiego

Działanie 1.1	Budowanie ponadlokalnej polityki inwestycyjnej spójnej w zakresie zagospodarowywania terenów inwestycyjnych, systemu zachęt i promocji przedsiębiorczości
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- promocja gospodarcza powiatu ryckiego i lokalnej przedsiębiorczości, - rozwój i profesjonalizacja bazy ofert inwestycyjnych, - podniesienie jakości obsługi lokalnych przedsiębiorców i inwestorów zewnętrznych, - wsparcie inwestycyjne lokalnych MŚP.	- liczba zorganizowanych wydarzeń promujących gospodarkę i przedsiębiorstwa powiatu ryckiego, - liczba projektów dotyczących przygotowania lub uzbrojenia terenów inwestycyjnych, - liczba projektów z zakresu aktualizacji i cyfryzacji systemu informacji przestrzennej, - liczba udzielonych dotacji/pożyczek dla MŚP rozpoczynających/wznawiających swoją działalność na terenie powiatu ryckiego.

Działanie 1.2	Rozwijanie systemu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb i wyzwań rynku, zdolnego do kształtowania kadr wg kompetencji kluczowych
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- wsparcie dla rozwoju nowych kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) dostosowanych do rynku pracy, - poprawa stanu infrastruktury oświatowej, w tym poprawa wyposażenia szkół w nowoczesny sprzęt dydaktyczny i służący nauce zawodu, - polepszenie warunków kształcenia w szkołach, - wzmocnienie atrakcyjności oferty szkół zawodowych, - rozwój współpracy szkół z otoczeniem społeczno-gospodarczym, - rozwój współpracy międzynarodowej szkół prowadzących kształcenie zawodowe.	- liczba zmodernizowanych placówek oświatowych, - liczba i rodzaj nowych kierunków kształcenia (w tym liczba kursów i szkoleń oraz uczestników tych szkoleń), w tym kierunków realizowanych we współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, - liczba uczniów i nauczycieli, którym w wyniku realizowanych projektów polepszyły się warunki kształcenia, - liczba nowo powstałych pracowni językowych i komputerowych, - liczba nowo zakupionych pomocy dydaktycznych, sprzętu i oprogramowania, - nakłady na zakup nowego sprzętu i wyposażenia szkół, - liczba pracowników oświaty i uczniów uczestniczących w projektach, których celem jest podniesienie kompetencji nauczycieli i uczniów, - liczba projektów wspierających rozwój współpracy szkół z otoczeniem społeczno-gospodarczym, - liczba projektów współpracy międzynarodowej realizowanych przez szkoły prowadzące kształcenie zawodowe.

Działanie 1.3	Rozwój usług cyfrowych oraz zwiększanie kompetencji cyfrowych mieszkańców
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- rozwój e-administracji i e-usług publicznych, - wzrost dostępności e-usług publicznych, - cyfryzacja zasobów danych przez jednostki świadczące usługi publiczne, - modernizacja zaplecza teleinformatycznego zapewniająca tworzenie i implementację nowoczesnych systemów e-administracji, - wzrost kompetencji cyfrowych i zarządczych pracowników samorządowych.	- liczba usług publicznych dostępnych elektronicznie na poszczególnych poziomach interaktywności, - odsetek spraw realizowanych elektronicznie, - odsetek obywateli realizujących usługi publiczne on-line, - liczba pracowników samorządowych objętych szkoleniami z zakresu zarządzania i kompetencji cyfrowych.

Cel strategiczny 2: Dobry stan środowiska naturalnego dzięki inwestycjom infrastrukturalnym ograniczającym emisyjność zanieczyszczeń gospodarki komunalnej na terenie Partnerstwa Powiatu Ryckiego

Działanie 2.1 Wsparcie zeroemisyjności w obszarze energetyki i gospodarki cieplnej	
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- zwiększenie efektywności energetycznej oraz zmniejszenie energochłonności budynków, - poprawa bilansu energetycznego budynków poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na energię, - zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, - redukcja emisji zanieczyszczeń oraz zmniejszenie kosztów bieżących utrzymania budynków, - poprawa stanu środowiska w zakresie jakości powietrza.	- liczba zmodernizowanych energetycznie budynków, - liczba instalacji wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych, - liczba obiektów, w których dokonano wymiany źródeł energii i źródeł ciepła.

Działanie 2.2 Rozwój zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej	
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- poprawa efektywności systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków, - zmniejszenie ryzyka awarii sieci wodociągowych i kanalizacyjnych oraz zmniejszenie ich kosztów eksploatacyjnych, - zwiększenia bezpieczeństwa sanitarnego.	- liczba projektów z zakresu budowy i modernizacji systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, - liczba projektów z zakresu budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, - liczba osób przyłączonych do zmodernizowanych lub zbudowanych systemów zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków.

Działanie 2.3 Działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego	
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- poprawa organizacji funkcjonowania gospodarki odpadami komunalnymi, - zmniejszenie kosztów gospodarowania odpadami, - aktywizacja mieszkańców powiatu ryckiego w zakresie działań mających na celu właściwe gospodarowanie odpadami,	- liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami, - liczba akcji promocyjno-edukacyjnych w zakresie gospodarki obiegu zamkniętego, - ilość odpadów zbieranych selektywnie

- zwiększenie poziomu recyklingu odpadów, - podniesienie poziomu świadomości ekologicznej i kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa.	
--	--

Działanie 2.4	Bezpieczeństwo ekologiczne
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- poprawa funkcjonowania organizacji związanych z bezpieczeństwem ekologicznym, - aktywizacja mieszkańców powiatu ryckiego w zakresie działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego, - infrastruktura niebiesko-zielona.	- liczba projektów z zakresu doposażenia jednostek OSP, - liczba akcji promocyjno-edukacyjnych, - ilość projektów dotyczących budowy infrastruktury niebiesko-zielonej.

Cel strategiczny 3: Wysoka jakość życia mieszkańców powiatu ryckiego dzięki zwiększonej spójności społecznej oraz dostępności usług publicznych w ramach Partnerstwa Powiatu Ryckiego

Działanie 3.1	Stworzenie spójnego systemu działań aktywizacyjno - włączających adresowanych do grup defaworyzowanych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb starzejącego się społeczeństwa oraz profilaktyki zdrowotnej
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej, - zmniejszenie nierówności społecznych w dostępie do opieki zdrowotnej i usług pomocy społecznej, - poprawa jakości i dostępności do świadczeń zdrowotnych i pomocy społecznej dla mieszkańców gmin powiatu ryckiego, - rozwój ekonomii społecznej, - integracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych marginalizacją, - aktywizacja społeczna seniorów, - świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, - wsparcie osób potrzebujących poprzez podaż mieszkań o charakterze wspomaganim i chronionym	- liczba zrealizowanych projektów inwestycyjnych z zakresu ochrony zdrowia i pomocy społecznej, - liczba zrealizowanych programów profilaktyki i polityki zdrowotnej, - liczba mieszkańców powiatu ryckiego, którzy skorzystali z programów polityki zdrowotnej, - liczba osób, dla których w wyniku uczestnictwa w programach społecznych zlikwidowane lub zmniejszone zostały bariery umożliwiające uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji, - liczba projektów adresowanych do seniorów promujących aktywność ruchową, rozwój osobisty i dostęp do nowych technologii, - liczba przedsięwzięć z zakresu wsparcia przedsiębiorstw społecznych i podmiotów działających w sferze pożytku publicznego,

	- ilość osób objętych projektami na rzecz włączenia społeczno - gospodarczego społeczności marginalizowanych, - liczba utworzonych mieszkań o charakterze wspomagającym i chronionym
--	---

Działanie 3.2 Rozwój zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-turystycznej powiatu ryckiego w oparciu o potencjał sieciowania MOF	
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- poprawa dostępności, funkcjonalności i estetyki obiektów i przestrzeni publicznych, - wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznych związanej z rekreacją i odpoczynkiem, - zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej powiatu ryckiego, - poprawa dostępności miejsc i obszarów turystycznych na obszarze powiatu ryckiego, - wzrost dostępności mieszkańców do infrastruktury sportowej, - poprawa stanu technicznego obiektów kultury, wyposażenie w nowoczesny sprzęt, doskonalenie oferty kultury - upowszechnianie wartości dziedzictwa kulturowego	- liczba zrealizowanych projektów dotyczących zagospodarowania i modernizacji obiektów i przestrzeni publicznych oraz małej infrastruktury, - liczba zrealizowanych projektów z zakresu infrastruktury sportowej, - liczba przedsięwzięć związanych z modernizacją i budową infrastruktury turystycznej, - liczba obiektów kultury objętych wsparciem, - liczba opracowanych programów ochrony zabytków, - liczba zrealizowanych przedsięwzięć z zakresu poprawy jakości usług i infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego, - liczba wydarzeń edukacyjnych o tematyce historycznej, dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym, - liczba wydarzeń sportowych zorganizowanych w oparciu o powstałą/zmodernizowaną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną

Działanie 3.3 Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, architektonicznej i przestrzennej powiatu ryckiego	
Planowane rezultaty	Wskaźniki pomiaru
- poprawa wewnętrznej i zewnętrznej spójności komunikacyjnej powiatu ryckiego, - poprawa jakości dróg, podniesienie parametrów technicznych oraz poprawa bezpieczeństwa na drogach,	- liczba kilometrów przebudowanych / rozbudowanych dróg, - liczba wybudowanych obiektów infrastruktury towarzyszącej (w tym związanej z bezpieczeństwem), - poprawa przepustowości odcinków dróg,

- zmniejszenie kosztów utrzymania PKS w Rykach, w tym ograniczenie kosztów naprawy i diagnostyki taboru, - zwiększenie dostępności do terenów inwestycyjnych, działalności gospodarczej oraz miejsc atrakcyjnych turystycznie, - zwiększenie stopnia dostępności do infrastruktury i usług publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, - dostosowywanie funkcjonowania placówek oświatowych do zmieniających się uwarunkowań demograficznych i organizacyjno-prawnych, - poprawa stanu infrastruktury oświatowej, - zapewnienia równego startu edukacyjnego, powszechnego dostępu do usług instytucji edukacyjnych i opiekuńczych, - wzrost poziomu bezpieczeństwa mieszkańców.	- spadek liczby zdarzeń drogowych na drogach gminnych - liczba przedsięwzięć dotyczących zapewnienia standardów dostępności architektonicznej. - liczba zmodernizowanych placówek oświatowych, - liczba nowo zakupionych pomocy dydaktycznych, sprzętu i oprogramowania, - nakłady na zakup nowego sprzętu i wyposażenia szkół, - liczba zrealizowanych projektów dotyczących modernizacji, budowy, przebudowy i remontu, obiektów oraz zakupu sprzętu i wyposażenia.
--	--

8. ANALIZA I MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WRAZ Z USTALENIAMI I REKOMENDACJAMI W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

8.1 ANALIZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

8.1.1 USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

PZPWL wskazuje podstawowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa i wyróżnia: elementy węzłowe, liniowe, pasmowe oraz obszarowe (w granicach naturalnych) i strefowe (w granicach administracyjnych), cechujące się zróżnicowanym stopniem przenikania układów naturalnych i antropogenicznych. Podbudową założeń PZPWL jest model polaryzacyjno-dyfuzyjny, który wynikał z *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZP 2030)*¹. Model polaryzacyjno-dyfuzyjny oparty jest na założeniach, że należy wspierać silne centra rozwoju (obszary polaryzacji rozwoju), a tereny peryferyjne będą korzystały z dyfuzji wysyłanych przez te centra impulsów rozwojowych (ekonomicznych i społecznych).

PZPWL uwzględniając stan zagospodarowania, naturalny potencjał oraz potrzebę ukierunkowania działań dla rozwoju funkcji wiodących poszczególnych elementów struktury, wyodrębnia - w kontekście Powiatu ryckiego - obszary:

- rozwoju i koncentracji funkcji społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania powiązań komunikacyjnych, w tym:
 - tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej (Ryki, Dęblin oraz miejscowości gminne i sołeckie);
 - ośrodki koncentracji przemysłu (Ryki, Dęblin) oraz miejscowości posiadające zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej (Ryki, Dęblin, Ułęż);
 - główne powiązania transportowe oparte o drogi krajowe, wojewódzkie oraz linie kolejowe, w tym międzygałęziowe węzły o znaczeniu regionalnym i ponadlokalnym integrujące transport kolejowy i drogowy;
- nadrzędnej funkcji przyrodniczej, a w ramach nich elementy takie jak:
 - kluczowe w skali krajowej i regionalnej ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności;
 - tereny charakteryzujące się trwałym nagromadzeniem gatunków zagrożonych, istotne dla zachowania różnorodności biologicznej;

¹ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta została przez Radę Ministrów uchwałą z dnia 13 grudnia 2011 r., jako strategiczny dokument dotyczący zagospodarowania przestrzennego Polski. W dokumencie tym określono także ustalenia i zalecenia dla przygotowywania planów zagospodarowania przestrzennego województw. KPZP 2030 została uchylona w 2020 r. nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

- mające charakter pasmowy korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego;
- tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej, a w ramach niej fragmenty strefy gospodarki hodowlanej, w tym podstrefy polno-leśnej.

W odniesieniu do poszczególnych elementów składających się na tę strukturę, *PZPWL* różnicuje priorytety rozwojowe, a także wskazuje działania służące utrzymaniu i wzmocnieniu ich funkcji podstawowych (wiodących). Przedmiotowy dokument dla:

- elementów węzłowych układu antropogenicznego – zakłada intensywny rozwój społeczno-gospodarczy z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania lokalnych systemów przyrodniczych decydujących o jakości przestrzeni zamieszkania, tj. w odniesieniu do:
 - podstawowych elementów sieci osadniczej – koncentracja urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) i jej rozwój na terenach podmiejskich w zorganizowanych układach przestrzennych,
 - miejscowości z przygotowanymi terenami dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej – koncentracja zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej;
- elementów liniowych układu antropogenicznego – zakłada rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej,
- elementów obszarowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie wszelkiej działalności zachowaniu wartości przyrodniczych,
- elementów pasmowych układu naturalnego – zakłada podporządkowanie działań służących utrzymaniu ciągłości powiązań ekologicznych;
- w obszarach rolniczych – zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących.

Zgodnie z definicją zamieszczoną w *PZPWL*, obszary funkcjonalne to zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Zadaniem planu zagospodarowania przestrzennego województwa jest identyfikacja obszarów o różnych priorytetach rozwojowych i ukierunkowanie działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów, a także przeciwdziałanie zjawiskom problemowym. *PZPWL* wyznacza obszary funkcjonalne jako tereny wskazane do integrowania działań przestrzennych zapewniających ich właściwe funkcjonowanie oraz możliwości rozwoju w dłuższej perspektywie. Do obszarów funkcjonalnych, wyznaczonych w *PZPWL*, należą: obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i lokalnym.

Powiat rycki objęty jest zasięgiem dwóch ponadlokalnych obszarów funkcjonalnych. Część wiejska gminy miejsko-wiejskiej Ryki oraz gmina Stężyca zostały zakwalifikowane do wiejskich obszarów funkcjonalnych uczestniczących w procesach rozwojowych. Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych obejmują tereny gmin znajdujących się w fazie postępującej integracji funkcjonalnej z najważniejszymi ośrodkami miejskimi, a także tereny charakteryzujące się dobrą dostępnością komunikacyjną do usług wyższego rzędu oraz dobrym potencjałem rolniczym wykorzystywanym rynkowo i miejscami pracy w obsłudze rolnictwa. Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego tych obszarów obejmują stworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami - włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe, zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej oraz dywersyfikację sektorową gospodarki rolnej. Natomiast gminy: Kłoczew, Nowodwór i Ułęż zostały zakwalifikowane do obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Obszary te cechuje utrudniony dostęp do ośrodka wojewódzkiego oraz ośrodków subregionalnych. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie

w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniając w innych sferach gospodarki. Charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw. Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego obejmują wzmacnianie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno-gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju oraz stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i wykorzystywaniem walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Ponadto gminy wchodzące w skład Powiatu Ryckiego należą do następujących regionalnych obszarów funkcjonalnych:

- Obszaru funkcjonalnego Dolny Wieprz, obejmującego swym zasięgiem dolinę Wieprza wraz z przylegającymi do niej terenami na odcinku od miejscowości Rokitno do miejscowości Bobrowniki. Charakterystyczną cechą tego obszaru, a zarazem formą użytkowania terenu, są liczne stawy w pradolinie Wieprza i dolinach jej dopływów. Dominująca przewaga gleb w kompleksach żyznych decyduje o niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, co ogranicza dobór roślin uprawnych. Walory krajobrazowe doliny dolnego Wieprza opierają się na kompozycji elementów kulturowych i naturalnych, tworzących unikalny krajobraz osiedleńczo-nadrzeczny. Priorytetem rozwojowym tego obszaru funkcjonalnego, zgodnie z *PZPWL*, jest optymalne wykorzystanie warunków przestrzennych dla rozwoju gospodarki rybackiej. Do obszaru funkcjonalnego Dolny Wieprz należą cztery gminy Powiatu ryckiego: Ryki, Kłoczew, Nowodwór i Ułęż;
- Obszaru funkcjonalnego Powiśle, obejmującego dolinę Wisły wraz z przylegającymi do niej terenami. Jest to obszar bogaty pod względem dziedzictwa przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego. Obok walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych będących podstawą rozwijającej się na tym obszarze turystyki, tereny te charakteryzują się także najkorzystniejszymi w województwie warunkami agroklimatycznymi dla uprawy owoców miękkich i chmielu oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych. Ponadto duże zasoby obiektów stawowych stwarzają dogodne warunki do rozwoju gospodarki rybackiej. Priorytetem rozwojowym tego obszaru funkcjonalnego, zgodnie z *PZPWL*, jest rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030) wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju. Dokument ten odzwierciedla założenia *Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR)*, w której przyjęto nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty na podejściu zróżnicowanym terytorialnie, które ma na celu wykorzystanie endogenicznych potencjałów i likwidację barier w rozwoju poszczególnych obszarów i terytoriów.

SRWL 2030 zawiera model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego, który określa przestrzenne ramy planowanych działań rozwojowych w województwie i stanowi płaszczyznę koordynacji realizacji przedsięwzięć w dwóch przenikających się układach – naturalnym i antropogenicznym. *SRWL 2030* uwzględnia Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym (miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją) oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w *SRWL 2030* wskazuje się OSI obejmujące: obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast – miejskie obszary funkcjonalne oraz strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi,

na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

Zgodnie z zapisami *SRWL 2030*, Ryki, Dęblin oraz Stężyca tworzą Miejski Obszar Funkcjonalny Ryk (MOF), wyznaczony w celu budowania potencjału rozwojowego oraz wzmacniania powiązań funkcjonalnych. Rdzeń przestrzenny MOF tworzą część miejska gminy miejsko-wiejskiej Ryki oraz gmina miejska Dęblin. Kierunki działań dla MOF Ryk wynikają z przyjętego w *SRWL 2030* celu operacyjnego 2.2. *Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych* i obejmują przedsięwzięcia nakierowane na wzmacnianie ich potencjału gospodarczego, podnoszenie jakości usług publicznych oraz jakości życia:

- rozwój funkcji ponadlokalnych (usług ponadpodstawowych) i specjalistycznych w miastach powiatowych;
- organizacja terenów inwestycyjnych, w tym służących rozwijaniu logistyki;
- stymulowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości;
- integrowanie systemów transportowych w miejskich obszarach funkcjonalnych, przyjaznych środowisku, z uwzględnieniem infrastruktury sprzyjającej elektromobilności;
- wspieranie działań infrastrukturalnych w zakresie dostosowania do zmian klimatu i odporności na klęski żywiołowe oraz redukcji wielkości emisji zanieczyszczeń na terenach miejskich, w tym z wykorzystaniem zielonej i niebieskiej infrastruktury i rozwiązań opartych na przyrodzie;
- wprowadzanie rozwiązań opartych na idei *smart city*, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji społecznej;
- zintegrowane planowanie rozwoju obszarów podmiejskich w wymiarze ponadlokalnym – przeciwdziałanie niekontrolowanej urbanizacji terenów wiejskich;
- wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych (w tym rewitalizacja);
- integrowanie działań na rzecz efektywnego świadczenia usług społecznych.

Pozostałe gminy wiejskie Powiatu ryckiego: Kłoczew, Nowodwór oraz Ułęż zaliczają się do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, obejmujących grupę mniejszych miast oraz obszarów wiejskich, które ze względu na występujące cechy problemowe, wpływające na niekorzystną sytuację społeczno-gospodarczą, zostały określone jako strefa opóźnienia urbanizacyjnego. Zgodnie z *KSRR 2030* polityka regionalna tam, gdzie występuje zagrożenie trwałą marginalizacją, zostanie ukierunkowana na promocję i wsparcie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby oraz integrację świadczenia usług w skali obszaru powiązanego funkcjonalnie. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy. Polityka regionalna dodatkowo zostanie nastawiona na pobudzanie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych. Prowadzone będą również działania w zakresie rewitalizacji i odnowy wsi w obszarach zdegradowanych. Oczekiwanym efektem podejmowanych działań powinien być rozwój lokalnych firm, wzrost liczby lokalnych miejsc pracy, wzrost dochodów mieszkańców oraz bazy dochodowej samorządów terytorialnych.

Ponadto powiat rycki położony jest w granicach dwóch ponadlokalnych obszarów strategicznej interwencji wyznaczonych w *SRWL 2030*: Podlaskiego OSI oraz OSI Powiśle. Priorytetem rozwoju Podlaskiego OSI jest gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych. Kierunki interwencji w tym OSI skupiają się na: poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych, zrównoważonym rozwoju systemów infrastruktury technicznej, wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich, ochronie walorów środowiska, wspieraniu konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwoju sportu i usług wolnego czasu, wzmocnieniu współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Do Podlaskiego OSI należą gminy: Kłoczew, Nowodwór i Ułęż. OSI Powiśle obejmuje natomiast teren MOF Ryk. Priorytetem rozwoju OSI jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska

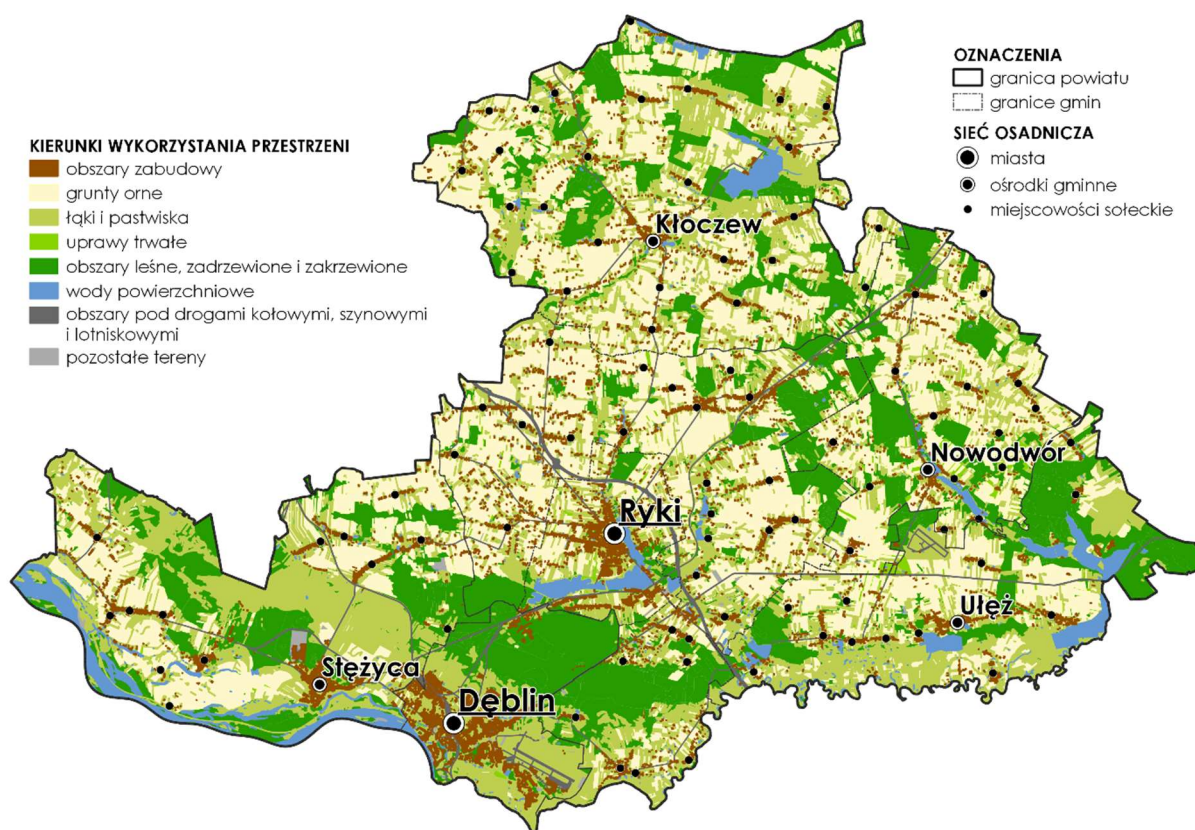
przyrodniczego i kulturowego obszarów nadwiślańskich. Tematyczne obszary wsparcia OSI Powiśle w kontekście realizacji celów SRWL 2030 to: poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych, rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne, zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej, ochrona walorów środowiska, promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej oraz innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu.

8.2 PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA

8.2.1 KIERUNKI WYKORZYSTANIA PRZESTRZENI

Według danych GUS największą część powiatu stanowią użytki rolne, które zajmują 41 834 ha, czyli ponad połowę jego powierzchni (68,1%). Gminami charakteryzującymi się największym udziałem użytków rolnych w powierzchni ogółem są Gmina Ryki i Gmina Kłoczew, gdzie użytki rolne stanowią odpowiednio 75,2% oraz 74,2% powierzchni gminy. Najmniejszym odsetkiem gruntów rolnych cechuje się Miasto Dęblin – 28,8%. Struktura użytkowania użytków rolnych na obszarze powiatu wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 30 014 ha (71,7% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 4 887 ha (11,7%), pastwiska trwałe – 3 345 ha (8,0%) oraz grunty rolne zabudowane – 1 565 ha (3,7%).

RYC. 1. KIERUNKI WYKORZYSTANIA PRZESTRZENI POWIATU RYKIEGO

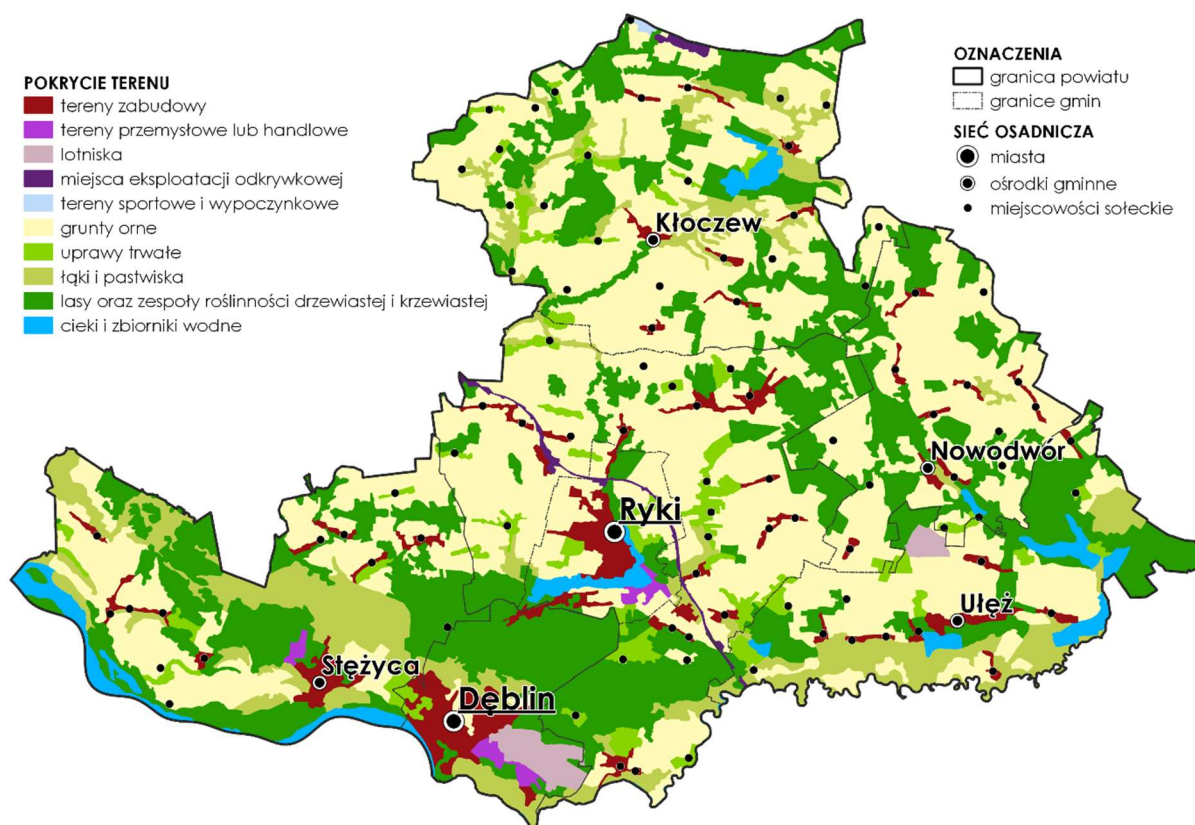
Źródło: Opracowanie własne.

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 4,2% (2 606 ha) obszaru. Wśród nich znaczny udział stanowią tereny komunikacyjne (przede wszystkim drogi oraz tereny kolei) – 1 829 ha (70,2%). 23,5% (14 429 ha) powierzchni powiatu zajmują grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione, a ich największe kompleksy rozciągają się południowo-zachodniej części obszaru. Na analizowanym obszarze

znajdują się również tereny zamknięte w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. *Prawo geodezyjne i kartograficzne*, ustanowione pod liniami kolejowymi oraz tereny zamknięte w resorcie obrony narodowej, zastrzeżone ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa.

Potwierdzeniem powyższych obserwacji jest obraz pokrycia terenu obszaru partnerstwa opracowany przy wykorzystaniu zdjęć satelitarnych, w ramach projektu *Corine Land Cover 2018*.

RYC. 2. POKRYCIE TERENU POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych *Corine Land Cover 2018*. Projekt *Corine Land Cover 2018* w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska: clc.gios.gov.pl.

Na sposób użytkowania omawianego obszaru oraz zachodzące w nim zmiany wpływają przede wszystkim cechy środowiska przyrodniczego oraz oddziaływanie antropogeniczne wynikające z realizacji potrzeb społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Przeobrażenia w sposobie użytkowania gruntów zachodzą na skutek postępującej urbanizacji i związanego z nią rozwoju niezbędnej infrastruktury, a także podejmowanych działań ochronnych wynikających z prowadzonej polityki ekologicznej i przestrzennej.

8.2.2 SIEĆ OSADNICZA

System osadniczy oraz rozwój przestrzenny obszaru ukształtował się w długotrwałym procesie rozwoju historycznego. Uwarunkowania mające wpływ na kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej to uwarunkowania środowiskowe i antropogeniczne. Do uwarunkowań środowiskowych należy zaliczyć przede wszystkim lokalizację dolin rzecznych oraz wiążące się z ich położeniem występowanie obszarów podmokłych, rozmieszczenie terenów leśnych, zasoby glebowe i wodne oraz cechy fizjograficzne terenu. Czynniki antropogeniczne są rozmieszczenie głównych arterii komunikacyjnych oraz dostęp i stan infrastruktury technicznej.

Sieć osadniczą obszaru stanowią miasta – Ryki i Dęblin, cztery ośrodki gminne – Kłoczew, Nowodwór, Stężyca i Ułęż oraz 104 miejscowości.

RYC. 3. SIEĆ OSADNICZA POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

8.2.3 OBSZARY ZABUDOWY

Jednostkami o największej liczbie mieszkańców oraz o największym stopniu koncentracji zabudowy są ośrodki miejskie – Ryki i Dęblin. Są one powiązane dogodnym układem komunikacyjnym drogowo-kolejowym. Obie jednostki rozdziela jedynie kompleks leśny oraz tereny zamknięte o funkcjach specjalnych, które są rozlokowane niezależnie od przebiegu granic administracyjnych. Ponadto, analiza stanu zagospodarowania powiatu wykazała, że największa intensywność zabudowy mieszkaniowej, a tym samym największe obszarowo tereny zwartej zabudowy występują przede wszystkim na terenie miejscowości gminnych i miejscowości sołeckich gmin wiejskich oraz w ich sąsiedztwie, a także przy głównych szlakach komunikacyjnych. Wielkość oraz stopień koncentracji zabudowy jednostek

osadnictwa wiejskiego są zróżnicowane. Na terenie powiatu można wyodrębnić zarówno jednostki o zwartej, skupionej zabudowie, jak również jednostki charakteryzujące się zabudową rozproszoną, związaną z rolniczym wykorzystaniem terenu. W strukturze terenów zabudowy mieszkaniowej występującej na terenie powiatu dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna wraz z towarzyszącymi jej zabudowaniami gospodarskimi (tzw. zabudowa zagrodowa) – zlokalizowana jest ona jednak przede wszystkim na obszarach wiejskich. Obszar miejski Gminy Ryki oraz Miasto Dęblin charakteryzują się natomiast występowaniem przede wszystkim terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz zabudowy wielorodzinnej.

Zabudowa handlowo-usługowa występuje przede wszystkim na terenach miast Ryki i Dęblin i przenika się z zabudową mieszkaniową (jedno- i wielorodzinną). Obszarem koncentracji usług są centra miast. Na obszarze wiejskim obszary zabudowy usługowej w większości są ściśle związane z terenami mieszkaniowymi. Zabudowa przemysłowo-magazynowa koncentruje się głównie w miastach oraz miejscowościach gminnych, a także w bliskim lub bezpośrednim sąsiedztwie głównych szlaków transportowych.

8.3 UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO

8.3.1 UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

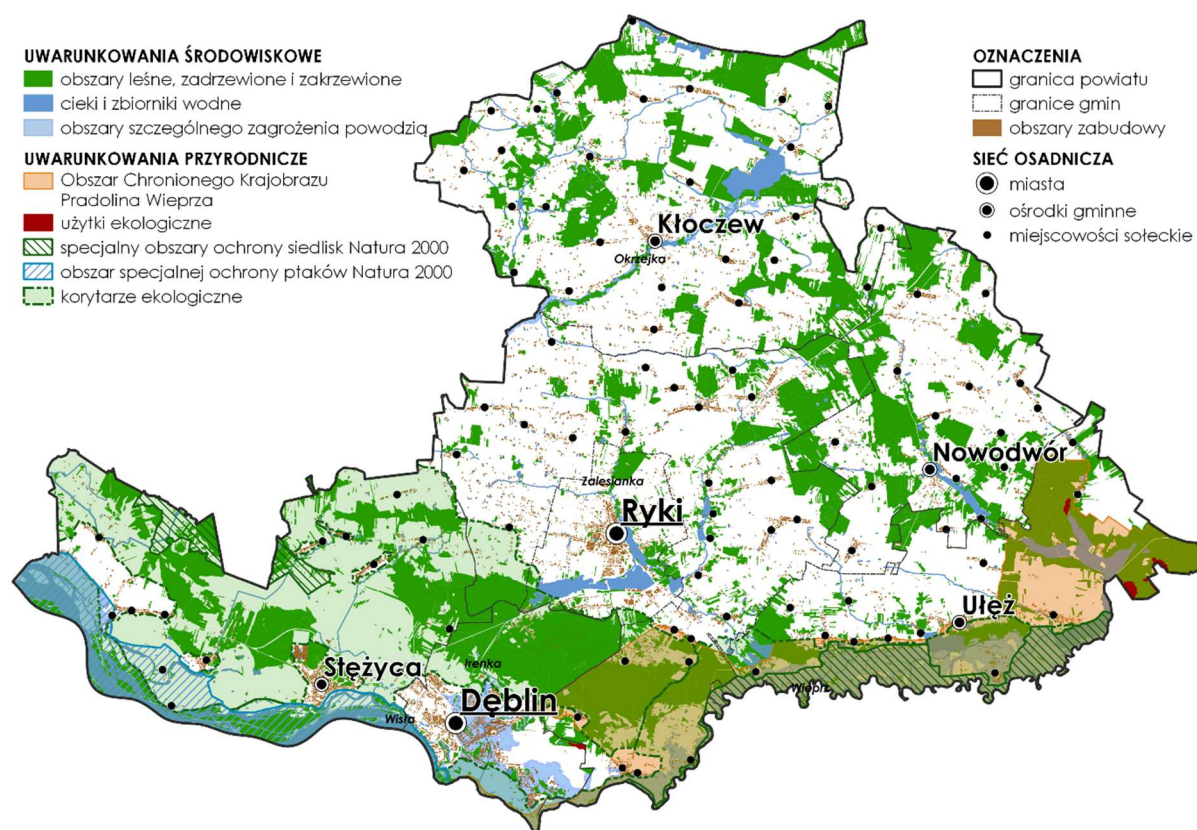
Geograficznie teren powiatu ryckiego położony jest w południowo-wschodniej części podprovincji Nizin Środkowopolskich, w obrębie trzech mezoregionów: Doliny Środkowej Wisły, Wysoczyzny Żelechowskiej oraz Pradoliny Wieprza.

Powiat rycki jest bogaty w wody powierzchniowe. Charakterystyczne dla tego terenu jest występowanie dużej ilości cieków oraz naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych. Południowo-zachodnią granicę Powiatu ryckiego wytycza rzeka Wisła, która przepływa przez powiat na odcinku 17 km i odwadnia zachodnią część powiatu. Dopływami Wisły pierwszego rzędu są rzeki Wieprz i Okrzejka. Wieprz, który swoje koryto rzeczne ma w południowej części obszaru, na granicy z powiatem puławskim, odwadnia niemal całą centralną, wschodnią i południową część powiatu. Rzeki wchodzące w skład zlewni Wieprza to: Świnka, Zalesianka i Irenka. Północna i częściowo centralna część powiatu odwadniana jest poprzez system rzeczny rzeki Okrzejki. Uzupełnieniem naturalnej sieci rzecznej są liczne kanały melioracyjne, stawy oraz torfianki. Naturalne zbiorniki wód stojących to przede wszystkim starorzecza oraz oczka wodne.

Na terenie Powiatu ryckiego występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Granice tych obszarów wyznaczone zostały na podstawie map zagrożenia powodziowego sporządzonych przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej.

Powiat rycki charakteryzuje się stosunkowo słabo rozwiniętą siecią obszarów chronionych. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Obszar Chronionego Krajobrazu Pradolina Wieprza. Celem jego utworzenia, było zapewnienie ochrony wysokim walorom krajobrazowym mozaiki lasów, łąk i torfowisk oraz zachowanie powiązań w ekosystemie. Największą powierzchnię obszaru zajmują lasy oraz grunty orne, gdzie prowadzona jest tradycyjna gospodarka rolna. Ponadto, na terenie Pradoliny Wieprza znajduje się kilka dużych kompleksów stawów hodowlanych (m.in. w Gminie Ułęż). Rozległy otwarty teren obszaru ma bardzo duże walory krajobrazowe. Dno doliny w dużym stopniu wypełniają łąki i pastwiska o różnym stopniu uwilgotnienia. Charakterystycznym elementem są liczne starorzecza, zakola i meandry.

RYC. 4. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

W celu ochrony pozostałości naturalnych ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej oraz cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, na terenie Powiatu ryckiego wyznaczono 7 użytków ekologicznych, obejmujących obszary torfowisk i łąk, o łącznej powierzchni wynoszącej 43,4 ha. Sześć użytków ekologicznych zlokalizowanych jest w Gminie Ułęż, a jeden na terenie Dęblina.

W ramach europejskiego programu Natura 2000, w celu zachowania lub odtworzenia siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin lub zwierząt, utworzono dwa specjalne obszary ochrony siedlisk Dolny Wieprz (PLH060051) i Podebłocie (PLH140033) oraz obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Środkowej Wisły (PLB140004). Ważnym elementem obszarów chronionych Sieci Natura 2000 są również korytarze ekologiczne, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Według delimitacji korytarzy ekologicznych przeprowadzonej przez Instytut Badań Systemowych Polskiej Akademii Nauk przez Powiat rycki przebiegają trzy korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym – korytarz Dolina Dolnego Wieprza (GKPdC-3A), korytarz Dolina Środkowej Wisły (GKPdC-10) oraz korytarz Dolina Dolnego Bugu – Dolina Dolnego Wieprza (GKPdC-7).

Formą ochrony przyrody, występującą na terenie powiatu, są również pomniki przyrody. Na analizowanym obszarze, znajduje się 76 pomników przyrody ożywionej, reprezentowanych przez okazałe drzewa, ich grupy i aleje (głównie lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, modrzewie europejskie).

Taka liczba chronionych obiektów z pewnością nie odzwierciedla faktycznych walorów przyrodniczych obszaru oraz nie idzie w parze z potrzebami ochrony jego środowiska. W dokumentach planistycznych przedstawiono jednak wiele propozycji objęcia terenów różnymi formami ochrony. Najważniejszą z nich

jest propozycja stworzenia na terenie gmin Kłoczew i Nowodwór Adamowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

8.3.2 UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

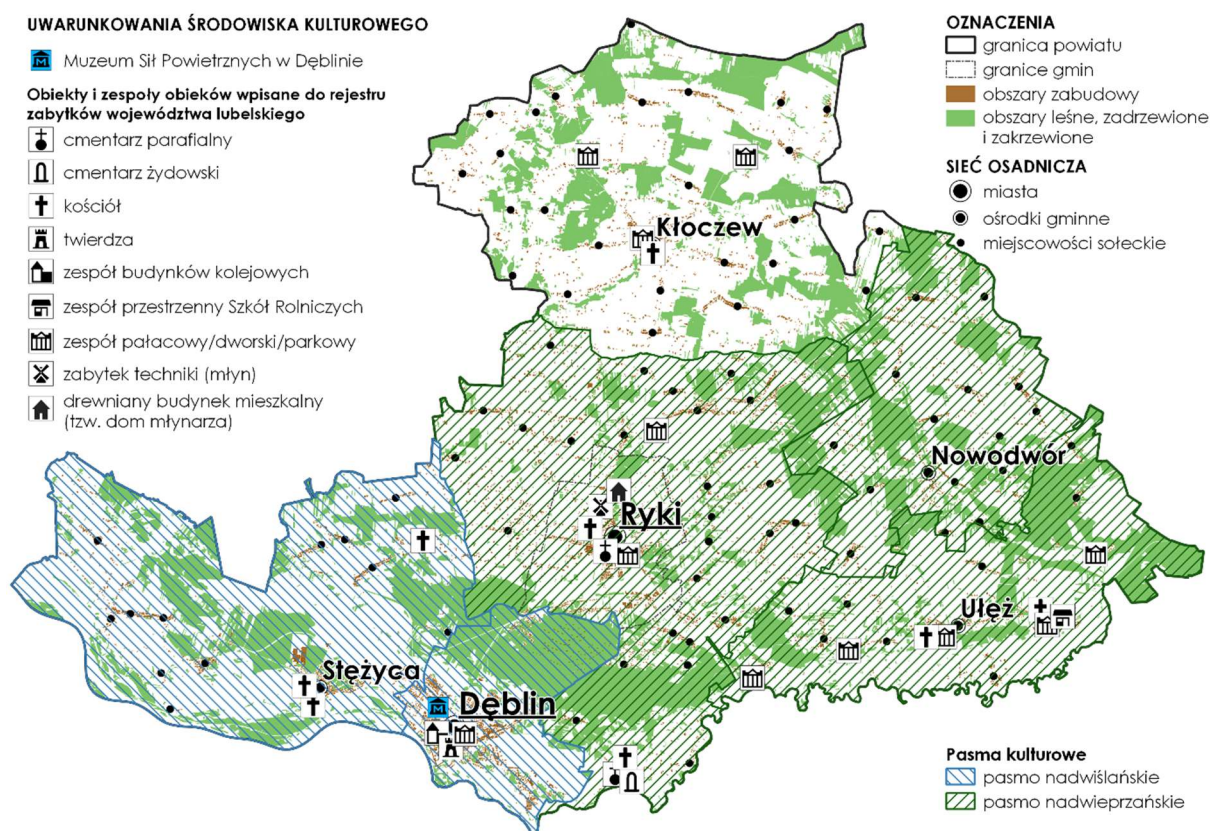
Powiat rycki położony jest na pograniczu trzech regionów: Lubelszczyzny, Podlasia i Mazowsza, a teren ten był na przestrzeni stuleci miejscem ścierania się różnych kultur i narodowości. Bogata i barwna historia powiatu ma swoje odzwierciedlenie w licznych zabytkach architektury zarówno świeckiej, jak i sakralnej, zespołach pałacowo-ogrodowych i dworskich, zabytkach techniki, a także w obiektach militarnych oraz cmentarzach. Na terenie powiatu znajduje się 27 obiektów zabytkowych lub zespołów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych województwa lubelskiego. Na szczególną uwagę zasługują: zespół pałacowo-parkowy Jabłonowskich w Dęblinie, Twierdza Dęblin, zespół budynków kolejowych (dawnej Kolei Nadwiślańskiej) w Dęblinie, zespół dworsko-parkowy w Rykach, kościół parafialny pw. Najświętszego Zbawiciela w Rykach, kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Kłoczewie, kościół parafialny p.w. św. Marcina w Stężycy (XV w.), zespół przestrzenny Zespołu Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie (XIX w.), kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Żabiance. Bogactwo kulturowe Ziemi Ryckiej jest również pielęgnowane przez liczne zespoły śpiewacze i kapele ludowe. Wyjątkowym miejscem wyróżniającym Powiat rycki jest Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie. Lotniczą wizytówką powiatu jest również Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie – największa placówka w regionie, prezentująca zabytki techniki lotniczej oraz pamiątki związane z polskim lotnictwem wojskowym.

Zgodnie z zapisami *PZPWL*, w ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego na terenie powiatu wskazano pasma kulturowe, traktowane jako wieloprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej:

- pasmo nadwiślańskie, wyznaczone w obszarze nasyconym różnymi obiektami zabytkowymi i związanymi z wydarzeniami ważnymi w historii Polski (Miasto Dęblin, Gmina Stężycza) oraz
- pasmo nadwieprzańskie obejmujące obszary doliny rzeki Wieprz (Gmina Ryki, Gmina Nowodwór, Gmina Ułęż).

Ponadto na terenie Powiatu ryckiego, proponuje się utworzenie trzech parków kulturowych: Parku Kulturowego Doliny Środkowej Wisły (Miasto Dęblin, Gmina Stężycza), Parku Kulturowego Dolnego Wieprza (Gmina Ułęż) oraz Okrzejskiego Parku Kulturowego (Gmina Kłoczew). Park kulturowy to forma ochrony krajobrazu kulturowego, mająca na celu utrzymanie i wyeksponowanie ukształtowanych w wyniku działalności człowieka, wyróżniających się krajobrazowo terenów, z zachowanymi zabytkami, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

RYC. 5. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

8.4 UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

8.4.1 UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE

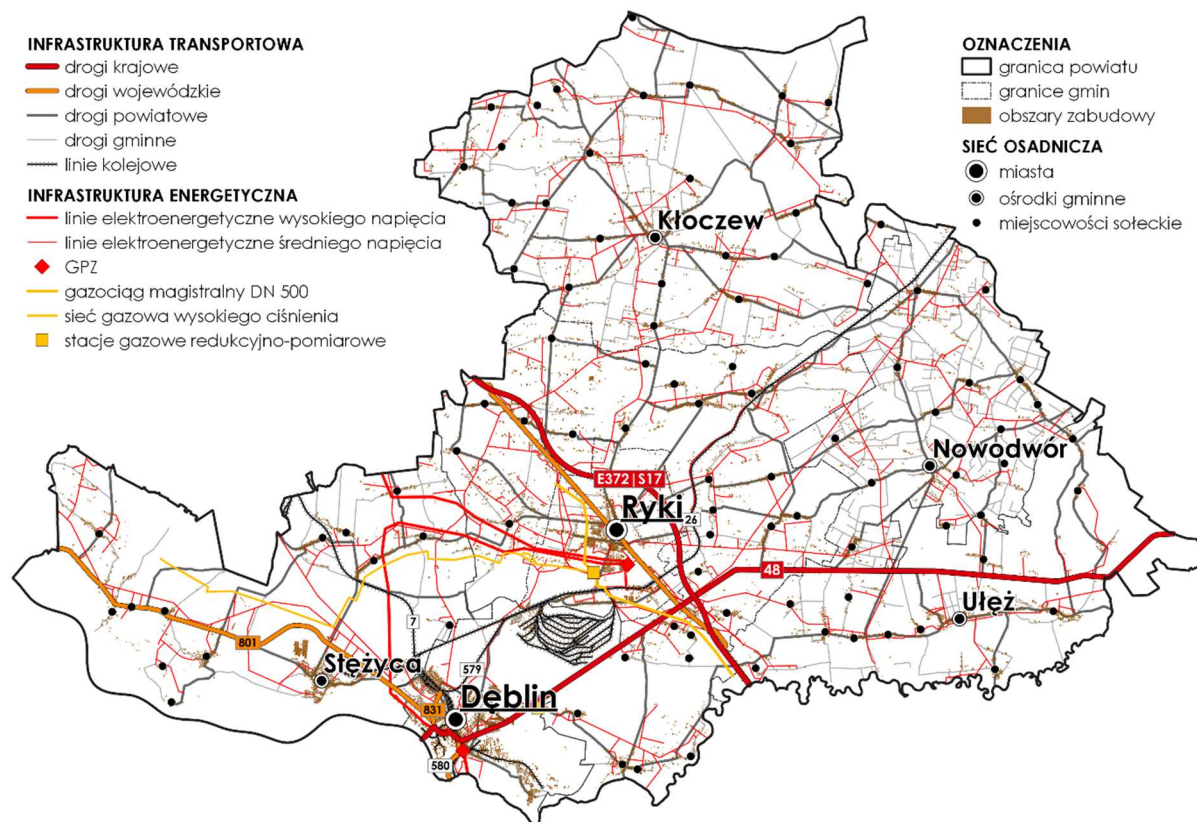
Powiat rycki cechuje się dobrą dostępnością komunikacyjną i korzystnym położeniem w stosunku do istniejącej sieci drogowej i kolejowej. Na układ funkcjonalny podstawowych powiązań drogowych powiatu składają się drogi krajowe, wojewódzkie oraz sieć dróg powiatowych i gminnych, a także linie kolejowe.

Nadrzędny układ komunikacyjny obszaru stanowią dwie drogi krajowe: droga ekspresowa S17 Warszawa-Hrebenne, będąca częścią trasy europejskiej E372, łącząca centrum Polski ze wschodnimi przejściami granicznymi oraz droga krajowa nr 48 o znaczeniu międzyregionalnym i regionalnym relacji Tomaszów Mazowiecki – Białobrzegi – Kozienice – Dęblin – Kock, łącząca najważniejsze trasy przebiegające z północy na południe Polski. Droga ekspresowa S17, która powstała w przebiegu zbliżonym do dawnej drogi krajowej nr 17 wraz z obwodnicą Miasta Ryki po jego wschodniej stronie, jest ważnym czynnikiem rozwoju Powiatu ryckiego. Na terenie powiatu powstały dwa węzły: Ryki Północ – na wlocie od strony Warszawy do Ryk oraz Ryki Południe – na połączeniu z drogą krajową nr 48, a także Miejsca Obsługi Podróżnych (MOP) w Niwie Babickiej oraz w Sierskowoli. Droga nr 48 stanowi międzyregionalne połączenie na kierunku wschód – zachód, łączy województwa łódzkie, mazowieckie i lubelskie. Duże znaczenie ma również droga wojewódzka nr 801 o znaczeniu ponadregionalnym relacji Warszawa – Maciejowice – Stężyca – Dęblin – Puławy, tzw. Trasa Nadwiślańska. Przez obszar Powiatu przebiegają również dawna droga krajowa nr 17 – obecnie droga wojewódzka oraz droga wojewódzka nr 831 (Dęblin, ul. Wiśłana) o przebiegu stacja kolejowa Dęblin Rycice – droga wojewódzka nr 801.

Wewnętrzna komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową powiatu, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostek z drogami wyższej kategorii.

Ponadto analizowany obszar przecinają linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym i międzyregionalnym: linia kolejowa nr 7 Warszawa – Dorohusk – granica państwa, położona w sieci TEN-T; linia kolejowa nr 26 Łuków – Radom; linia kolejowa nr 579 Stawy – Dęblin, linia kolejowa nr 580 Wieprz – Wisła.

RYC. 6. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

Przez teren powiatu przebiegają trzy linie wysokiego napięcia 110 kV o relacjach Sobolew – Ryki, Dęblin – Ryki oraz Dęblin – Puławy. System elektroenergetyczny ma dwa główne punkty zasilania (GPZ), położone na terenie Gminy Ryki i Miasta Dęblin. Przez teren powiatu przebiega gazociąg magistralny DN 500 Rembelszczyzna - Wronów z odgałęzieniem DN 100 w kierunku Dębina i DN 150, łączącym gazociąg magistralny z Kopalnią Gazu Ziarnego „Stężyca”. Stacje redukcyjno-pomiarowe zlokalizowane są w Rykach i Dęblinie.

Jednym z podstawowych elementów zagospodarowania przestrzennego, decydującym w znacznej mierze o możliwościach rozwoju inicjatyw gospodarczych, a także o modernizacji produkcji rolniczej, rozwoju osadnictwa i ochronie środowiska przyrodniczego jest infrastruktura techniczna. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na obszarze powiatu ryckiego w 2021 r. wynosił 87,0%, wobec 87,5% w województwie lubelskim. Zdecydowanie gorzej przedstawia się sytuacja w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej - w 2021 r. z kanalizacji korzystało jedynie 41,5% mieszkańców powiatu. Poziom uzbrojenia poszczególnych gmin w sieć kanalizacyjną jest bardzo różnicowany. W Gminie Ryki brakuje sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich. Szczególnie niskim wskaźnikiem skanalizowania

charakteryzują się również gminy: Ułęż (2,3%), Nowodwór (7,3%) i Kłoczew (19,1%). Czynnikiem wpływającym na niski poziom skanalizowania tych obszarów jest wstępująca zabudowa rozproszona. Z uwagi na niewystarczająco rozwiniętą infrastrukturę kanalizacyjną część mieszkańców obszaru korzysta z przydomowych systemów do odprowadzania ścieków – zbiorników bezodpływowych i przydomowych oczyszczalni ścieków. Niedoinwestowanie obszaru w zakresie infrastruktury technicznej obniża jakość życia mieszkańców i atrakcyjność inwestycyjną oraz stanowi duże zagrożenie dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych. Sytuacja obszaru dotycząca infrastruktury gazowej przedstawia się również bardzo niekorzystnie – gaz dostępny jest praktycznie jedynie na terenie MOF.

8.4.3 UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

Zgodnie z danymi statystycznymi GUS według stanu koniec 2021 r. obszar Powiatu ryckiego zamieszkiwały łącznie 54 852 osoby, przy czym blisko połowa ludności (45,6%) skupiona była na terenach miejskich. Na przestrzeni ostatnich lat na terenie Powiatu ryckiego odnotowuje się relatywnie wysoki i systematyczny spadek liczby ludności. Ponadto obserwowane jest zjawisko suburbanizacji, związane z osiedlaniem się mieszkańców miast na terenach podmiejskich. Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru są również ujemny przyrost naturalny i odpływ migracyjny ludności. Analiza danych dotyczących struktury demograficznej powiatu wskazuje również na utrzymującą się niekorzystną strukturę wiekową populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz zwiększanie się grupy osób starszych.

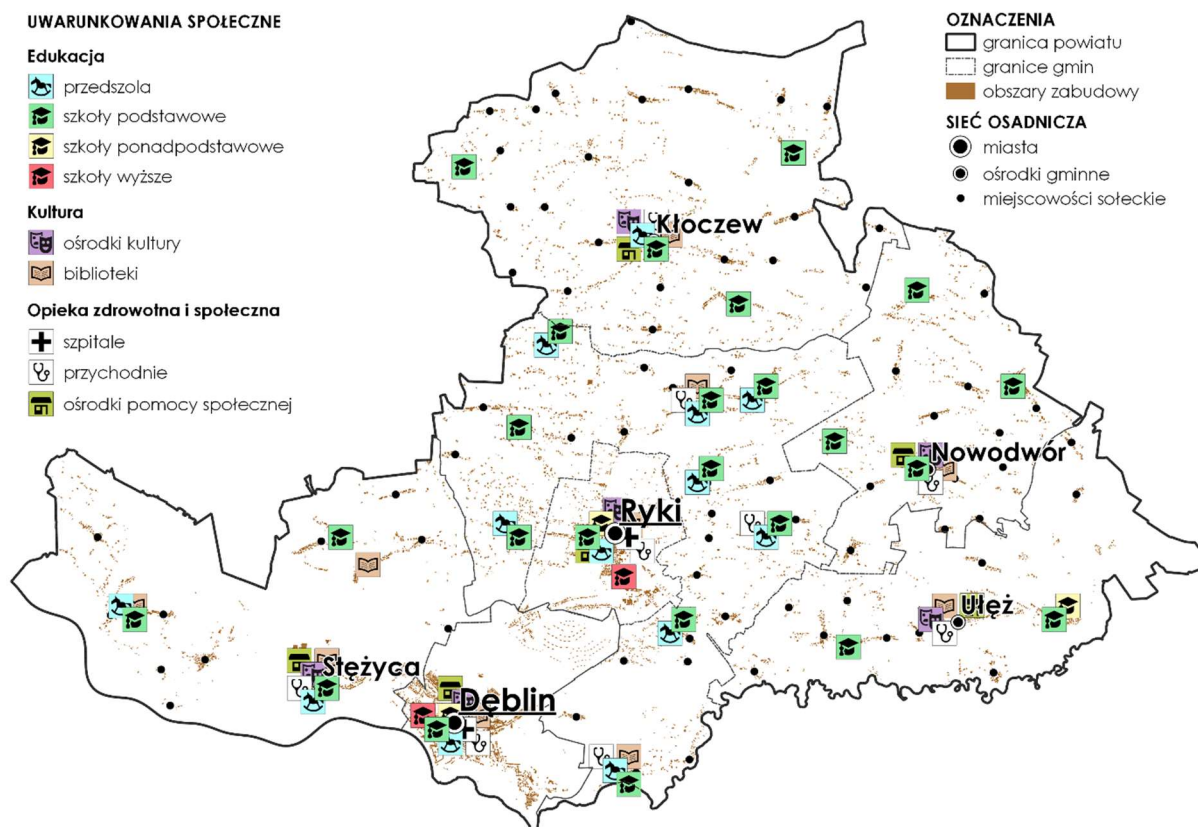
Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności regionu i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji.

Na terenie powiatu ryckiego wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego. Według danych GUS w 2021 r. na analizowanym terenie funkcjonowało 41 ośrodków wychowania przedszkolnego, w tym 20 przedszkoli (w tym 1 przedszkole specjalne), 19 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz 2 punkty przedszkolne. Na terenie powiatu funkcjonują również placówki oświatowe, które zapewniają edukację na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym. Działalność prowadzi 29 szkół podstawowych, w tym 1 szkoła specjalna prowadzona przez samorząd gminny (Miasto Dęblin) oraz 2 szkoły niepubliczne. Do wszystkich szkół podstawowych działających na terenie powiatu uczęszcza łącznie 4 197 uczniów.

Powiat rycki posiada zróżnicowaną ofertę szkół ponadpodstawowych - na analizowanym obszarze funkcjonuje 14 szkół ponadpodstawowych, w tym 6 liceów ogólnokształcących (w tym 1 dla dorosłych), 4 technika, 3 szkoły branżowe I stopnia oraz szkołę specjalną przysposabiającą do pracy. Widoczna jest wyraźna koncentracja szkół ponadpodstawowych na terenie miast – w Rykach oraz Dęblinie. Na terenie Powiatu ryckiego działalność prowadzą dwie szkoły wyższe: Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie oraz Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach.

Na obszarze powiatu funkcjonują zakłady opieki zdrowotnej i prywatne praktyki lekarskie, które świadczą usługi z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej. Oferta usług zdrowotnych koncentruje się na obszarach miejskich oraz miejscowościach gminnych powiatu. Działalność prowadzą również dwa szpitale: Szpital Powiatowy w Rykach, którego organem prowadzącym jest Powiat Rycki oraz 6 Szpital Wojskowy z Przychodnią w Dęblinie, prowadzony przez Ministerstwo Obrony Narodowej.

RYC. 7. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

Świadczenia z zakresu pomocy społecznej realizują ośrodki pomocy społecznej w Rykach, Dęblinie, Stężycy, Nowodworze, Ułężu oraz Kłoczewie. Instytucje te podejmują działania na rzecz osób i rodzin, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, wspierając ich przy usamodzielnieniu się oraz integracji ze środowiskiem. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej jest również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rykach. W zakresie jego kompetencji znajduje się m.in. prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym, działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, organizacja systemu pieczy zastępczej, poradnictwo specjalistyczne oraz interwencja kryzysowa. Na terenie powiatu ryckiego działają 2 placówki stacjonarnej pomocy społecznej: Dom Pomocy Społecznej im. Siostry Heleny Drozdowskiej w Leopoldowie (Gmina Ryki) – prowadzony przez Powiat Rycki oraz Wielopokoleniowy Dom dla Bezdomnych w Podludowie (Gmina Ułęż) – prowadzony przez Fundację Tarkowskich Herbu Klamry. Działalność prowadzi również Ośrodek Wsparcia w Leopoldowie. Jest to placówka dziennego pobytu dla osób z zaburzeniami psychicznymi z terenu powiatu: chorych psychicznie, niepełnosprawnych intelektualnie, wykazujących inne zakłócenia czynności psychicznych, które zaliczane są do zaburzeń psychicznych. Co więcej, w powiecie ryckim funkcjonują również dwa warsztaty terapii zajęciowej: Warsztat Terapii Zajęciowej w Rykach, prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Rykach oraz Warsztat Terapii Zajęciowej w Dęblinie, którego organem prowadzącym jest Urząd Miasta Dęblin.

Życie kulturalne na terenie Powiatu ryckiego tworzą: Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Rykach, Miejski Dom Kultury w Dęblinie, Gminny Ośrodek Kultury w Stężycy, Gminny Ośrodek Kultury w Kłoczewie oraz Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka w Ułężu. Jednostkami realizującymi zadania z zakresu kultury są również biblioteki publiczne i ich filie, których na terenie Powiatu ryckiego funkcjonuje 15.

8.4.4 UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

Powiat rycki charakteryzuje się zróżnicowaniem, jeśli chodzi o formy i sektory prowadzenia działalności gospodarczej i rolniczej. Na obszarach wiejskich wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów jest rolnictwo. Rola rolnictwa w strukturze społeczno-gospodarczej miast jest zdecydowanie mniejsza.

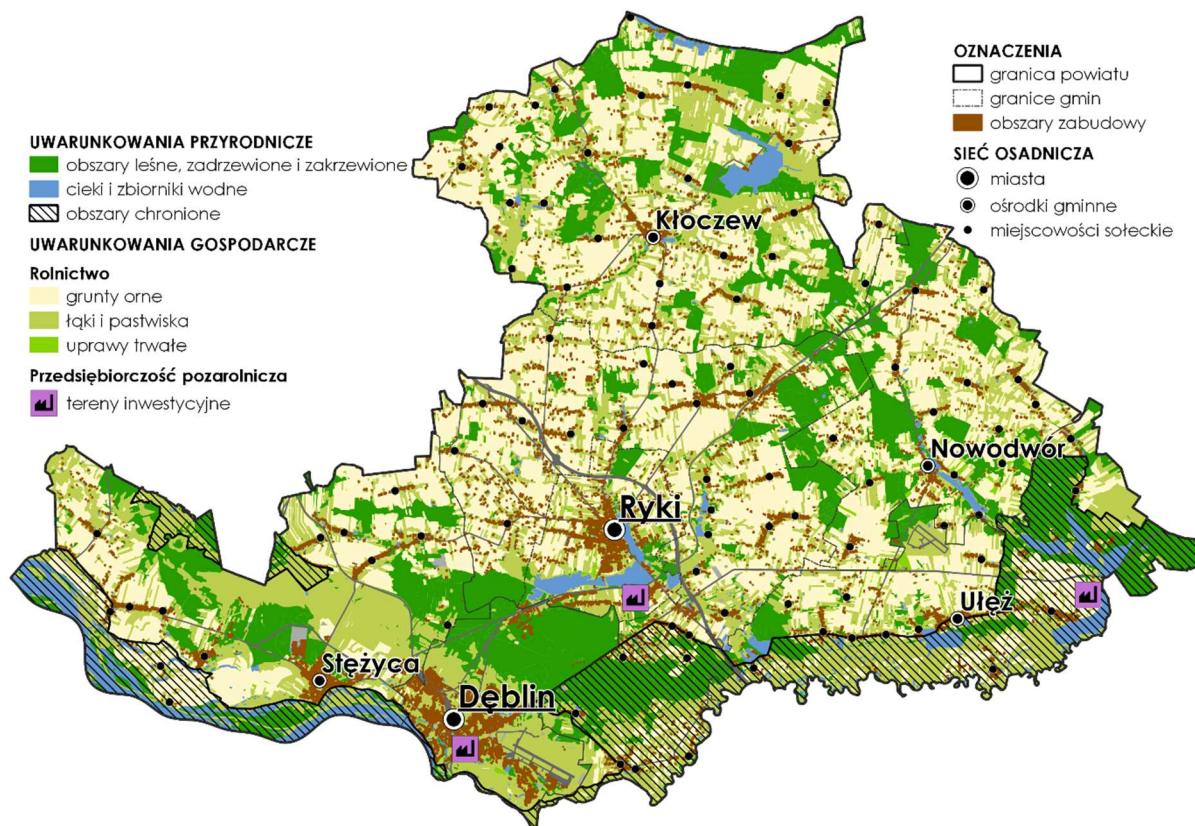
Teren powiatu charakteryzuje się najkorzystniejszymi w województwie warunkami agroklimatycznymi dla uprawy owoców miękkich oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych. Ponadto duże zasoby obiektów stawowych stwarzają dogodne warunki do rozwoju gospodarki rybackiej. Powyższe uwarunkowania bezpośrednio przekładają się na strukturę zasiewów, rodzaj upraw i kierunki hodowli. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 82,5% powierzchni zasiewów na terenie powiatu, a wśród nich, mieszkanki zbożowe jare, pszenżyto i żyto. Specjalizacja produkcji rolniczej ukierunkowana jest również na potrzeby zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego. Wśród upraw istotny areal zajmują uprawy truskawek, malin, porzeczek i sadów wiśniowych.

Rozwojowi gospodarczemu Powiatu ryckiego sprzyja jego położenie oraz dobra dostępność komunikacyjna – przez powiat przebiegają ważne linie komunikacyjne drogowe i kolejowe. Podstawą gospodarki powiatu jest rolnictwo, ogrodnictwo, przetwórstwo rolno-spożywcze. Charakter gospodarczy obszaru związany jest również z obronnością kraju – na terenie Dęblina, oprócz zlokalizowanych jednostek wojskowych, działalność prowadzą także Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 1 S.A. oraz Wojskowe Zakłady Inżynieryjne S.A. Na terenie Powiatu ryckiego w rejestrze REGON zaewidencjonowanych jest 4 330 podmiotów, czyli 2,2% ogółu podmiotów zarejestrowanych w województwie lubelskim. Pozarolnicza działalność gospodarcza wyraźnie skupia się na terenach miejskich – ponad połowa podmiotów gospodarczych zarejestrowana jest na obszarze Ryk i Dęblina.

Obszar Gminy Ryki obejmuje Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN - w rejonie obszaru miejskiego gminy do SSE należy 4,45 ha terenu. Ponadto na terenie powiatu zlokalizowane są liczne tereny inwestycyjne należące do osób prywatnych, dostępne dla potencjalnych przedsiębiorców. W planach zagospodarowania przestrzennego gmin wchodzących w skład powiatu ujęto istniejące i potencjalne tereny inwestycyjne m.in.: tereny usługowe, tereny przemysłowe, tereny pod kierunkowe rezerwy aktywności gospodarczej.

Występujące na analizowanym obszarze walory przyrodnicze i antropogeniczne, w powiązaniu z czystym środowiskiem i dobrą dostępnością komunikacyjną stwarzają warunki do turystyki krajoznawczej i kulturowej, turystyki weekendowej oraz rozwoju agroturystyki. Z perspektywy turystyki kwalifikowanej warto podkreślić potencjał w zakresie turystyki i rekreacji oparty na zasobach wodnych (rzeki Wisła i Wieprz oraz liczne stawy i inne zbiorniki wodne). O atrakcyjności turystycznej obszaru decydują również jego historia, dziedzictwo kulturowe oraz tradycje lotnicze. Ważnym elementem infrastruktury turystycznej jest również istniejąca baza turystyczna oraz sieć szlaków i tras turystycznych. Teren powiatu nie jest na tyle atrakcyjny, aby mógł stać się obszarem turystycznym o randze krajowej, może natomiast zyskać pozycję ważnego ośrodka turystycznego o znaczeniu regionalnym. Niezbędnym warunkiem w tym zakresie jest jednak stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej, tworzenie nowych, sieciowych produktów turystycznych oraz prowadzenie skutecznych działań promocyjnych.

RYC. 8. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE POWIATU RYCKIEGO

Źródło: Opracowanie własne.

8.5 MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ POWIATU RYCKIEGO

Struktura przestrzenna obszaru funkcjonalnego to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły i korytarze ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem i funkcją, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami. Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe Powiatu ryckiego. Ma on również wyeliminować lub minimalizować konflikty przestrzenne powstające między funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej powiatu ryckiego uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowią niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej Powiatu ryckiego wyróżnia się:

1. strefy wzmacniania i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, w tym:

- **elementy sieci osadniczej**, na którą składają się:
 - **Miasto Ryki** – jako powiatowy, wielofunkcyjny ośrodek lokalny, stanowiący rdzeń MOF o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, administracyjnych, publicznych, usługowych i gospodarczych. Na jego terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na modernizację, rozbudowę i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków lokalnych obsługujących tereny wiejskie. Ponadto wskazane jest wzmacnianie jego ponadlokalnych funkcji, poprzez wspieranie relacji i konkurencyjności względem sąsiadujących powiatowych ośrodków lokalnych.
 - **Miasto Dęblin** – jako ośrodek lokalny, stanowiący rdzeń MOF o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, usługowych, publicznych i gospodarczych. Na jego terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na wzmacnianie jego potencjału poprzez rozwój krajowych i regionalnych funkcji specjalistycznych w zakresie szkolnictwa wyższego, transportu, logistyki i przemysłu, a także wspomaganie procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na terenie powiatu.
 - **miejsowości gminne** – jako lokalne ośrodki obsługi, wskazane do koncentracji urbanizacji w zorganizowanych układach przestrzennych oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej. Działania rozwojowe podejmowane na ich terenie powinny być ukierunkowane na modernizację, rozbudowę i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków lokalnych obsługujących tereny wiejskie;

- **miejsowości sołeckie** – jako elementarne ośrodki obsługi. Działania rozwojowe podejmowane na ich terenie powinny być ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby naturalne, przyrodnicze i kulturowe;
- **tereny zwartej zabudowy** – stanowią obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać rozwój zespołów rekreacyjno-sportowych i terenów zieleni urządzonej, rozbudowę bazy i infrastruktury placówek edukacyjnych, rozbudowę bazy usług medycznych oraz stacjonarnych ośrodków opieki społecznej oraz dostosowanie istniejących zasobów mieszkaniowych do współczesnych standardów jakości i energochłonności;
- **ośrodki i obszary lokalizacji, wzmocnienia i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej**, jako ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej stanowiące zorganizowane strefy przedsiębiorczości oraz tereny inwestycyjne dla lokalizacji branż przemysłu i usług. Za podstawowe strefy rozwoju gospodarczego wskazuje się obszary atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej obejmujące tereny inwestycyjne, obszary inwestycyjne związane z istniejącymi węzłami komunikacyjnymi, tereny podmiejskie oraz na kierunkach głównych powiązań transportowych. W ramach tych obszarów zakłada się realizację działań służących wzmocnieniu i wzbogaceniu funkcjonalnemu powiatu poprzez wykorzystanie korzystnego położenia na kierunkach przebiegów europejskich, krajowych i regionalnych powiązań transportowych oraz potencjału infrastrukturalnego, poprawę efektywności zagospodarowania i racjonalne wykorzystanie terenów częściowo zainwestowanych i brownfield, przekształcanie mało atrakcyjnych stref w nowoczesne strefy aktywności gospodarczej oraz tworzenie nowych terenów inwestycyjnych, przede wszystkim w kształtujących się węzłach i pasmach rozwoju;
- **ośrodki i obszary wzmocnienia i rozwoju funkcji związanych z działalnością kulturową**, obejmujące miejsca koncentracji i występowania obiektów zabytkowych, w ramach których zakłada się realizację działań służących utrwalaniu tożsamości kulturowej, kreowaniu wizerunku obszaru oraz wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym przede wszystkim turystyki. Adaptacja i wykorzystywanie obiektów dziedzictwa kulturowego w działalności społeczno-kulturalnej sprzyjać będzie zachowaniu ich należytego stanu technicznego. Realizacja działań konserwatorskich związanych z ochroną i restauracją zabytków sprzyjać będzie również identyfikowaniu struktur przestrzennych wyróżniających walory kulturowe obszaru.
- **obszary i ośrodki wzmocnienia i rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych**, w ramach których zakłada się działania mające na celu wzrost różnych form turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego. Dla rozwoju turystycznych i rekreacyjnych proponuje się przede wszystkim obszary o wysokich walorach przyrodniczych oraz związane z występowaniem obiektów dziedzictwa kulturowego i infrastruktury wypoczynkowej. Dla rozwoju turystyki niezbędna jest modernizacja i rozbudowa bazy turystycznej dostosowanej do typu i intensywności ruchu turystycznego oraz wrażliwości środowiska. Obok działań o charakterze infrastrukturalnym istotne znaczenie ma kreowanie i rozwój konkurencyjnych i spójnych regionalnych i lokalnych produktów turystycznych.

2. strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej, na które składają się:

- **węzły ekologiczne** stanowiące obszary węzłowe regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej będące miejscami o warunkach naturalnych lub zbliżonych do naturalnych i sprzyjającymi występowaniu gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem,
- **korytarze ekologiczne** zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiającą migrację gatunków,
- **doliny rzeczne i zbiorniki wodne** stanowiące uzupełnienie sieci korytarzy i węzłów ekologicznych.

Tereny te stanowią podstawowe elementy struktury obszaru decydujące o jakości środowiska życia człowieka, w obszarze których zakłada się realizację działań sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu tych struktur poprzez integrację systemów obszarów chronionych służącą zapewnieniu ciągłości i spójności przestrzeni przyrodniczej oraz harmonizację rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastruktury z przestrzenią przyrodniczą. Ponadto, w celu prawidłowego działania ekosystemu oraz eliminowania zjawisk negatywnych zaleca się podjęcie działań mających na celu odtwarzanie właściwych stosunków wodnych, zwiększanie zdolności retencyjnej obszaru i zapobieganiu suszy. Wody powierzchniowe i podziemne należy chronić poprzez wyposażanie obszarów zwartej zabudowy w sieć kanalizacyjną z odprowadzaniem nieczystości do oczyszczalni ścieków, a obszarów o zabudowie rozproszonej w indywidualne, ekologiczne, przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin.

3. elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w tym:

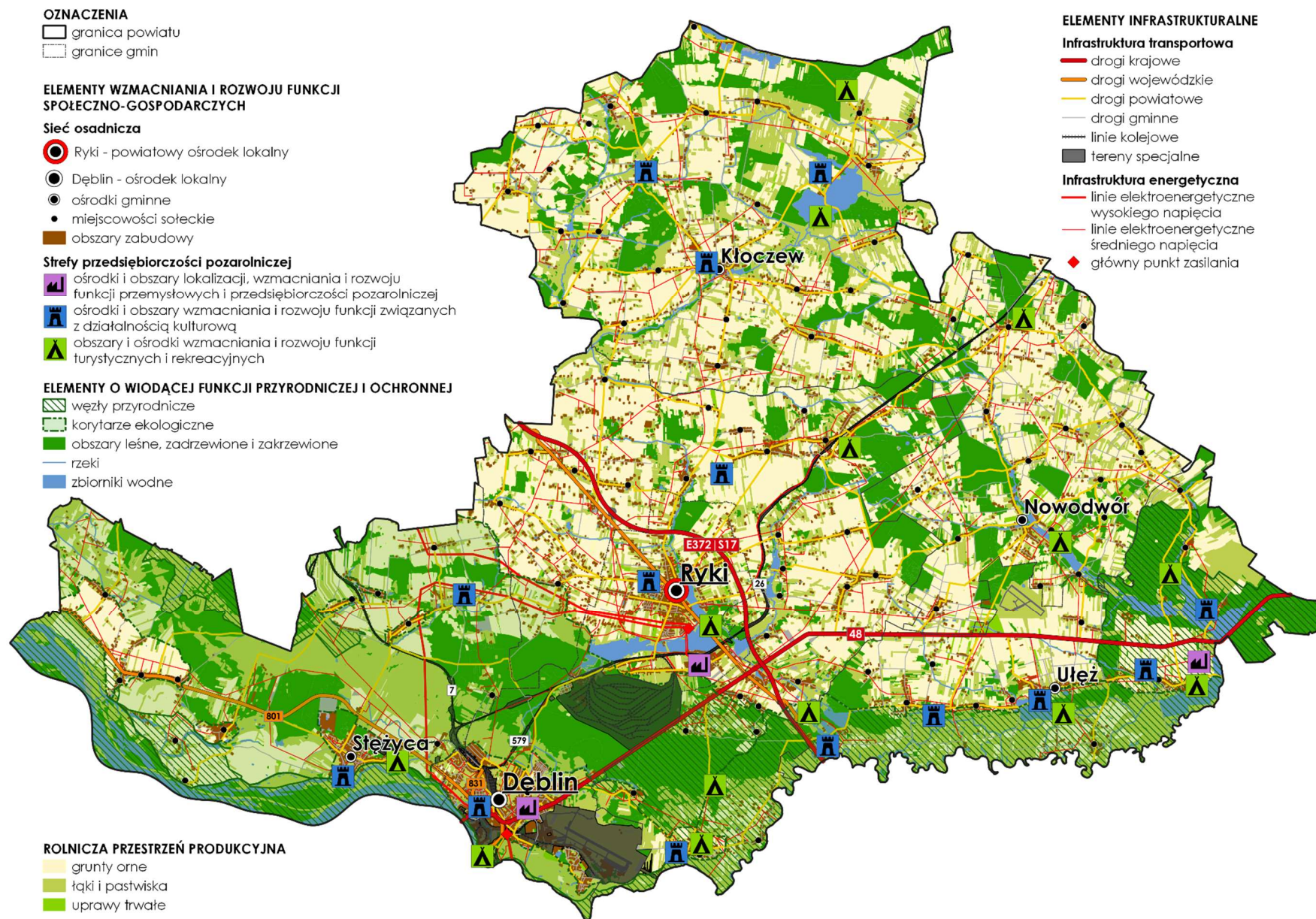
- **drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe** – realizujące zewnętrzne powiązania transportowe obszaru i stanowiące główny szkielet sieci transportowej,
- **drogi powiatowe** – realizujące głównie powiązania wewnętrzne, a także bliskie powiązania zewnętrzne,
- **drogi gminne** – realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg wojewódzkich i powiatowych, w odniesieniu do których zakłada się ich dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym,
- **system elektroenergetyczny** – linie elektroenergetyczne wysokiego i średniego napięcia oraz główne punkty zasilania, decydujące o bezpieczeństwie energetycznym obszaru;
- **tereny specjalne** (tereny zamknięte, przez które przebiegają linie kolejowe oraz tereny niezbędne dla obronności państwa);

W odniesieniu do powyższych elementów zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układu przestrzennego obszaru, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

4. strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze (grunty orne, sady, łąki, pastwiska, stawy, zbiorniki wodne oraz zadrzewienia śródpolne) i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej. Strefa ta stanowi podstawowy element struktury funkcjonalno-przestrzennej terenów wiejskich powiatu. W odniesieniu do przedmiotowej strefy zakłada się rozwój gospodarki rolnej i hodowlanej z zachowaniem istniejących uwarunkowań przyrodniczych, z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z położenia części obszaru w granicach obszarów chronionych, zwiększenia ilości gospodarstw specjalistycznych oraz prowadzenia upraw roślin intensywnych (warzyw, owoców). Wiodące kierunki zagospodarowania tej strefy to również rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego oraz usług obsługi rolnictwa. Należy również podjąć działania

zmierzające do wzbogacenia funkcjonalnego z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej poprzez wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych oraz zapewnienie przestrzennych możliwości funkcjonowania i rozwoju zakładów usługowo–produkcyjnych w działalnościach pozarolniczych. Ponadto, ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe obszaru zaleca się wyznaczenie na terenach rolnych i leśnych szlaków turystycznych oraz rozwój w gospodarstwach rolnych różnych form agroturystyki.

RYC. 9. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ POWIATU RYCKIEGO

8.6 USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Określenie i delimitowanie elementów składających się na strukturę powiatu ryckiego służy również określeniu pożądanych kierunków rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jej elementów. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych, tj. przestrzenne warunki realizacji polityki rozwoju powiatu ryckiego.

Mając na uwadze elementy i strefy konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną powiatu, określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnej polityki przestrzennej:

1. strefy wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych:

▪ w zakresie elementów sieci osadniczej:

System osadniczy stanowi bazę rozwoju infrastruktury społecznej oraz kształtowania przestrzeni gospodarczej. Determinantami rozwoju sieci osadniczej są przede wszystkim istniejące układy zabudowy oraz cechy środowiska przyrodniczego. O rozmieszczeniu zabudowy decydują również warunki dostępności komunikacyjnej terenu i możliwość ekonomicznego wyposażenia ich w infrastrukturę techniczną. Kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców wymaga poprawy warunków zamieszkania i wypoczynku oraz dostępu do infrastruktury technicznej (gazociąg, wodociąg, kanalizacja sanitarna) i komunikacyjnej odpowiedniego standardu oraz do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia oraz usług społecznych.

W celu wzmocnienia konkurencyjności oraz krystalizowania struktury osadniczej, w tym rozwoju silnych ośrodków miejskich i wydobycia niewykorzystanych potencjałów obszaru przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

- 1) komplementarny rozwój i wzmocnienie funkcji ośrodków miejskich – Ryk i Dęblina, jako ogniw procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na obszar powiatu poprzez budowę powiązań i rozwijanie wielopłaszczyznowej współpracy, w szczególności w sferze społecznej i gospodarczej;
- 2) modernizacja, rozbudowa i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków gminnych obsługujących tereny wiejskie;
- 3) zwiększenie udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego;
- 4) kształtowanie zwartych przestrzennie sfer funkcjonalno-przestrzennych i jednostek osadniczych poprzez unikanie niekontrolowanego rozwoju zabudowy, ograniczanie tendencji rozwoju liniowego jednostek osadniczych oraz rozpraszania zabudowy;
- 5) kształtowanie terenów funkcjonalno-przestrzennych w sposób, który pozwoli wyeksponować walory środowiskowe (poprzez ograniczenie rozprzestrzeniania się zabudowy i wkraczania jej na obszary o wartościach przyrodniczych i krajobrazowych) i kulturowe obszaru (poprzez respektowanie zasad gospodarowania przestrzenią w obrębie historycznych założeń i układów, projektowanie nowych obiektów w nawiązaniu do tradycyjnego charakteru zabudowy lub w innych formach harmonizujących z krajobrazem kulturowym);

- 6) uwzględnianie przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy urbanistyczne i ruralistyczne oraz decydujących o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania;
- 7) wykorzystywanie w pierwszej kolejności obszarów istniejącego zagospodarowania, polegające na:
 - likwidowaniu niezagospodarowanych przestrzeni, otoczonych przez tereny zainwestowane i przeznaczenie ich pod funkcje harmonizujące z przeznaczeniem terenów sąsiednich,
 - uzupełnianiu i kontynuacji urbanizacji obszarów o całkowicie wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, z zapewnieniem standardów uwzględniających aspekty użytkowe, kulturowe i ekologiczne środowiska zamieszkania,
 - regeneracji obszarów zdegradowanych w szczególności poprzez rewitalizację oraz inne działania mające na celu przywrócenie im utraconych walorów lub/i nadanie nowych funkcji,
 - przeznaczaniu, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym;
- 8) zabezpieczenie terenów niezbędnych pod realizację celów publicznych i usług komercyjnych, w szczególności usług publicznych z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, administracji, gospodarki komunalnej, sportu i rekreacji, obsługi komunikacyjnej, usług bytowych, handlu, gastronomii, rzemiosła, terenów zieleni publicznej;
- 9) zapewnienie ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych);
- 10) planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
- 11) przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych (w tym transportu zbiorowego) miejscowości sołeckich z ośrodkami skupiającymi lokalne i ponadlokalne funkcje usługowe;
- 12) kształtowanie terenów rekreacyjnych w oparciu o istniejące zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego przy jednoczesnym przeciwdziałaniu degradacji tych zasobów;
- 13) zachowanie historycznych założeń, układów, przestrzeni publicznych i dziedzictwa kulturowego z jego wykorzystaniem w rozwoju turystyki;
- 14) uwzględnianie w kształtowaniu zagospodarowania skutków zmian klimatu m.in. poprzez zwiększenie retencyjności wód opadowych, rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury, zwiększanie udziału terenów zielonych oraz powierzchni biologicznie czynnych na obszarach zurbanizowanych, wykorzystywanie wodoprzepuszczalnych nawierzchni;

▪ **ośrodki i obszary lokalizacji, wzmacniania i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej:**

W zakresie lokalizacji i rozwoju funkcji przemysłowych i przedsiębiorczości pozarolniczej przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

- 1) kształtowanie atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych, umożliwiającym osiągnięcie wysokich standardów zagospodarowania;
- 2) koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych umożliwiającym ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na środowisko, sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu;
- 3) wykorzystanie do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu brownfield;

4) rozwój funkcji przemysłowych oraz usługowo-produkcyjnych powinien opierać się na wykorzystywaniu nowoczesnych technologii oraz dostępnych środków technicznych i technologicznych, chroniących środowisko przyrodnicze przed degradacją.

▪ **ośrodki i obszary wzmacniania i rozwoju funkcji związanych z działalnością kulturową:**

W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej, kształtowania i utrwalania tożsamości kulturowej, kreowania wizerunku obszaru oraz wykorzystania dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

- 1) zachowanie obiektów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną poprzez ich konserwację, rewaloryzację, adaptację do współczesnych potrzeb i wymogów – wśród działań ukierunkowanych na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego jako priorytetowe uznaje się:
 - rewaloryzację oraz rewitalizację układów i zespołów przestrzennych;
 - restaurowanie zespołów rezydencjonalnych;
 - restaurowanie i zabezpieczanie zespołów dworskich i pałacowo-parkowych;
 - ochronę i rewitalizację obiektów sakralnego budownictwa drewnianego;
- 2) zachowanie zabytkowych cech układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz porządkowanie ich struktur przestrzennych;
- 3) uczytelnianie reliktyw i zagospodarowanie zabytków archeologicznych;
- 4) tworzenie parków kulturowych, traktowanych jako obszary funkcjonalne ochrony krajobrazu kulturowego;
- 5) eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych oraz wykorzystanie ich dla potrzeb turystyki m.in. poprzez integrację obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras turystycznych;
- 6) promowanie wykorzystywania i przystosowania obiektów o wartościach kulturowych na cele usługowe;
- 7) przeciwdziałanie dewastacji krajobrazu elementami infrastruktury technicznej, kształtowanie współczesnej zabudowy w nawiązaniu do zabudowy tradycyjnej oraz wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury;
- 8) zachowanie powiązań widokowych oraz osi widokowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się w ewidencji dóbr kultury oraz postulowanych do wpisania do rejestru zabytków;
- 9) objęcie ochroną planistyczną i programową wszelkich przejawów tożsamości kulturowej i kulturotwórczej;

▪ **obszary i ośrodki wzmacniania i rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych:**

W celu dalszego rozwoju różnych form turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

- 1) preferowanie różnych form turystyki kwalifikowanej wykorzystującej wartości i walory przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe terenu;
- 2) wykorzystanie istniejących zbiorników wodnych oraz dolin rzecznych dla potrzeb turystyki i rekreacji;
- 3) kształtowanie funkcji turystycznej z uwzględnieniem nadrzędności funkcji przyrodniczej, w szczególności poprzez dostosowanie form zagospodarowania i intensywności użytkowania turystycznego do chłonności środowiska przyrodniczego;

- 4) dostosowanie kierunków zagospodarowania turystycznego do rozmieszczenia walorów turystycznych (kulturowych, przyrodniczych) i dostępności komunikacyjnej;
- 5) modernizacja i dalsza rozbudowa bazy turystycznej dostosowanej do typu i intensywności ruchu turystycznego, potrzeb użytkowników oraz wrażliwości środowiska;
- 6) zagospodarowanie rekreacyjno-wypoczynkowe najatrakcyjniejszych turystycznie obszarów przez dostosowanie istniejącej zabudowy do obsługi turystyki oraz wydzielenie terenów pod tereny rekreacji indywidualnej,
- 7) kształtowanie zabudowy letniskowej dostosowanej do cech i stylu lokalnej architektury i krajobrazu oraz harmonijne wpisanie nowych elementów zagospodarowania w otoczenie;
- 8) tworzenie turystycznych szlaków tematycznych wykorzystujących przyrodnicze i kulturowe walory obszaru, przy czym wytyczanie i organizowanie nowych szlaków turystycznych powinno się odbywać w nawiązaniu do kierunków przebiegu szlaków ponadregionalnych, regionalnych i ponadlokalnych, w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych zapewniającego integrację turystyczną obszaru;
- 9) urządzenie punktów widokowych;
- 10) ochronę istniejących i kształtowanie nowych terenów zieleni;
- 11) stworzenie możliwości uprawiania sportów oraz innych form czynnego spędzania czasu dzięki wzbogacaniu obszarów w urządzenia sportowo-rekreacyjne;
- 12) podnoszenie standardu zagospodarowania w obszarach rekreacyjnych w zakresie infrastruktury ochrony środowiska i infrastruktury wypoczynkowej, a także rozwój zaplecza handlowego i gastronomicznego obsługującego turystykę
- 13) rozwój obiektów zaplecza technicznego (parkingi, miejsca postojowe);

2. strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej:

W celu właściwego funkcjonowania struktur przyrodniczych, uwzględniającego ich integrację i harmonizację z obszarami rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastrukturą, przyjmuje się następujące zasady i ustalenia:

- 1) utrzymanie istniejącej ochrony prawnej obszarów i obiektów o wysokich wartościach przyrodniczych oraz objęcie ochroną innych cennych obszarów i obiektów przyrodniczych;
- 2) zachowanie spójności systemów przyrodniczych gmin – systemy te powinny być ze sobą powiązane, komplementarne oraz powinny uwzględniać najważniejsze elementy regionalnej i ponadlokalnej sieci ekologicznej;
- 3) utrzymanie ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych, które w strukturze obszaru stanowią system przyrodniczy, obejmujący fragmenty korytarzy ekologicznych i obszarów węzłowych o randze regionalnej i krajowej;
- 4) zachowanie i ochrona lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych o dużym stopniu naturalności lub szczególnie cennych ze względu na zachowanie bioróżnorodności biologicznej;
- 5) ochrona obszarów dolinnych przed zmianami stosunków wodnych: odwadnianiem, odprowadzaniem nieoczyszczonych ścieków, eksploatacją surowców mineralnych, wylesianiem, składowaniem śmieci i odpadów;
- 6) zwiększanie zasobów wodnych i leśnych w sposób zapewniający ochronę siedlisk cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych;
- 7) ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych i zapewnianie ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych oraz ochrony najcenniejszych walorów krajobrazowych;
- 8) zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe (np. łąki wewnętrzne i na obrzeżach kompleksów leśnych);

- 9) kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia;
- 10) odbudowywanie stosunków hydrologicznych oraz budowa i modernizacja zbiorników małej retencji;
- 11) wzbogacanie krajobrazu osadniczego zielenią (parki, zieleń izolacyjna) oraz zwiększenie udziału powierzchni terenów zielonych, a także ochrona i pielęgnacja istniejących parków dworskich i pałacowych, cmentarzy zabytkowych, zadrzewień itp.;
- 12) eliminacja istniejących źródeł zagrożeń czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz eliminacja źródeł zagrożeń środowiska znajdujących się na terenach osadniczych;

3. elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych:

W celu kształtowania spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integracji poszczególnych elementów tego systemu, jak również zrównoważonego rozwój infrastruktury technicznej przyjmuje się następujące zasady:

- 1) zapewnienie przestrzennych możliwości dla realizacji infrastruktury służącej kształtowaniu międzygałęziowych węzłów integrujących transport kolejowy i drogowy w Rykach i Dęblinie;
- 2) wprowadzenie lub utrzymanie rezerw terenowych niezbędnych do rozbudowy i poprawy parametrów technicznych dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
- 3) usprawnienie systemu powiązań i modernizacja nawierzchni dróg gminnych i powiatowych oraz zapewnienie odpowiedniej sieci drogowej i miejsc parkingowych w ośrodkach usługowych;
- 4) wykluczenie lokalizacji funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych i kolejowych powiązań transportowych;
- 5) uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego przy planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych;
- 6) rozbudowa sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracja z ponadlokalnymi i regionalnymi trasami rowerowymi;
- 7) integracja lokalnego transportu zbiorowego: międzygminnego, powiatowego, międzypowiatowego;
- 8) rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, a także budowa przydomowych oczyszczalni ścieków;
- 9) rozwój systemów zaopatrzenia w wodę zapewniających mieszkańcom obszaru i pozostałym odbiorcom dostęp do wody o dobrej jakości;
- 10) rozwój infrastruktury oraz zwiększenie efektywności selektywnego zbierania odpadów komunalnych oraz odzysku i recyklingu surowców;
- 11) poprawa stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii;
- 12) modernizacja indywidualnych źródeł ciepła z zaleceniem eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowanie do celów grzewczych i bytowych systemów ekologicznych: elektrycznych, gazowych (gaz ziemny, gazy płynny) oraz innych, również niekonwencjonalnych źródeł energii (energia odnawialna);
- 13) poprawa efektywności energetycznej energochłonnych obiektów oraz instalacji poprzez wdrożenie technologii niskoemisyjnych.

4. strefa rolniczej przestrzeni produkcyjnej:

W celu rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszaru oraz wzbogacenia funkcjonalnego obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej oraz w celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej przyjmuje się następujące zasady:

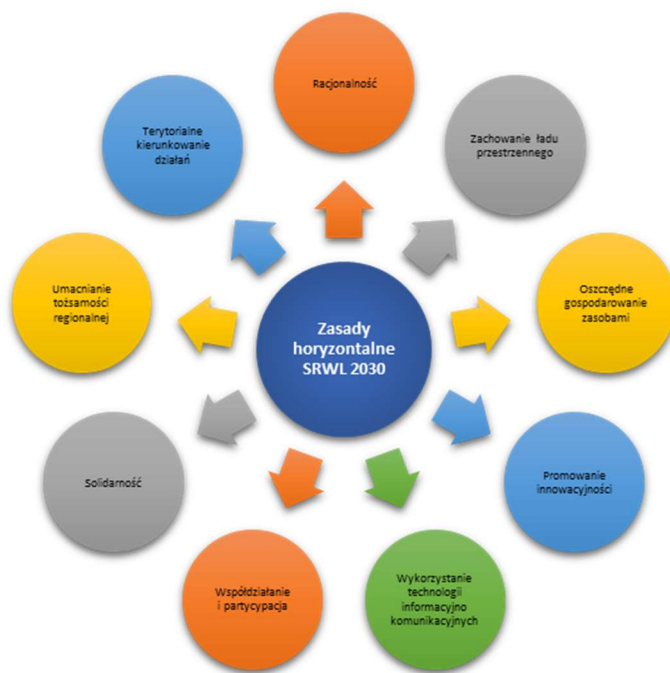
- 1) zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących;
- 2) dostosowanie produkcji rolniczej na obszarach miast do warunków miejskich i ochrona terenów rolnych na obszarze miast poprzez: zgodność funkcjonalno-przestrzenną terenów rolnych z innymi funkcjami terenów miejskich, ograniczenie ekspansji zabudowy na tereny rolne oraz zgodność struktury produkcji rolnej z warunkami życia miejskiego;
- 3) poprawa efektywności ekonomicznej rolnictwa na obszarach wiejskich poprzez przekształcanie struktury obszarowej gospodarstw, zmierzające w kierunku powiększenia średniej wielkości gospodarstwa oraz dobór kierunków produkcji rolnej, odpowiednich do warunków przyrodniczych i rynków zbytu;
- 4) rozwój bazy magazynowej oraz przetwórczej służącej wzmocnieniu specjalizacji rolniczej obszaru, a także zapewniającej zagospodarowanie lokalnych płodów rolnych;
- 5) ograniczanie przeznaczania gruntów wysokich klas bonitacyjnych na cele nierolnicze;
- 6) prowadzenie działań przeciwozyjnych na gruntach ornych (zapobieganie przed erozją wodną i wietrzną) m.in. poprzez wyprowadzanie nowych oraz utrzymanie i ochronę istniejących zadrzewień i zakrzewień śródpolnych;
- 7) zalesianie terenów o najniższych klasach bonitacyjnych, gleb zdegradowanych i nieużytków;
- 8) ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy;
- 9) niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
- 10) wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich polegający na wprowadzaniu w przestrzeń gospodarczą wsi nowych funkcji pozarolniczych, czego konsekwencją będą nowe źródła dochodów mieszkańców wsi oraz zwiększanie atrakcyjności wsi jako miejsca pracy i zamieszkania;
- 11) wykorzystywanie potencjału kulturowego i przyrodniczo-krajobrazowego do intensyfikacji rozwoju gospodarstw agroturystycznych (głównie w obszarach nagromadzenia i koncentracji obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego) i ekologicznych.

9. SPÓJNOŚĆ Z CELAMI STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

W procesie definiowania celów i kierunków działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego 2022 - 2030 zachowano spójność z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej określonymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030). Istotną kwestią jest tu zgodność z **modelem zrównoważonego rozwoju województwa**, który ma charakter funkcjonalny i oparty jest o cztery filary zakładające:

- zrównoważony terytorialnie rozwój regionu
- integrację zasobów i potencjałów
- stymulowanie racjonalnymi wyborami strategicznymi
- ukierunkowanie na osiągnięcie wysokiej jakości życia

Ważnym aspektem w określaniu celów i kierunków działań Strategii było uwzględnienie przedstawianych w SRWL 2030 **zasad horyzontalnych**, które obowiązują wszystkich interesariuszy regionalnej polityki rozwoju oraz determinują sposób osiągania celów rozwoju przyjętych w SRWL.

Zasady horyzontalne w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Opracowanie własne

Wykorzystanie modeli, zasad i rekomendacji zawartych w SRWL 2030 było ważnym aspektem w formułowaniu celów Strategii, szczególnie w kontekście wykorzystania dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego zapewniających większą efektywność wydatkowania środków publicznych i koncentrację na realizacji projektów prorozwojowych.

Analizując problemy, potencjały i przewagi konkurencyjne obszaru PPR oraz określając cele Strategii zachowano spójność z celami operacyjnymi SRWL 2030.

CELE STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO 2022-2030	CELE OPERACYJNE SRWL 2030
Cel strategiczny 1: Wysoki poziom przedsiębiorczości i transformacji cyfrowej na terenie powiatu ryckiego	1.2. Rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne
	2.1. Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
	2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (LOM, ośrodków, subregionalnych i lokalnych)
	2.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
	3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw
	4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego
Cel strategiczny 2: Dobry stan środowiska naturalnego na terenie Partnerstwa Powiatu Ryckiego	1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych
	2.1. Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
	2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (LOM, ośrodków, subregionalnych i lokalnych)
	2.4. Ochrona walorów środowiska
Cel strategiczny 3: Wysoka jakość życia mieszkańców powiatu ryckiego dzięki zwiększonej spójności społecznej oraz dostępności usług publicznych w ramach Partnerstwa Powiatu Ryckiego	2.1. Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej
	2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych (LOM, ośrodków, subregionalnych i lokalnych)
	2.3. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
	3.3. Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej
	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu
	4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego
	4.2. Poprawa jakości świadczenia usług zdrowotnych
	4.3. Włączenie i integracja społeczna
	4.5. Bezpieczeństwo publiczne

10. SYNERGIA KIERUNKÓW DZIAŁAŃ STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO I STRATEGII ROZWOJU GMIN PRADOLINY WIEPRZA

Równie istotne jak zachowanie spójności z dokumentem strategicznym wyższego rzędu (SRWL 2030), w przypadku Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego 2022 - 2030 jest ukazanie synergii oddziaływania z podejściem strategicznym zaprezentowanym w odrębnym dokumencie tj. Strategii Rozwoju Gmin Pradoliny Wieprza na lata 2022-2027.

Podejścia te współistnieją w przestrzeni terytorialnej i geograficznej powiatu ryckiego i uzupełniają się zgodnie z zasadą subsydiarności. Zaprezentowane poniżej zestawienie kierunków działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego 2022 - 2030 i propozycji projektów zintegrowanych Strategii Rozwoju Gmin Pradoliny Wieprza na lata 2022-2027 wyraźnie ukazuje:

- 1) obszary wspólnego – równorzędnego oddziaływania, takie jak energetyka i gospodarka ciepła, gospodarka wodno-ściekowa, gospodarka obiegu zamkniętego oraz zintegrowana przestrzeń rekreacyjno-turystyczna
- 2) obszary interwencji zarezerwowane dla partnerstwa ponadlokalnego, którego stroną jest Powiat Rycki, takie jak wspieranie przedsiębiorczości, szkolnictwo zawodowe, transformacja cyfrowa, integracja społeczna i aktywizacja zawodowa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO 2022-2030	PROPOZYCJE PROJEKTÓW ZINTERGOWANYCH STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PRADOLINY WIEPRZA NA LATA 2022-2027
Kierunki działań CS1:	
1. Budowanie ponadlokalnej polityki inwestycyjnej spójnej w zakresie zagospodarowywania terenów inwestycyjnych, systemu zachęt i promocji przedsiębiorczości	
2. Rozwijanie systemu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb i wyzwań rynku, zdolnego do kształtowania kadr wg kompetencji kluczowych	
3. Rozwój usług cyfrowych oraz zwiększanie kompetencji cyfrowych mieszkańców	
Kierunki działań CS2:	
1. Wspieranie zeroemisyjności w obszarze energetyki i gospodarki ciepłej	1. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej/ Gmina Kłoczew 2. Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne/ Gmina Nowodwór 3. Uczestnictwo w projekcie wspomagającym mieszkańców w wymianie nieefektywnych pieców na paliwa stałe. Wymiana źródeł ogrzewania/ Gmina Ułęż

	4. Modernizacja kotłowni w obiektach użyteczności publicznej/ Gmina Kłoczew 5. Wymiana kotłów na paliwo stałe w gminie Nowodwór/ Gmina Nowodwór 6. Montaż instalacji fotowoltaicznych na obiektach użyteczności publicznej /Kłoczew 7. Wsparcie wykorzystania OZE i instalacji fotowoltaicznych/ Gmina Nowodwór 8. Budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego, energooszczędnego w Gminie Kłoczew - w trakcie realizacji/ Gmina Kłoczew 9. Wykonanie stacji pomiaru i monitorowania jakości powietrza/ Kłoczew
2. Rozwój zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej	1. Przebudowa Stacji Uzdatniania Wody w Trzciankach, rozbudowa sieci wodociągowej w rozproszonej zabudowie Gminy Nowodwór/ Gmina Nowodwór 2. Budowa przydomowych oczyszczalni w rozproszonej zabudowie Gminy Nowodwór/ Gmina Nowodwór 3. Modernizacja Stacji Uzdatniania Wody/ Gmina Kłoczew 4. Modernizacja sieci wodociągowej/ Gmina Kłoczew 5. Rozbudowa sieci wodociągowej/ Gmina Kłoczew 6. Budowa oczyszczalni ścieków oraz kanalizacji w gminie Ułęż/ Gmina Ułęż 7. Rozbudowa sieci kanalizacji/ Gmina Kłoczew 8. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków i zapasowej studni przy SUW Grabów Szlachecki/ Gmina Nowodwór 9. Budowa kanalizacji deszczowej przy drogach gminnych/ Gmina Ułęż 10. Budowa oczyszczalni ścieków/ Kłoczew 11. Modernizacja infrastruktury wodociągowej wraz z wymianą sieci w miejscowości Ułęż/ Gmina Ułęż 12. Remont hydroforni w Ułężu i Sobieszynie Gmina Ułęż
3. Działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego	1. Modernizacja Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Kłoczewie/ Gmina Kłoczew 2. Wyposażenie PSZOK w kontenery do gromadzenia odpadów/Gmina Nowodwór

	3. Przebudowa, modernizacja Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Ułężu wg obowiązujących standardów/ Gmina Ułęż 4. Zakup i dostawa przydomowych kompostowników i pojemników z tworzyw sztucznych do gromadzenia odpadów biodegradowalnych /Gmina Ułęż 5. Zakup i dostawa przydomowych kompostowników i pojemników z tworzyw sztucznych do gromadzenia odpadów biodegradowalnych w Gminie Nowodwór/ Gmina Nowodwór
Kierunki działań CS3:	
1. Stworzenie spójnego systemu działań aktywizacyjno - włączających adresowanych do grup defaworyzowanych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb starzejącego się społeczeństwa oraz profilaktyki zdrowotnej	
2. Rozwój zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-turystycznej powiatu ryckiego w oparciu o potencjał sieciowania MOF	1. Zagospodarowanie stawu w Nowodworze na cele rekreacji i retencji wody/ Gmina Nowodwór 2. Wykonanie zabiegów pielęgnacyjnych zabytkowych drzewostanów oraz nasadzeń zastępczych dla obumarłych drzew/ Gmina Ułęż 3. Oznakowanie pomników przyrody/ Gmina Ułęż 4. Realizacja projektu turystycznego z wykorzystaniem zasobów naturalnych przyrodniczo oraz zasobów dziedzictwa kulturowego w Sobieszynie Brzozowej (we współpracy Powiatem Ryckim jako właścicielem terenu) / Gmina Ułęż 5. Zagospodarowanie Dzikiego Stawu jako kąpieliska i obiektu turystycznego dla kajaków, żagliówek, itp. / Gmina Ułęż 6. Odnowa i wytyczenie nowych szlaków turystycznych/ Gmina Ułęż 7. Budowa strefy relaksu i rodzinnej w Kłoczewie / Gmina Kłoczew 8. Oznakowanie rowerowego szlaku turystycznego/ Gmina Ułęż 9. Infrastruktura turystyczna - witacze, tablice informacyjne, ławki/ Gmina Ułęż

	10. Montaż Witaczy na terenie Gminy Nowodwór/ Gmina Nowodwór 11. Modernizacja obiektów objętych ochroną konserwatorską/ Gmina Kłoczew 12. Modernizacja zaplecza boiska w Starym Zadybiu/ Gmina Kłoczew 13. Odrestaurowanie zabytków na terenie gminy Ułęż - dworów i pałaców (Ułęż, Sobieszyn, Sarny, Podlodów) / Gmina Ułęż 14. Rozwój bazy sportowej. 15. Budowa Gminnego Stadionu Sportowego w Nowodworze / Gmina Nowodwór 16. Wykonanie modernizacji w sakralnych obiektach - kościoły w Sobieszynie i Żabiance (ogrzewanie)/ Gmina Ułęż
3. Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, przestrzennej i architektonicznej powiatu ryckiego	1. Modernizacja dróg gminnych/ Gmina Kłoczew 2. Modernizacja dróg na terenie Gminy Nowodwór/ Gmina Nowodwór 3. Monitoring miejsc gromadzenia się młodzieży/ Gmina Nowodwór

11. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Koncepcja rozwoju ukierunkowanego terytorialnie jest bezpośrednio związana z przestrzennym wymiarem procesów rozwoju gospodarczego. Terytorium w tym przypadku nie jest rozumiane jako przestrzeń ograniczona granicami administracyjnymi, ale jako przestrzeń powiązana funkcjonalnie, którą łączy także specyficzny układ społeczno-instytucjonalno-gospodarczy, który charakteryzuje się wspólnymi cechami, potencjałami, ale często też problemami.

Podejście ukierunkowane terytorialnie jest też od kilku lat bezpośrednio związane z polityką spójności. Raport Fabrizio Barki (*Program dla zreformowanej polityki spójności. Podejście terytorialne w osiąganiu celów i oczekiwań Unii Europejskiej*) przedstawiał argumenty za stosowaniem w polityce spójności tzw. *place-based policy* (polityka ukierunkowana terytorialnie). Chodziło o lepsze wykorzystanie potencjałów oraz terytorialnych zasobów i specjalizacji, a przede wszystkim koordynację polityk sektorowych, które oddziałują na dane terytorium. W związku z powyższym polityka spójności, a idąc dalej też inne polityki, zaczęły wykorzystywać terytorialne zasoby, aby w ten sposób odpowiadać wyzwaniom rozwojowym w układzie specyficznych uwarunkowań terytorialnych.

Podstawą określenia wymiaru terytorialnego w niniejszej strategii jest nowy paradygmat polityki rozwoju, zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo - rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony².

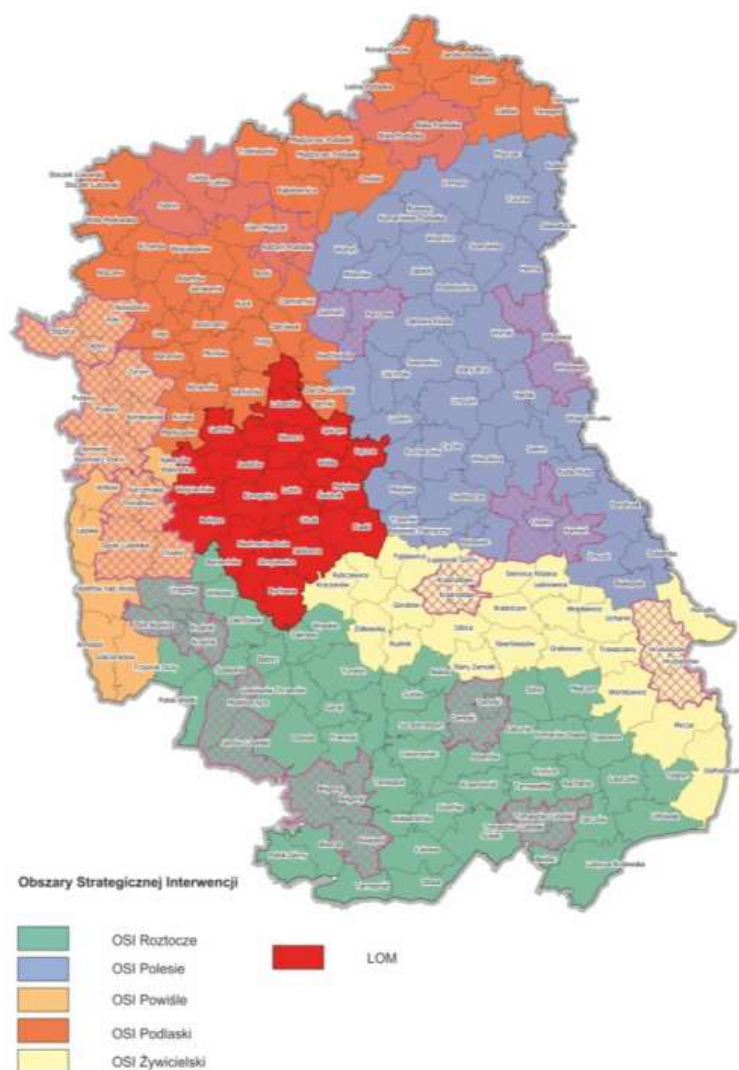
- Odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji, w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, przełożyło się na wyznaczenie krajowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) oraz na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. Terytorium Partnerstwa Powiatu Ryckiego objęte zostało następującymi OSI wyznaczonymi w KSRR 2030: obszary zagrożone trwałą marginalizacją (gmina wiejska Kłoczew, gmina wiejska Nowodwór, gmina wiejska Ułęż oraz Wschodnia Polska).

Dodatkowo Zarząd Województwa Lubelskiego w ramach procesu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego podjął decyzję o wyznaczeniu OSI o znaczeniu regionalnym, które obejmują:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast - miejskie obszary funkcjonalne (MOF),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

² Rozwój odpowiedzialny to również rozwój zrównoważony terytorialnie, który rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze. (KSRR 2030)

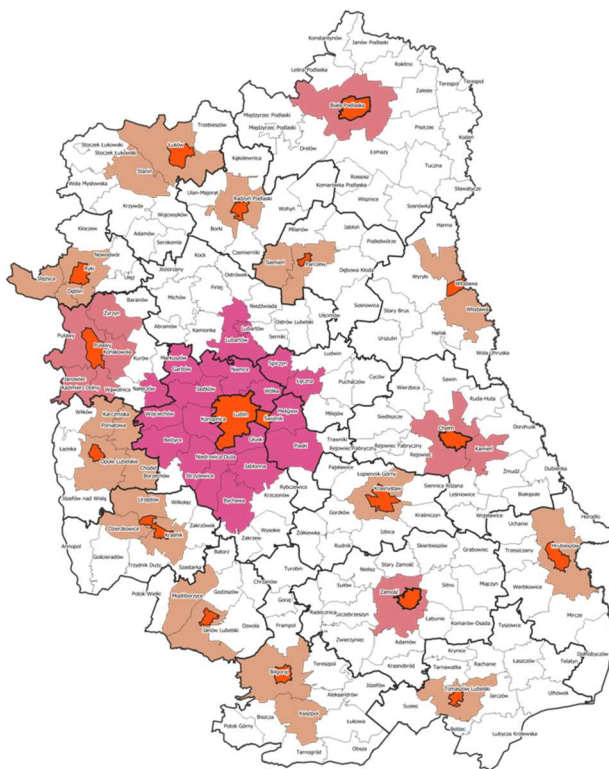
OSi wyznaczone na poziomie krajowym koncentrują się na barierach i zjawiskach problemowych, natomiast OSi regionalne wskazują na potrzebę wzmacniania określonych potencjałów, które mogą stać się podstawą wzrostu zdefiniowanych obszarów.

Obszary Strategicznej Interwencji o znaczeniu regionalnym

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

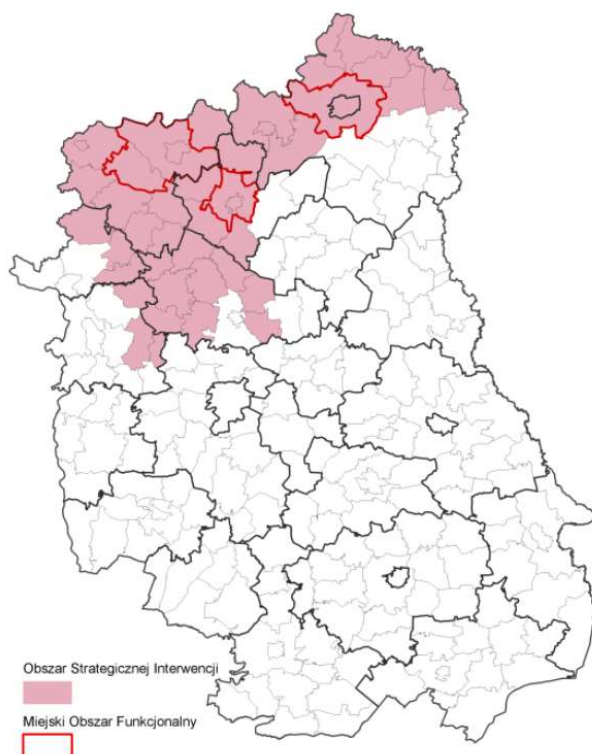
W ramach powyższej delimitacji wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSi.

OSI MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

W SRLW wskazano MOF ośrodków lokalnych tj. obszary pozostałych miast powiatowych w województwie (poza ośrodkami subregionalnymi), gdzie wymieniono m.in. Ryki, w tym część miejską gminy miejsko-wiejskiej Ryki – jako ośrodek rdzeniowy, część wiejską gminy miejsko-wiejskiej Ryki, gminę miejską Dęblin oraz gminę wiejską Stężyce – jako strefę zewnętrzną MOF. Kierunki działań dla MOF wynikają przede wszystkim z przyjętego w SRWL celu operacyjnego 2.1 – Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych. Wskazuje się na potrzebę podjęcia działań na rzecz zapewnienia wysokiej jakości życia, która coraz częściej jest czynnikiem przyciągającym do mniejszych ośrodków. Ze względu na dynamiczny rozrost stref podmiejskich kluczowym zagadnieniem jest prowadzenie działań, które będą zapobiegać rosnącym kosztom ekonomicznym, społecznym i ekologicznym miejskich obszarów funkcjonalnych. W przypadku miast oznacza to realizację idei „miasta zwartego” oraz odpornego na zmiany klimatu, a w przypadku obszarów podmiejskich porządkowanie stref zabudowy. W związku z tym, nacisk powinien być kładziony na skuteczniejszą koordynację działań ukierunkowanych na zaspokojenie potrzeb mieszkańców obszaru funkcjonalnego, a nie poszczególnych jednostek administracyjnych.

Podlaski OSI

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

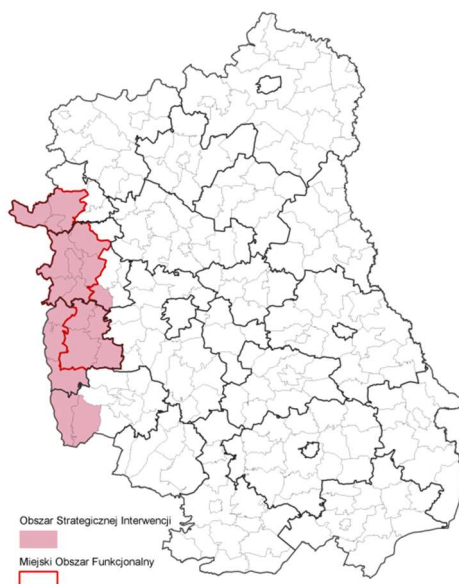
Zgodnie z założeniami SRWL 2030 za priorytet rozwoju Podlaskiego OSI uznano „gospodarcze wykorzystanie potencjału krajowych i europejskich korytarzy transportowych”. Określono również główne kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia Podlaskiego OSI³:

- poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych (rozwój lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji, w tym przede wszystkim w zakresie gospodarki hodowlanej),
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych i zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej (poprawa drogowych powiązań komunikacyjnych oraz poprawa kolejowych powiązań transportowych),
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, w tym stymulowanie lokalnej przedsiębiorczości, wyprowadzanie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów (w tym rewitalizacja), poprawa dostępności do świadczonych podstawowych usług społecznych oraz wspieranie usług publicznych służących rozwijaniu działalności kulturalnej,
- rozwijanie sektora logistycznego
- innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych uwzględniające rozwój usług wolnego czasu
- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego
- wzmacnianie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej, która ma sprzyjać pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych.

³ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Gminy leżące na terenie OSI Podlaskiego to: gmina wiejska Kłoczew, gmina wiejska Nowodwór, gmina wiejska Ułęż.

Kolejnym OSI regionalnym istotnym z punktu widzenia Partnerstwa Powiatu Ryckiego jest OSI Powiśle, które zgodnie ze strategią powinno w szczególności skupić się na społeczno-gospodarczym wykorzystaniu zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego obszarów nadwiślańskich.

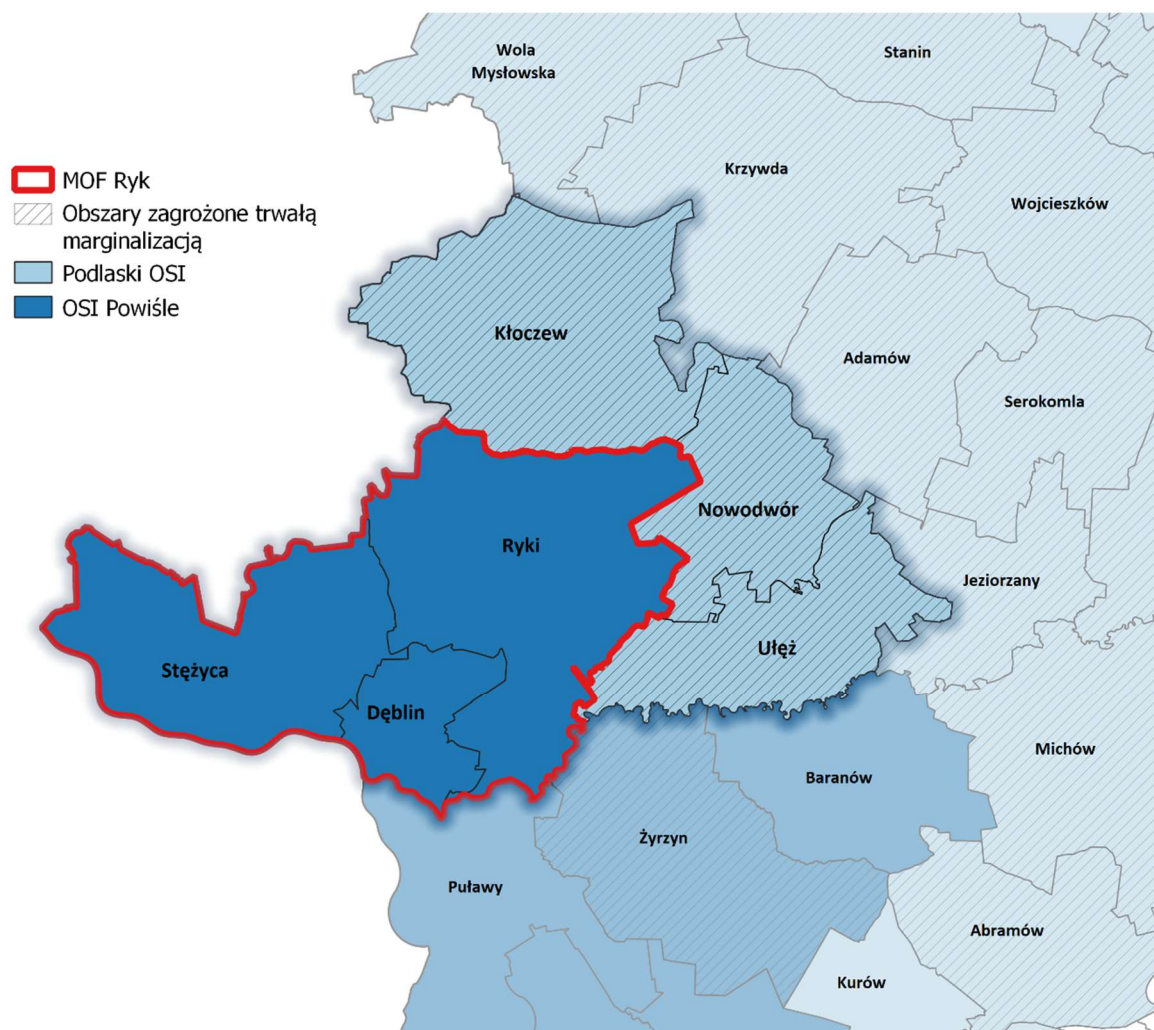
OSI Powiśle

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Wsparcie na tym obszarze powinno koncentrować się na:

- poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej oraz wykorzystaniu nowych, niszowych kierunków produkcji, w tym przede wszystkim w zakresie upraw sadowniczych
- rozwoju przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne,
- wzmacnianiu powiązań funkcjonalnych i zrównoważonym rozwoju infrastruktury technicznej, w tym poprawie powiązań drogowych,
- innowacyjnym wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych i rozwoju usług wolnego czasu,
- ochronie walorów środowiska.

Podczas prac nad strategią koncentrowano się na wykorzystaniu potencjałów całego terytorium i odnalezieniu naturalnych powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi gminami, ale także w ramach całego partnerstwa. Obszar partnerstwa zlokalizowany jest na terenie trzech OSI regionalnych (omówionych powyżej): Miejskie Obszary Funkcjonalne, Podlaski i Powiśle.

Opracowanie: źródło własne

12. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Osiągnięcie celów zawartych w Strategii wymaga zaangażowania różnych instytucji, podmiotów i zaplanowania środków finansowych w perspektywie wieloletniej. W przypadku partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego tworzących ponadlokalne porozumienie na rzecz rozwoju mamy do czynienia z systemem finansowania zadań publicznych charakteryzującym się różnorodnością źródeł oraz wielopoziomowością i hierarchicznością (poziom lokalny, regionalny, krajowy i europejski). Kluczową kwestią w tym przypadku jest bieżąca identyfikacja dostępnych możliwości finansowania, odejście od typowego systemu grantowego, wypracowanie i koordynacja wspólnych zasad korzystania z funduszy zwrotnych, korzystanie z finansowania projektów w formule partnerstwa publiczno-prywatnego a także sięganie po środki bezpośrednio zarządzane przez Komisję Europejską. Ideą takiego podejścia jest dywersyfikacja źródeł finansowania, a także ciągłość działań, które w połączeniu pozwolą na wypracowanie długoterminowego planu finansowego, a także wdrażanie inwestycji bardziej ryzykownych, często o charakterze innowacyjnym i eksperymentalnym.

Biorąc pod uwagę ww. podejście oraz uwarunkowania ekonomiczne i organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, tworzących ponadlokalne porozumienie na rzecz rozwoju powiatu ryckiego do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

- **Środki własne samorządów gminnych (dochody własne, subwencje)**

Za kluczowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii uznać należy budżety samorządów gminnych i samorządu powiatu. Środki własne JST przewidziane są przede wszystkim jako wkład własny (w przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych należy przyjąć, że wkład własny będzie wynosił 25% - 30% kosztów kwalifikowalnych). Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest zaplanowanie mechanizmów koordynacyjnych dotyczących wspólnego finansowania projektów międzygminnych oraz realizowanych przy udziale innych partnerów publicznych lub prywatnych (partnerstwo publiczno – prywatne).

- **Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach programów krajowych i programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 - 2027**

Środki z budżetu Unii Europejskiej w ramach pakietu legislacyjnego polityki spójności na lata 2021-2027 przewidziane w programach zarządzanych na poziomie zarówno regionalnym, jak i krajowym: Fundusze Europejskie dla Lubelskiego, Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej, Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego, Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko, Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki, Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy, programy Interreg. Istotnym instrumentem finansowania Strategii terytorialnej może być Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, dedykowany jednostkom samorządowym, znajdujących się w całości lub w części na terenach wiejskich. Ponadto istotnym instrumentem wsparcia są także środki pochodzące z Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności.

Z uwagi na złożony charakter programów krajowych i regionalnych oraz mnogość możliwości finansowania ze środków UE 2021 – 2027 (w zależności od zakresu, wielkości oraz indywidualnego lub partnerskiego charakteru inwestycji) zalecany jest bieżący monitoring dostępnych źródeł finansowania oraz stanu przygotowania, zatwierdzania i aktualizacji poszczególnych programów. Źródłem finansowania projektów są także środki wdrażane w ramach instrumentów terytorialnych – w przypadku Partnerstwa Powiatu Ryckiego mowa o dwóch instrumentach: Zintegrowanych Inwestycjach Terytorialnych (ZIT) oraz Innym Instrumencie Terytorialnym (IIT).

▪ Środki z programów zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską

Istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć w ramach Strategii mogą być środki z budżetu UE, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. W latach 2021 – 2027 przewidziana jest kontynuacja programów i inicjatyw UE, które mogą być istotnym czynnikiem aktywizującym potencjał gospodarczy i społeczny PPR. Są to m.in.: Instrument "Łącząc Europę" (transport, energetyka, telekomunikacja), LIFE (ochrona środowiska i klimatu), COSME (konkurencyjność przedsiębiorstw), Horyzont (badania naukowe i innowacje), ERASMUS+ (zagraniczne staże, praktyki i wolontariat), EFIS (zapewnienie gwarancji dla finansowania inwestycji długoterminowych), Europejski Korpus Solidarności (zdobywanie doświadczenia zawodowego i podnoszenie kwalifikacji przez ludzi młodych).

▪ Środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego

Środki budżetu państwa oraz samorządu województwa dostępne w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak Porozumienie terytorialne [zgodnie z art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju]. W tej kategorii wymienić można np. fundusze celowe utworzone specjalnie z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury publicznej, w tym transportowej. Są to w m.in. Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych (RFIL), fundusze utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych. Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego obszaru PPR, zarówno w zakresie przedsięwzięć indywidualnych jak i partnerskich.

▪ Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być angażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Bank Gospodarstwa Krajowego, Europejski Bank Inwestycyjny, czy też Bank Światowy.

▪ Środki prywatne

Dotychczasowe doświadczenia JST wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Jest to rozwiązanie coraz silniej wspierane przez Rząd RP i Komisję Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji leżących w interesie publicznym⁴. Udział środków prywatnych jest szczególnie istotny w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter.

Należy pamiętać, że ww. źródła finansowania, dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii, należy rozpatrywać nie tylko w kategoriach dywersyfikacji, ale też ciągłości, co

⁴ Formuła PPP opiera się na realizacji zadań publicznych na mocy wieloletniej umowy określającej podział zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym a partnerem prywatnym. Celem PPP jest świadczenie określonej usługi publicznej przez partnera prywatnego w oparciu o infrastrukturę publiczną, za wynagrodzeniem. Realizacja inwestycji w formule PPP to szereg korzyści dla instytucji publicznych, a przede wszystkim możliwość optymalizacji wydatkowania środków budżetowych poprzez zaangażowanie kapitału prywatnego w inwestycje publiczne, oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia biznesu. (więcej informacji: <https://www.ppp.gov.pl/>)

oznacza poszukiwanie nowych rozwiązań w zakresie zarządzania i finansowania, opartych na możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami.

13. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

System zarządzania wdrażaniem strategii terytorialnej ma kluczowe znaczenie w kontekście skuteczności realizacji interwencji publicznych i korzyści dla partnerów. Właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wdrażany decyduje o sprawności realizacji Strategii i wykorzystywaniu dostępnych funduszy, przeznaczonych na realizację jej celów. Stanowi także podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między podmiotami tworzącymi partnerstwo, nie tylko w zakresie funduszy, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorządy PPR. Taka struktura, w postaci forum współpracy, buduje bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej, determinującej dalszy zintegrowany rozwój samorządów całego obszaru objętego Strategią.

Założenia regionalnej polityki rozwoju zawarte w KSRR 2030 oraz Umowie Partnerstwa na lata 2021 – 2027 wyraźnie wskazują na potrzebę współpracy (w ramach partnerstw ponadlokalnych) oraz zintegrowanego podejścia terytorialnego, określając powyższe jednym z zasad polityki regionalnej, które regulują sposób postępowania wszystkich interesariuszy i zapewniają lepszą koordynację działań na rzecz rozwoju.

13.1 Zasady współpracy partnerów

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka kluczowych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty, do których należy zaliczyć:

- **Równość partnerów**

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, że wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania, zarówno na etapie przygotowania dokumentu, jak późniejszego jego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość partnerów (nawet jeśli różnice w wielkości, potencjale i finansach partnerów determinują określony kształt tych mechanizmów).

- **Partnerstwo**

Proces opracowania i wdrażania Strategii powinien polegać na kreowaniu partnerskich warunków współpracy między interesariuszami (oznacza to odpowiedni dobór i kształtowanie przedsięwzięć zawartych w Strategii, mechanizmów ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców) jak również odpowiednich relacji między poszczególnymi podmiotami (publicznymi, prywatnymi, organizacjami społecznymi) oraz osobami zaangażowanymi w opracowanie i wdrażanie Strategii. Szczególnie ważne, aby zasada ta stosowana była w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji między władzami samorządów, a ich mieszkańcami lub organizacjami ich reprezentującymi (np. lokalne grupy działania).

- **Tworzenie możliwie elastycznych rozwiązań**

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Co więcej, te uwarunkowania będą się zmieniać z czasem. Stąd też niezbędne jest formułowanie elastycznych procedur i rozwiązań, które pozwolą sprawnie dostosowywać się do zmieniających się potrzeb i wyzwań. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania

Strategii do roku 2030 uwarunkowana jest przede wszystkim: sytuacją społeczną i gospodarczą obszaru partnerstwa poszczególnych JST, trendami demograficznymi, opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w perspektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową JST, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi epidemii COVID-19 oraz wojną w Ukrainie a także realizacją celów Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

▪ **Wielopoziomowe zarządzanie**

Aby działania samorządów Partnerstwa Powiatu Ryckiego (PPR) na rzecz realizacji Strategii miały realny i skuteczny wymiar, współpraca interesariuszy musi pojawiać się na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych projektów czy przedsięwzięć partnerskich. Całkowite ograniczenie zarządzania do jednego podmiotu może skutkować powstaniem „wąskich gardeł”, ograniczoną akceptacją społeczną części działań lub innymi problemami zarządczymi.

▪ **Racjonalność wydatków publicznych**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządach PPR oraz w ramach Porozumienia nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

▪ **Sieciowanie i stała współpraca oparta o wzajemne zaufanie i rzetelny przepływ informacji**

W procesie opracowania i realizacji Strategii, szczególnie przy okazji działań partycypacyjnych, należy stwarzać warunki do budowania sieciowych relacji między instytucjami, organizacjami, grupami ludzi i poszczególnymi mieszkańcami. Stanowi to dobrą bazę dla dalszej współpracy i przyszłej realizacji kolejnych wspólnych przedsięwzięć opartej na owartości, uczciwości i zaufaniu. Równie ważne jest określenie zasad i kanałów komunikacji, które pozwolą na efektywny przepływ informacji, sprawne podejmowanie decyzji, tak istotne w realizacji przedsięwzięć zintegrowanych i partnerskich.

13.2 STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

System wdrażania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego na lata 2022 – 2030 stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorządy PPR. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie przywództwo organizacyjne władz gmin i powiatu, rozumiane jako strategiczna rola organu wykonawczego samorządów gminnych/powiatowych w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządów gminnych i samorządu powiatu PPR.

Strategia Rozwoju PPR skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialne są samorządy gminne i samorząd powiatowy, zgodnie z kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań, ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach lokalnych. zewnątrz, administracja rządowa, samorząd wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

Koniecznym i celowym działaniem w toku realizacji Strategii będzie tworzenie warunków dla ścisłej współpracy rozumianej, jako otwarte i aktywne współdziałanie równoprawnie traktowanych

podmiotów, reprezentujących różnorodne środowiska i instytucje oraz realizujące i wspierające inicjatywy na rzecz rozwoju PPR.

Rekomendowaną formą partnerskiej współpracy samorządów PPR w procesie wdrażania strategii ponadlokalnej jest **porozumienie międzygminne** [zgodnie z art. 10g, ust. 4 ustawy o samorządzie gminnym (Dz.U. 2022 poz. 559 z późn. zm.)], którego stroną zgodnie z art. 74, ust. 4 ustawy, o której mowa powyżej może być Powiat. W kolejnych latach rozważyć należy powołanie trwalszej struktury posiadającej osobowość prawną – stowarzyszenia lub związku międzygminnego.

Dla zwiększenia skuteczności realizacji Strategii struktura systemu wdrażania składa się z: **Lidera Porozumienia oraz Rady Partnerstwa**. Kompetencje poszczególnych organów zaangażowanych w proces wdrażania Strategii zostały określone w **Porozumieniu w sprawie utworzenia Partnerstwa Powiatu Ryckiego oraz opracowania i wdrożenia strategii rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego na lata 2022-2030**.

1. Do obowiązków Lidera Partnerstwa należy:
 - a. opracowanie projektu strategii rozwoju ponadlokalnego zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym oraz ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027 oraz wszelkich innych dokumentów niezbędnych do przyjęcia lub wdrożenia strategii rozwoju ponadlokalnego, a także zmian strategii rozwoju ponadlokalnego oraz uzgadnianie ich treści z pozostałymi Partnerami i innymi podmiotami,
 - b. przedkładanie strategii rozwoju ponadlokalnego do zaopiniowania i uzgodnienia z podmiotami wymienionymi w powszechnie obowiązujących przepisach prawa,
 - c. informowanie pozostałych Partnerów o przypadkach, które mogą mieć wpływ na prawidłową i terminową realizację powierzonych zadań.
2. Do zadań **Rady Partnerstwa** należy:
 - a. opiniowanie projektu strategii rozwoju ponadlokalnego, propozycji jej zmian oraz innych dokumentów niezbędnych do opracowania i wdrożenia strategii rozwoju ponadlokalnego,
 - b. inicjowanie zmian strategii rozwoju ponadlokalnego,
 - c. nadzór nad realizacją powierzonych zadań.

14. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Proces monitoringu Strategii oparty jest o system wskaźników agregowanych w trzech okresach sprawozdawczych - w roku 2025, w roku 2027 i w roku 2031.

Proces ten nie może ograniczać się jedynie do określenia wartości poszczególnych wskaźników i wskazania, że mają one tendencję wzrostową lub spadkową, ale powinien stać się podstawą do wprowadzania ewentualnych zmian w realizowanych projektach, grupach docelowych, rozszerzaniu lub ograniczaniu grupy zaangażowanych partnerów oraz ewentualnie do aktualizacji kierunków działań i celów strategicznych.

Monitoring musi być działaniem prowadzonym stale, a nie jedynie działaniem naprawczym i chwilowym. Proces ten powinien angażować wielu interesariuszy oraz być częścią działań partycypacyjnych. Monitoring powinien obejmować przede wszystkim stan realizacji poszczególnych zadań (projektów) oraz wskaźników przypisanych do kierunków działań w oparciu o następujące założenia:

- monitoring stanu wdrażania poszczególnych projektów przewidzianych do realizacji w ramach celów strategicznych i kierunków działań oraz monitoring wartości przypisanych im wskaźników,
- identyfikacja zmian jakie zaistniały podczas wdrażania Strategii oraz rekomendowanie działań zaradczych i aktualizacji Strategii,
- ocena końcowa stanu realizacji projektów i wartości wskaźników oraz ustalenie przyczyn występujących zmian w procesie realizacji Strategii, a także sformułowanie wniosków dotyczących oceny realizacji celów Strategii i rekomendacji na przyszłość.

Wdrażanie Strategii oparte będzie o cykl planistyczny, który zakłada cztery moduły, w ramach których kluczowym jest znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co się dzieje? [diagnoza, dane, statystyka, ocena jakościowa, zaangażowanie interesariuszy]
2. Co jest najważniejsze? [cele, wizja, rezultaty, kierunki działań, wybory strategiczne]
3. Co możemy zrobić? [identyfikacja i wybór projektów, wstępna ocena ich wykonalności]
4. Co faktycznie robimy? [wdrożenie, monitoring, ocena, propozycja zmian, niezbędne dostosowanie]

Pierwsze trzy etapy są przedstawione w niniejszej Strategii, natomiast elementem podsumowującym cykl planistyczny jest etap 4 będący integralną częścią procesu monitoringu Strategii.

Jeśli zaistnieje taka potrzeba Strategia podlega procedurze aktualizacji, która może wynikać ze zmiany uwarunkowań lokalnych, regionalnych, krajowych lub międzynarodowych, pojawienia się nowych problemów i potrzeb lub nowych szans rozwojowych. Podstawową przesłanką dla podjęcia aktualizacji staną się wnioski z prowadzonego monitoringu.

Poza bieżącym monitorowaniem, zaleca się, aby dokument Strategii poddany został ewaluacji ex-post. Proces ten obejmować będzie oszacowanie jakości, wartości i znaczenia Strategii w odniesieniu do zakładanych kierunków działań, ocenę stopnia osiągnięcia celów Strategii oraz analizę wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na sytuację społeczną i gospodarczą obszaru Partnerstwa Powiatu Ryckiego.

ZAŁĄCZNIK 1. LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE

Projekty wynikające ze Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego, realizowane będą zgodnie z obowiązującymi przepisami krajowymi unijnymi, w szczególności dotyczącymi pomocy publicznej, ochrony środowiska (m.in. dopuszczalność realizacji projektu w kontekście jego wpływu na obszary chronione, w tym obszary NATURA 2000) oraz zamówień publicznych.

Założono, że integracja projektów przebiegać będzie na poziomie celów strategicznych, które określają najważniejsze kierunki rozwoju obszaru. Przyjęto ponadto następujące kryteria wyboru projektów, które zostały uwzględnione w strategii:

- ✓ projekty zintegrowane są takimi, które w sposób kompleksowy odpowiadają na potrzeby i problemy obszarów funkcjonalnych.
- ✓ projekty zintegrowane realizują wspólne cele, rozwijają wspólne potencjały oraz rozwiązują wspólne problemy.
- ✓ projekty zintegrowane powinny być realizowane w formule pakietów różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych (przykładowo udział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego).

Wybór projektów został dokonany w oparciu o ustalenia wewnętrznego zespołu, który m.in. podczas warsztatów koncentrował się nad zadaniami najlepiej odpowiadającymi na zidentyfikowane potrzeby całego obszaru Partnerstwa Obszaru Ryckiego. Poprzez realizację wspólnego celu zakłada się, że projekty wykazują zintegrowany charakter, a realizacja ich w wiążkach (w ramach poszczególnych celów) pozytywnie wpłynie na zmianę wizerunku partnerstwa i jego zrównoważony rozwój.

Zakłada się opracowanie oddzielnego dokumentu będącego uszczegółowieniem listy projektów, które realizowane będą w ramach Innego Instrumentu Terytorialnego, który zgodnie z art. 36 Ustawy może być przyjęty przez Lidera Porozumienia. Takie podejście jest rozwiązaniem bardziej elastycznym i pozwoli partnerstwu na szybkie reagowanie w przypadku konieczności wprowadzania zmian w projektach wymuszonych na przykład dokumentacją techniczną czy przepisami prawa.

Dodatkowo Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych obejmująca teren MOF Ryk zgodna będzie ze Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Partnerstwa Powiatu Ryckiego.

Lp.	Kierunek działania w Strategii	Tytuł projektu	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Zakres projektu	Szacunkowa wartość w PLN	Szacunkowy termin realizacji
CEL STRATEGICZNY 1. Wysoki poziom przedsiębiorczości i transformacji cyfrowej na terenie powiatu ryckiego						
1.	Budowanie ponadlokalnej polityki inwestycyjnej spójnej w zakresie zagospodarowywania terenów inwestycyjnych, systemu zachęt i promocji przedsiębiorczości	1. Przygotowanie terenów inwestycyjnych w Gminie Ryki poprzez wykonanie dokumentacji technicznych w zakresie uzbrojenia i uzbrojenie	Gmina Ryki	- kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych pod względem proceduralnym do zagospodarowania przez Gminę Ryki lub w formie partnerstwa z inwestorami - budowa infrastruktury kanalizacyjnej, wodociągowej, burzowej i drogowej na terenach inwestycyjnych w rejonie ulic: Przemysłowej, Fabrycznej, Lubelskiej i DK 48, Budowlanej i Kolejowej	1 000 000 + 50 000 000	2024 - 2027
		2. Wsparcie rozwoju MŚP na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	- Udzielenie bezzwrotnego wsparcia MŚP - Promocja gospodarczej Marki Ryki stworzonej w 2015 r. - pomoc w wypełnianiu wniosków o dofinansowanie w ramach funduszy UE, pomoc w tworzeniu ofert inwestycyjnych i zamieszczanie ich na portalu miejskim - rozbudowanie serwisu http://invest.ryki.pl/ - wprowadzenie systemowych mechanizmów informowania o konkursach na dofinansowanie - utworzenie inkubatora przedsiębiorczości	3 000 000	2023 - 2027

		3. Wsparcie rozwoju sektora rolnego	Gmina Ryki	- Pomoc przy organizacji szkoleń przez ARiMR, ODR oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska - Programy usuwania folii i azbestu	1 000 000	2023 - 2027
		4. Aktualizacja i cyfryzacja Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryki	Gmina Ryki	- aktualizacja systemu informacji przestrzennej - dostosowanie dokumentacji do obowiązujących przepisów prawa – odpowiednie pliki, digitalizacja - Opracowania POG Gminy Ryki oraz opracowanie nowego MPZP Gminy Ryki - przygotowanie nowego MPZP zgodnie z obowiązującymi przepisami (właściwa skala, nowe rozporządzenie)	300 000	2024 - 2027
		5. Uzbrojenie terenów inwestycyjnych stanowiących własność powiatu	Powiat Rycki	urządzenie wewnętrznej infrastruktury dróg na terenach inwestycyjnych, geodezyjne wydzielenie działek, uzbrojenie w media – woda, energia, światłowody	Brak danych	2030
		6. Krok do przedsiębiorczości	Miasto Dęblin	udzielanie bezzwrotnego wsparcia dla MŚP na inwestycję początkową, związaną z wyposażeniem/ doposażeniem przedsiębiorstwa, w tym wsparcie przedsiębiorstw powracających na rynek po uprzedniej likwidacji działalności	1 500 000	2024 - 2025
		7. Przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie miasta Dęblin	Miasto Dęblin	Przygotowanie terenu inwestycyjnego wraz z uzbrojeniem w celu stworzenia lepszych warunków do rozwoju	5 000 000	2024 - 2026

				działalności gospodarczej na terenie Miasta Dęblin		
		8. Wystartuj z biznesem II - Promocja Powiatu Ryckiego narzędziem rozwoju lokalnego	Powiat Rycki	• promocja potencjału gospodarczego i inwestycyjnego powiatu na rynku krajowym i międzynarodowym, jako obszaru atrakcyjnego dla lokalizacji nowych inwestycji	400 000	2024
		9. Zagospodarowanie terenów po byłych Spółdzielniach Kótek Rolniczych – Gózd, Wola Zadybska	Gmina Kłoczew	• Przygotowanie terenów inwestycyjnych w Goździe i Woli Zadybskiej w tym ich uzbrojenie celem polepszenia oferty inwestycyjnej gminy • Rozbiórka pustostanów • Utwardzenie zjazdów na posesje • Uzbrojenie w przyłącza elektro-energetycznej i wodociągowe	3 000 000	2024 - 2028
		10. Aktualizacja i cyfryzacja SUIKZP Gminy Stężycza oraz dostosowanie MPZP oraz Planu Ogólnego	Gmina Stężycza	• aktualizacja systemu informacji przestrzennej • dostosowanie dokumentacji do obowiązujących przepisów prawa – odpowiednie pliki, digitalizacja • przygotowanie nowego MPZP zgodnie z obowiązującymi przepisami (właściwa skala, nowe rozporządzenie)	300 000	2024 - 2027
		11. Przygotowanie terenów inwestycyjnych na terenie gminy Stężycza	Gmina Stężycza	• Przygotowanie terenu inwestycyjnego wraz z uzbrojeniem w celu stworzenia lepszych warunków do rozwoju	3 000 000	2024 - 2027

				działalności gospodarczej na terenie gminy Stężyca		
2.	Rozwijanie systemu kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb i wyzwań rynku, zdolnego do kształtowania kadr wg kompetencji kluczowych	1. Zawodowiec na czasie	Powiat Rycki	• tworzenie atrakcyjnych i innowacyjnych kierunków kształcenia dostosowanych do potrzeb rynku pracy • realizacja programów nauczania kształtujących postawy przedsiębiorcze • poprawa infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych • realizacja międzynarodowych projektów edukacyjnych • zwiększanie świadomości rodziców w zakresie kształcenia zawodowego • wdrażanie nowoczesnych technologii informacyjnych w zakresie kształcenia • rozwój projektów partnerskich z uczelniami wyższymi • rozwój klas patronackich ze względu na potrzeby lokalnych zakładów pracy • praktyki zawodowe umożliwiające nabycie praktycznych umiejętności związanych z wyuczonym zawodem	7 000 000	2023 - 2028
		2. Zawodowiec	Powiat Rycki	• dostosowanie kompetencji zawodowych nauczycieli do wymogów dynamicznie zmieniającego się rynku pracy • zwiększenie i usystematyzowanie współpracy szkół zawodowych z pracodawcami oraz szkołami wyższymi	5 000 000	2023 - 2028

		3. Dostosowanie budynków Zespołu Szkół im. hr. Kickiego w Sobieszynie do stworzenia nowoczesnej jednostki szkoleniowej	Powiat Rycki	• renowacja głównego budynku szkoły przy Zespole Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie – Brzozowej; • termomodernizacja internatu przy Zespole Szkół im. Kajetana hr. Kickiego w Sobieszynie – Brzozowej • stworzenie profesjonalnej strzelnicy sportowej dla uczniów • utworzenie poligonu wojskowego • poprawa bazy edukacyjnej dla młodzieży	10 000 000	2023 - 2028
		1. Wzmocnienie stopnia cyfryzacji oraz rozwój usług elektronicznych Urzędu Miasta Dęblin	Miasto Dęblin	• uruchomienie e-USług publicznych w formie portalu eJST oraz wdrożenie kompatybilnych z nimi systemów dziedzinowych	500 000	2023 - 2024
3.	Rozwój usług cyfrowych oraz zwiększanie kompetencji cyfrowych mieszkańców	2.e-Geodezja II – cyfrowy zasób geodezyjny województwa lubelskiego	Powiat Rycki	• wykonanie modernizacji ewidencji gruntów i budynków wytypowanych obrębów ewidencyjnych polegającej na zastąpieniu danych prowadzonych w formie analogowej do postaci numerycznej (część kartograficzna operatu ewidencyjnego) oraz na doprowadzeniu zawartych w tej ewidencji danych do zgodności z obowiązującymi przepisami i obowiązującym modelem pojęciowym, • utworzenie baz danych geodezyjnej ewidencji sieci uzbrojenia terenu dla wytypowanych obrębów ewidencyjnych, • utworzenie baz danych obiektów topograficznych o szczegółowości	4 000 000	2022 - 2025

				zapewniającą tworzenie standardowych opracowań kartograficznych w skalach 1:500 – 1:5000, • zakup niezbędnego sprzętu komputerowego oraz oprogramowania		
		3. Cyfryzacja MPZT, cyfryzacja obsługi mieszkańców.	Gmina Kłoczew	• Utworzenie wersji elektronicznej Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego • Wprowadzenie usług elektronicznych dla mieszkańców (w tym regulacji zaległości)	500 000	2025 - 2026
		4. Nowoczesny pracownik samorządowy	Powiat Rycki	Przeprowadzenie kompleksowych szkoleń z zakresu: • zarządzania i organizacji w samorządzie, • obsługi klienta i elektronicznych usług publicznych • korzystania z elektronicznych narzędzi zarządzania dokumentacją • pracy zespołowej, w tym przygotowania i realizacji projektów, • systemów zarządzania jakością.	200 000 – 800 000	2024 - 2027
		5. Rozbudowa systemu transmisji posiedzeń RG oraz wdrożenie rozwiązań umożliwiających dostęp dla osób z niepełnosprawnością słuchową	Gmina Stężycza	• rozbudowa systemu eRADA, • wprowadzenie usługi transkrypcji tekstowej, • wprowadzenie usługi zdalnego czynnego udziału w posiedzeniu RG, • zakup niezbędnego oprogramowania oraz sprzętu • stworzenie serwisu do transmisji posiedzeń z możliwością powtórnego wykorzystania	150 000	2024 - 2027

				• szkolenia oraz opłaty abonamentowe		
		6. Cyfryzacja, rozwój usług elektronicznych oraz informatyzacja procesów wewnętrznych Urzędu Miejskiego w Rykach	Gmina Ryki	• rozbudowa portalu e-usług (Portal Mieszkańca) • modernizacja systemu elektronicznego obiegu dokumentów • zakup i wdrożenie rozwiązań zapewniających ciągłość działania i bezpieczeństwo systemu teleinformatycznego urzędu	1 000 000	2023 - 2027
Lp.	Kierunek działania w Strategii	Tytuł projektu	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Zakres projektu	Szacunkowa wartość w PLN	Szacunkowy termin realizacji
CEL STRATEGICZNY 2. Dobry stan środowiska naturalnego na terenie Partnerstwa Powiatu Ryckiego						
1.	Wspieranie zeroemisyjności w obszarze energetyki i gospodarki ciepłej	1. Poprawa efektywności energetycznej budynku kina w Rykach	Gmina Ryki	• termomodernizacja budynku kina w Rykach	7 000 000	2023 - 2027
		2. Poprawa efektywności energetycznej budynku Urzędu Miejskiego w Rykach	Gmina Ryki	• termomodernizacja budynku Urzędu Miejskiego w Rykach	10 000 000	2023 - 2027
		3. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej (szkoły, świetlice, remizy OSP) oraz budynków komunalnych, mieszkalnych na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	• Ograniczenie strat ciepła i emisji gazów cieplarnianych CO₂, poprawa wskaźnika efektywności energetycznej budynku, • zmniejszenie kosztów utrzymania budynków	10 000 000	2023 - 2027

				• zwiększenie dostępności i bezpieczeństwa użytkowania budynku		
		4.Projekty parasolowe kierowane do mieszkańców Gminy Ryki w zakresie budowy fotowoltaicznych instalacji prosumenckich, magazynów energii, pomp ciepła oraz wymiany nieefektywnych źródeł ogrzewania	Gmina Ryki	• Ograniczenie strat ciepła i emisji gazów cieplarnianych CO2, poprawa wskaźnika efektywności energetycznej, • zmniejszenie kosztów utrzymania budynków	30 000 000	2023 - 2027
		5.Budowa farmy fotowoltaicznej	Gmina Ryki	• Budowa własnych źródeł OZE • zmniejszenie kosztów pozyskania energii •	10 000 000	2023 - 2027
		6.Budowa biogazowni	Gmina Ryki	• Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych CO2	30 000 000	2023 - 2027
		7.Zakup i montaż na potrzeby budynków użyteczności publicznej urządzeń fotowoltaicznych, magazynów energii, pomp ciepła oraz wymiana nieefektywnych źródeł ogrzewania	Gmina Ryki	• Ograniczenie strat ciepła i emisji gazów cieplarnianych CO2, poprawa wskaźnika efektywności energetycznej, • zmniejszenie kosztów utrzymania budynków	10 000 000	2023 - 2027
		8.Zagospodarowanie istniejących terenów zielonych oraz utworzenie nowych na terenie Miasta i Gminy Ryki	Gmina Ryki	• ograniczenie emisji gazów cieplarnianych CO2, • poprawa estetyki przestrzeni publicznej • ograniczenie hałasu komunikacyjnego	5 000 000	2023 - 2027

		9. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej stanowiących własność Gminy Stężycza	Gmina Stężycza	- kompleksowa termomodernizacja 4 budynków użyteczności publicznej będących w zasobie Gminy Stężycza, - montaż instalacji OZE z możliwością budowy wspólnych magazynów energii - zakup pomp ciepła, zamontowanie zestawów i gwarancja	8 000 000	2023 - 2027
		10. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Dęblinie – etap III	Miasto Dęblin	kompleksowa termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, znajdujących się w zasobie Miasta Dęblin, zlokalizowanych przy ul. Michalinowskiej 1a, ul. 15 Pułku Piechoty „Wilków” 24 i 32c, ul. 1 Maja 160.	6 000 000	2023 - 2025
		11. Wzrost produkcji energii pochodzącej z OZE w gospodarstwach domowych na terenie Dębłina	Miasto Dęblin	dotacje dla mieszkańców na realizację inwestycji w zakresie wytwarzania energii elektrycznej wyłącznie na własne potrzeby, których elementem mogą być magazyny energii	4 000 000	2024 - 2026
		12. OZE w budynkach publicznych stanowiących własność Powiatu Ryckiego	Powiat Rycki	- zakup oraz montaż instalacji fotowoltaicznych na cele budynków stanowiących własność Powiatu Ryckiego - zakup oraz montaż pomp ciepła o wysokiej sprawności na cele budynków stanowiących własność Powiatu Ryckiego - usługa gwarancji oraz serwisu na zamontowane zestawy OZE	3 000 000	2023 - 2028
		13. Modernizacja i doposażenie infrastruktury oświatowej i społecznej	Gmina Kłoczew	termomodernizacja 3 szkół z terenu gminy Kłoczew, żłobka i świetlic wiejskich	6 000 000	2024 - 2025

		14. Montaż magazynów energii w gospodarstwach domowych i BUP	Gmina Kłoczew	- Montaż 9 magazynów energii w 9 obiektach użyteczności publicznej - Montaż 500 magazynów energii w obiektach mieszkańców	3 900 000	2025 – 2026
		15. Program wymiany źródeł ciepła w gospodarstwach domowych.	Gmina Kłoczew	Montaż pomp ciepła w budynkach mieszkańców gminy Kłoczew	4 000 000	2024 – 2026
		16. Mikroinstalacje fotowoltaiczne.	Gmina Kłoczew	Montaż indywidualnych instalacji fotowoltaicznych dla mieszkańców gminy Kłoczew	4 000 000	2025 - 2027
		17. Farmy fotowoltaiczne	Gmina Kłoczew	Montaż 2 farm fotowoltaicznych o mocy do 100 kW każda w miejscowościach Stryj i Gózd	8 000 000	2026 - 2028
2.	Rozwój zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej	1. Budowa i modernizacja ujęć wody i stacji uzdatniania w Gminie Ryki	Gmina Ryki	- Zmniejszenie ryzyka awarii, a tym samym braku ciągłości dostaw wody dla odbiorców - zmniejszenie kosztów eksploatacyjnych (energia elektryczna) - zwiększenie bezpieczeństwa sanitarnego	10 000 000	2023 - 2027
		2. Rozbudowa sieci wodociągowej w Gminie Ryki	Gmina Ryki	Poprawa dostępności do sieci wodociągowej	5 000 000	2023 - 2027
		3. Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Rykach	Gmina Ryki	Zwiększenie przepustowości istniejącej oczyszczalni ścieków w Rykach	30 000 000	2023 - 2027
		4. Zakup sprzętu na potrzeby PGKiM	Gmina Ryki	Zakup śmieciarek, koparek, sprzętu do czyszczenia kanalizacji WUK	5 000 000	2023 - 2027

	5. Rozbudowa systemu kanalizacji w Gminie Ryki oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków wraz z ewentualną budową przepompowni w Gminie Ryki	Gmina Ryki	• Poprawa dostępności do sieci kanalizacyjnej	50 000 000	2023 - 2027
	6. Budowa i modernizacja błękitno-zielonej infrastruktury na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	• zwiększanie retencji opadowej i udziału powierzchni biologicznie czynnej	2 000 000	2023 - 2027
	7. Modernizacja i rozbudowa systemu odprowadzania ścieków oraz zaopatrzenia w wodę na terenie miasta Dęblin	Miasto Dęblin	• budowa sieci kanalizacji sanitarnej w osiedlu Michalinów, Żdżary, Stawy, Masów i Młynki, a także wymiana sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w os. Lotnisko, Stawy i os. Wiślna w Dęblinie	15 000 000	2024 - 2027
	8. Wspieranie inwestycji w zakresie małej retencji wodnej na terenach publicznych oraz prywatnych w Dęblinie	Miasto Dęblin	• zwiększenie udziału powierzchni biologicznie czynnych poprzez zwiększanie powierzchni miejskich terenów zielonych oraz ich ochronę; • dotacje dla mieszkańców na realizację inwestycji w zakresie indywidualnego retencionowania wód opadowych i roztopowych; • działania informacyjno-edukacyjne w zakresie kwestii klimatycznych oraz ochrony zasobów wodnych	2 000 000	2025 - 2027
	9. Mała retencja, modernizacja melioracji –	Gmina Kłoczew	• Stworzenie punktów czerpania wody w Stryju i Bramce	3 000 000	2025 - 2027

		nawadnianie. Retencja wód opadowych.		- Wsparcie gospodarstw domowych w zakresie pozyskiwania zbiorników do zagospodarowania wody deszczowej - Zagospodarowanie terenu, konserwacja stawu w Woli Zadybskiej		
		10. Zarządzanie infrastrukturą wodno-kanalizacyjną	Gmina Kłoczew	Wdrożenie sytemu zdalnego zarządzania infrastrukturą wodnościekową: zasuwy i opomiarowanie sekcyjne, awaryjne przekierowania zasilania, zdalny odczyt opomiarowania	2 000 000	2024 - 2025
		11. Wsparcie małej retencji wodnej w gospodarstwach domowych w celu zagospodarowania wód opadowych	Gmina Ułęż	Wsparcie 100 przydomowych gospodarstw w pozyskaniu urządzeń do zagospodarowania wód z opadów deszczu	500 000	Do 2026
		12. Budowa zbiornika retencyjnego obok rzeki Wieprz	Gmina Ułęż	Budowa zbiornika retencyjnego w oparciu o naturalne rozwiązania i ochronę licznych zasobów przyrodniczych; dodatkowo elementem projektu byłaby ścieżka przyrodnicza z tablicami zdjęć okazów fauny i flory.	2 000 000	Do 2030
3.	Działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego	1. Budowa budynku PSZOK wraz z zagospodarowaniem terenu + technologia WTT + projekt EFS+	Gmina Ryki	a. Zmniejszenie kosztów gospodarowania odpadami - osiągnięcie wskaźników recyklingu opisanych w ustawie - budowa budynku wraz z zagospodarowaniem terenu - wprowadzenie technologii WTT	5 000 000 + 70 000 000 (technologia WTT)	2023 - 2027

				akcja informacyjna dot. segregacji, ochrony środowiska, przetwarzania odpadów - zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie gospodarowania odpadami		
		2. Utworzenie punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK) w Dęblinie	Miasto Dęblin	budowa punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych wraz z kampanią informacyjno – edukacyjną dla mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami	5 000 000	2024 - 2025
		3.Odpowiedzialna gospodarka odpadami komunalnymi	Powiat Rycki	- zorganizowanie programu edukacyjnego skierowanego do różnych grup docelowych w celu ograniczenia produkcji odpadów i wdrożenia zasad gospodarki cyrkularnej - stworzenie strony internetowej dot. odpowiedzialnej gospodarki komunalnej - druk materiałów promocyjnych dot. gospodarki komunalnej	200 000	2023 - 2028
		4. Modernizacja gospodarki odpadami - odzysk surowców wtórnych w miejscu w miejscu ich powstawania – systemowe wyposażenie nieruchomości w pojemniki, kontenery wraz z kampanią informacyjną na temat segregacji	Gmina Kłoczew	Wyposażenie PSZOK w praso kontener, ładowarkę, utwardzenie placu	4 000 000	2026 - 2027

		5. Zakup i dostawa przydomowych kompostowników i pojemników z tworzyw sztucznych do gromadzenia odpadów biodegradowalnych	Gmina Ułęż	Edukacja ekologiczna mieszkańców połączona ze wsparciem finansowym na zakup pojemników do gromadzenia odpadów biodegradowalnych i kompostowników	100 000	Do 2030
		6. Budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	Gmina Ułęż	• Zmniejszenie kosztów gospodarowania odpadami • Osiągnięcie wskaźników recyklingu opisanych w ustawie • Budowa budynku wraz z zagospodarowaniem terenu • Akcja informacyjna dot. segregacji, ochrony środowiska, przetwarzania odpadów – zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie gospodarowania odpadami • Zakup niezbędnych maszyn i urządzeń	10 000 000	2023 - 2025
4.	Bezpieczeństwo ekologiczne	1. Dopuszaenie jednostek OSP z gminy Ułęż tytułem poprawy bezpieczeństwa przeciwpożarowego przed wypalaniem łąk	Gmina Ułęż		3 600 000	2023 - 2025
		2. Wyposażenie jednostek OSP w pojazdy sprzęt ratowniczo – gaśniczy	Gmina Kłoczew	• Zakup sprzętu ratowniczo – gaśniczego • Zakup samochodu pożarniczego Zakup środków ochrony osobistej	5 000 000	2026 – 2028

Lp.	Kierunek działania w Strategii	Tytuł projektu	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Zakres projektu	Szacunkowa wartość w PLN	Szacunkowy termin realizacji
CEL STRATEGICZNY 3. Wysoka jakość życia mieszkańców powiatu ryckiego dzięki zwiększonej spójności społecznej oraz dostępności usług publicznych w ramach Partnerstwa Powiatu Ryckiego						
1.	Stworzenie spójnego systemu działań aktywizacyjno - włączających adresowanych do grup defaworyzowanych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb starzejącego się społeczeństwa oraz profilaktyki zdrowotnej	1. Aktywni Mieszkańcy Ryk	Gmina Ryki	utworzenie Centrum Aktywności Społecznej w strukturach OPS w Rykach	3 740 765	2023 - 2030
		2. Budowa/adaptacja i remont lokali na mieszkania socjalne/ chronione	Gmina Ryki	- Budowa/Zakup i remont lokalu/i na cele mieszkań socjalnych/ chronionych - Spełnienie wymogu ustawowego w zakresie posiadania mieszkań socjalnych i chronionych - wsparcie osób potrzebujących poprzez podaż mieszkań o charakterze wspomagającym i chronionym	10 000 000	2023 - 2030
		3. Aktywnie w przyszłość!	Miasto Dęblin	wdrożenie kompleksowych programów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo, w szczególności osób defaworyzowanych na rynku pracy i społeczności marginalizowanych	1 000 000	
		4. Wspierajmy się! – rozwój usług opiekuńczych i społecznych w mieście Dęblin	Miasto Dęblin	zapewnienie osobom potrzebującym (starszym i z niepełnosprawnościami) wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w miejscu ich zamieszkania oraz usług społecznych świadczonych w ramach	1 300 000	2025 - 2027

				funkcjonującego Dziennego Domu Pomocy Osobom Starszym.		
		5. Modernizacja i wyposażenie infrastruktury niezbędnej do integracji społecznej oraz aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w Dęblinie	Miasto Dęblin	wykonanie prac adaptacyjno – remontowych oraz wyposażenie budynku znajdującego się w zasobie Miasta Dęblin, przy ul. 1 Maja 160, w celu nadania mu funkcji społecznej	3 000 000	2024 - 2025
		6. Szansa na sukces	Miasto Dęblin	wsparcie dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w tym osób z niepełnosprawnościami, poprzez organizację szkoleń, warsztatów, doradztwa, wsparcia eksperckiego oraz działań coachingowych	2 500 000	2023 - 2025
		7. Twoje zdrowie w Twoich rękach	Powiat Rycki	- modernizacja obiektów sportowych przy placówkach oświatowych, siłowni szkolnych oraz utworzenie tzw. siłowni na świeżym powietrzu - promocja zdrowego trybu życia za pośrednictwem mediów instytucji publicznych i społecznych - aktywna realizacja programów promocji i profilaktyki zdrowotnej (programów finansowanych ze środków budżetu państwa), w tym profilaktyka związana z problemami zdrowia psychicznego i poprawa kondycji psychicznej społeczeństwa,	1 000 000	2023 - 2028

				• rozwijanie poradnictwa kryzysowego z wykorzystaniem punktu interwencji kryzysowej (funkcjonującego w strukturze Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Rykach), • współpraca z klubami sportowymi i Pływalnią Powiatową w celu stworzenia oferty atrakcyjnych zajęć dla różnych grup wiekowych, współpraca ze szkołami i klubami seniora		
		8. Od aktywności do zaradności” – projekt dedykowany osobom z zaburzeniami sfery psychicznej	PCPR Ryki	• adaptacja istniejącego budynku będącego zasobami powiatu • zatrudnienie specjalistycznej kadry • wyposażenie budynku w niezbędny sprzęt • zapewnienie transportu dowożącego uczestników • • zapewnienie szerokiej gamy zajęć terapeutycznych		
		9. Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne	Gmina Ryki	• Stworzenie warunków do życia i funkcjonowania dorosłym osobom niepełnosprawnym z orzeczeniem o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	20 000 000	2023 - 2030
		10. Placówka Wsparcia Dziennego dla dzieci i młodzieży	Gmina Ryki	• Pomoc dzieciom i rodzinie w codziennych trudnościach funkcjonowania • Organizacja czasu wolnego • Pomoc w nauce • Organizacja zajęć socjoterapeutycznych	10 000 000	2023 - 2030

		11. Zagospodarowanie budynku po byłej Szkole Podstawowej w Kawęczynie na Dzienny Dom Opieki	Gmina Kłoczew	• Modernizacja obiektu • Zakup niezbędnego wyposażenia • Zagospodarowanie terenu	4 000 000	2026 - 2028
2.	Rozwój zintegrowanej przestrzeni rekreacyjno-turystycznej powiatu ryckiego w oparciu o potencjał sieciowania MOF	1. Harcówka – remont i przystosowanie obiektu na cele bazy turystyczno-noclegowej	Gmina Ryki	• prace przygotowawcze w zakresie opracowania dokumentacji projektowo-kosztorysowej, • prace w zakresie przebudowy i rozbudowy istniejącego budynku Harcówki • adaptacja istniejących budynków na terenie obiektu na cele turystyczne (miejsca noclegowe, toalety, grill) • budowa miejsca kempingowego • zagospodarowanie terenu na cele rekreacji	10 000 000	2023 - 2026
		2. Dom Młynarza – mini muzeum	Gmina Ryki	• ochrona niszczonego obiektu wpisanego do rejestru zabytków • utworzenie mini muzeum oraz Sali dydaktycznej na potrzeby lokalnej społeczności oraz szkół w zakresie oferty edukacyjnej	2 000 000 – roboty budowlane; 300 000 – projekty miękkie EFS+	2023 - 2027
		3. Powiększenie bazy sportowej w Gminie Ryki	Gmina Ryki	• modernizacja stadionu miejskiego w Rykach • budowa skateparku i innych obiektów infrastruktury sportowej	14 000 000	2023 - 2027
		4. Modernizacja przystani w Bobrownikach	Gmina Ryki	• prace w zakresie budowy bulwaru nad Wieprzem w Bobrownikach • prace w zakresie budowy ciągu pieszorowerowego nad rzeką Wieprz	1 000 000	2024 - 2027

				• zagospodarowanie terenu: ławki, kosze na śmieci, zieleń • przystań dla kajaków, łódek		
		5. Zagospodarowanie Stawu Buksa na cele rekreacyjno-sportowe	Gmina Ryki	• prace w zakresie budowy ciągu pieszo-rowerowego wokół stawu Buksa • budowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej np.: moło, przystań, park linowy, tor rowerowy • zagospodarowanie terenu: ławki, kosze na śmieci, zieleń • budowa plaży miejskiej	20 000 000	2025 - 2027
		6. Rozwój oferty kulturalnej na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	• Poszerzenie oferty kulturalnej Centrum Kultury i Sportu w Rykach z wykorzystaniem nowo wybudowanej hali sportowo widowiskowej oraz innych obiektów przeznaczonych na cele kulturalne na terenie Gminy Ryki	5 000 000	2023 - 2027
		7. Modernizacja zabytkowego dworu klasycystycznego w Rykach	Gmina Ryki	• Modernizacja obiektu wpisanego do rejestru zabytków	2 000 000	2023 - 2027
		8. Modernizacja zabytkowego Dworku Sochackiego w Dęblinie	Miasto Dęblin	• Modernizacja obiektu wpisanego do rejestru zabytków	2 000 000	2025 - 2030
		9. Zagospodarowanie Ogródka Jordanowskiego na terenie os. Lotnisko w Dęblinie	Miasto Dęblin	Stworzenie przestrzeni rekreacyjnej dla mieszkańców os. Lotnisko	5 000 000	2026 - 2030
		10. Rewitalizacja Kościoła Parafialnego w Kłoczewie	Gmina Kłoczew	Prace rewitalizacyjne w tym w obiektach wpisanych do rejestru zabytków: zespół budynków przykościelnych oraz parkanem,	5 000 000	2023 - 2028

				zespołów dworsko-parkowych w Starym Zadybiu, Goździe (Jagodne)		
		11. Promocja Twierdzy i Muzeum Sił Powietrznych Dęblin	MIASTO DĘBLIN			
		12. Opracowanie Gminnego Programu Ochrony Zabytków Gminy Ryki	Gmina Ryki	stworzenie jednolitego dokumentu stwarzające możliwości do ochrony zabytków znajdujących się w Gminie Ryki	100 000	2025 - 2026
		13. Opracowanie Powiatowego Programu Ochrony Zabytków	Powiat Rycki	stworzenie jednolitego dokumentu stwarzającego możliwości do ochrony zabytków znajdujących się w Powiecie Ryckim	150 000	2024 - 2025
		14. Stworzenie przestrzeni rekreacyjnej nad Wisłą	Miasto Dęblin	zagospodarowanie bulwaru nad Wisłą wraz z elementami małej architektury (amfiteatr plenerowy, ławki) oraz przystanią dla motorowodniaków i żeglarzy	7 000 000	2024 - 2026
		15. Budowa skateparku w Dęblinie w celu aktywizacji mieszkańców miasta	Miasto Dęblin	budowa wielofunkcyjnego skateparku mającego pełnić rolę bezpiecznego miejsca wypoczynku i rekreacji dla miłośników jazdy na deskorolkach, rolkach, hulajnogach oraz rowerach	1 000 000	2024 - 2025
		16. „Blue Valley – Wiślanym Szlakiem”.	Miasto Dęblin	budowa Miejsca Przyjaznego Kajakarzom w ramach projektu partnerskiego	2 500 000	2024 - 2026

	17. Budowa hali sportowo – widowiskowej w Dęblinie	Miasto Dęblin	• budowa hali widowiskowo – sportowej przy istniejącym budynku stanowiącym siedzibę szkoły	10 000 000	2025 - 2028
	18. Modernizacja stadionu miejskiego w Dęblinie	Miasto Dęblin	• modernizacja stadionu miejskiego wraz z budową trybun z zadaszeniem oraz oświetleniem płyty boiska	2 000 000	2025 - 2026
	19. Ryckie Centrum Spotkania Kultury i Sportu	Powiat Rycki	• stworzenie wspólnej oferty dla Pływalni Powiatowej w Rykach, budowanej hali sportowej, wydarzeń kulturalnych na terenie powiatu ryckiego i promowanie jej • dokumentowanie działalności społeczno – kulturalnej oraz sportowej ze szczególnym uwzględnieniem istniejących podmiotów działalności kulturalnej, sportowej • prowadzenie poradnictwa i informacji w zakresie upowszechniania i animacji kultury, sportu, prowadzenia wymiany kulturalnej itp. • • prowadzenie zespołów artystycznych, sekcji zainteresowań – kulturowych oraz sportowych	20 000 000	2023 - 2028
	20. Modernizacja Świetlic na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	• modernizacja wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej • modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej w zależności od potrzeb danej świetlicy • doposażenie świetlic (stoły, krzesła, wyposażenie kuchni)	5 000 000	2023-2030

				• Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu • aktywizacja społeczna		
		21. Modernizacja i doposażenie świetlic wiejskich	Gmina Kłoczew	• Wykonanie elewacji • Wymiana pokrycia dachowego • Uzupełnienia instalacji CO i elektrycznej • Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej • Wyposażenie w tym meble i sprzęt AGD, RTV	6 000 000	2024 - 2027
		22. Modernizacja i doposażenie GOK w Kłoczewie	Gmina Kłoczew	• Zagospodarowanie terenu • Wykonanie ogrodzenia • Dobudowa sali świetlicowej • Doposażenie w sprzęt audio-wizualny	2 000 000	2025 - 2026
		23. Modernizacja „Pomnika Lotników” w Starym Zadybiu wraz z zagospodarowaniem terenu.	Gmina Kłoczew	• Uporządkowanie zieleni • Prace remontowo – budowlane przy postumencie • Utwardzenie terenu	200 000	2023 - 2024
		24. Zagospodarowanie terenu i zbiornika wodnego przy OSP Kłoczew	Gmina Kłoczew	• Oczyszczenie zbiornika • Umocnienie brzegów • Montaż urządzeń wodnych • Wyposażenie w małą architekturę • Wykonanie dojazdu, podjazdów i oświetlenia terenu	1 500 000	2025 - 2027
		25. Ciągi pieszo - rowerowe w obszarach o nasilonym ruchu - odcinki dróg powiatowych Kłoczew,	Gmina Kłoczew	• Wykonanie ciągów pieszo – rowerowych wzdłuż najbardziej uczęszczanych odcinków dróg • Wsparcie powiatu w realizacji zadań	3 000 000	2024 - 2027

		Stare Zdybie, Wola Zadybska				
		26. Zielona Energia – nieoczywista adaptacja do zmian klimatu	Powiat Rycki i gminy na terenie powiatu ryckiego	utworzenie nowych terenów zielonych i urządzenie już istniejących, w tym m.in. zielone dachy, zielone ściany, nasadzenia dużych drzew, parki kieszonkowe, ekspozycja istniejących terenów zielonych	5 000 000	2023 - 2030
		27. Opieka nad drzewostanem – drzewa, parki, zespoły dworsko-parkowe objęte ochroną konserwatorską	Gmina Kłoczew	- Opracowanie dokumentacji - Wykonanie zabiegów pielęgnacyjnych	500 000	2025 - 2028
		28. Odrestaurowanie zabytków na terenie Gminy Ułęż – dworów i pałaców (Ułęż, Sobieszyn, Sarny, Podlodów)	Gmina Ułęż	Odrestaurowanie zabytkowych budynków w Sobieszynie (Zespół Pałacowo-Parkowy), Sarnach, Podlodowie oraz Ułężu		Do 2030
3.	Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, architektonicznej i przestrzennej powiatu ryckiego	1. Rozwój transportu publicznego na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	- przebudowa placu i peronów, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych - montaż energooszczędnego oświetlenia - P+R dla podróżujących - budowa instalacji fotowoltaicznej - poprawa dostępności obiektów publicznych dla osób niepełnosprawnych - Modernizacja wiat przystankowych	2 000 000	2023- 2027
		2. Budowa hali napraw PKS	Gmina Ryki	budowa obiektu	5 000 000	2023 - 2030

				• zagospodarowanie terenu i infrastruktura techniczna • • zakup wyposażenia		
		3. Budowa, przebudowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych	Gmina Ryki	Poprawa bezpieczeństwa użytkowania	20 000 000	2023 - 2030
		4. Budowa, przebudowa i modernizacja dróg gminnych, parkingów oraz ścieżek rowerowych	Miasto Dęblin	Poprawa bezpieczeństwa użytkowania	15 000 000	2024 - 2030
		5. Rozbudowa systemu monitoringu miejskiego na terenie Ryk	Gmina Ryki	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i przestrzeni publicznej Miasta Ryki	2 000 000	2023 - 2027
		6. Poprawa spójności komunikacyjnej powiatu ryckiego	Powiat Rycki (we współpracy z gminami)	• budowa infrastruktury zasilania pojazdów elektrycznych wraz z przebudową infrastruktury drogowej na terenie powiatu ryckiego (w szczególności dróg powiatowych, gminnych oraz teren PKS w Rykach).	80 000 000	2023 - 2030
		7. Budowa zeroemisyjnego systemu komunikacji miejskiej w Dęblinie	Miasto Dęblin	• zakup taboru wraz z budową infrastruktury towarzyszącej	20 000 000	2024 - 2030
		8. Poprawa spójności komunikacyjnej	Gmina Stężycza	• modernizacja dróg gminnych i powiatowych na terenie gminy Stężycza (połączenie z drogą wojewódzką nr 801)	10 000 000	2023 - 2030
		9. Aplikacja dla podróżnych, infrastruktura – wiaty przystankowe	Gmina Kłoczew	• Zakup i montaż ok 30 wiat przystankowych	750 000	2024 - 2025

		10. Zwiększenie możliwości operacyjnych Zarządu Dróg Powiatowych w Rykach	Powiat Rycki	• budowa hali operacyjnej • zakup kruszywa dla potrzeb ZDP w Rykach • zakup pługopiaskarki, ciągnika ciężkiego oraz ciągnika małego do odśnieżania chodników, zamiatarki, rębaka, pił, itp. • zakup bieżący kruszywa dla potrzeb ZDP	10 000 000	2024
		11. Modernizacja obiektów przedszkolnych i szkolnych na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	• uzupełnienie przyszkolnej infrastruktury sportowej, zakup sprzętu • zakup materiałów dydaktycznych • poprawa dostępności dla osób niepełnosprawnych • Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia dostępnego dla wszystkich uczniów	10 000 000	2023 - 2030
		12. Wsparcie dla szkół i przedszkoli	Gmina Ryki	• Szkolenia dla nauczycieli • zajęcia dodatkowe w szkołach i przedszkolach np. z języka angielskiego, logopedii, gimnastyki korekcyjno-kompensacyjnej • zajęcia dodatkowe z nauki pływania na pływalni powiatowej w Rykach	5 000 000	2023 - 2030
		13. Modernizacja i doposażenie infrastruktury oświatowej	Gmina Kłoczew	• Modernizacją budynków 3 Szkół Podstawowych • Doposażenie pracowni matematyczno-przyrodniczych oraz informatycznych w w/w szkołach	3 000 000	2025 - 2029

	14. Dostosowanie budynku Starostwa Powiatowego w Rykach dla osób z niepełnosprawnościami	Powiat Rycki	wyposażenie budynku Starostwa Powiatowego w Rykach w windę dla osób z niepełnosprawnościami oraz modernizację systemu grzewczego i kompleksowa wymiana źródeł ciepła oraz instalacji centralnego ogrzewania	800 000	2024
	15. Budowa budynku dla potrzeb Powiatowego Urzędu Pracy w Rykach	Powiat Rycki	budowa budynku PUP w Rykach	10 000 000	2024-2025
	16. Budowa systemu monitoringu miejskiego w Dęblinie	Miasto Dęblin	budowa systemu monitoringu miejskiego w Dęblinie	500 000	2024 - 2025
	17. Budowa systemu monitoringu miejskiego w Rykach	Gmina Ryki	budowa systemu monitoringu miejskiego w Rykach	500 000	2024 - 2027
	18. Budowa / rozbudowa systemu energooszczędnego oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Ryki	Gmina Ryki	wdrożenie systemu energooszczędnego oświetlenia ulicznego w celu osiągnięcia efektu obniżenia zużycia energii elektrycznej	2 000 000	2023 - 2027
	19. Przebudowa i rozbudowa systemu energooszczędnego oświetlenia ulicznego w gminie Kłoczew	Gmina Kłoczew	- Rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego - Zdalny system zarządzania oświetleniem ulicznym	1 000 000	2024 - 2028
	20. Montaż urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego, sygnalizacja	Gmina Kłoczew	Wsparcie powiatu w poprawie bezpieczeństwa drogowego	900 000	2024 - 2025

		drogowa (droga powiatowa Nowe Zadybie, Wola Zadybska, Kłoczew)		Montaż urządzeń poprawiających bezpieczeństwo na drogach		
		21.Budowa/rozbudowa cmentarza komunalnego	Miasto Dęblin	poszerzenie istniejącego cmentarza komunalnego w celu uzyskania nowych miejsc pochówku oraz budowa nowego cmentarza	5 000 000	2025 - 2030

**ZAŁĄCZNIK 2. EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI
I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA
POWIATU RYCKIEGO 2022 – 2030**

ZAŁĄCZNIK 3. SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU PROCESU PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ I KONSULTACJI SPOŁECZNYCH STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO PARTNERSTWA POWIATU RYCKIEGO NA LATA 2022 – 2030

OPIS PROCESU ZAANGAŻOWANIA PARTNERÓW SPOŁECZNO- GOSPODARCZYCH

Partycypacja społeczna jest jednym z najbardziej istotnych elementów opracowywania dokumentów strategicznych. Pozwala na przedstawienie obywatelom zamierzeń władz publicznych, a przede wszystkim na włączenie ich w powiązane procesy. Mieszkańcy mają możliwość zaprezentowania swoich opinii, co do pomysłów władz, stają się ważnym elementem całego procesu decyzyjnego, a także (a może przede wszystkim) mogą zgłaszać swoje własne propozycje oraz sami stanowić o kierunkach rozwoju. Zaangażowanie mieszkańców na etapie opracowywania dokumentów strategicznych powoduje, że stają się oni współodpowiedzialni za podejmowane działania i ogranicza postawy bierne, które z drugiej strony najczęściej krytykują jakiegokolwiek działania podejmowane przez władze publiczne.

Istotnym elementem prowadzenia działań partycypacyjnych jest przekonanie władz o ich potrzebie oraz skuteczności. W związku z tym nie należy ograniczyć się jedynie do informowania i komunikowania zamiarów władzy, ale wszelkie działania powinny mieć charakter „wysłuchania” opinii obywateli na dany temat, a następnie winny koncentrować się na uwzględnieniu tych opinii w dalszym działaniu. Zasadniczym celem konsultacji jest podjęcie decyzji, która nie będzie antagonizować społeczności lokalnej, a jednocześnie pozwoli na rozwiązanie ważnej kwestii.

W związku z powyższym narzędzia i formy partycypacji dobrano w taki sposób, aby zapewnić udział w procesie zróżnicowanej grupy interesariuszy.

RYSUNEK ETAPY WŁĄCZANIA INTERESARIUSZY

Źródło: opracowanie własne

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE PRZYGOTOWYWANIA STRATEGII

Na etapie tworzenia projektu dokumentu zaangażowane zostały następujące grupy interesariuszy:

- w części dotyczącej diagnozy: młodzież, przedsiębiorcy, mieszkańcy, a także przedstawiciele partnerów oraz gminnych jednostek organizacyjnych,
- w części dotyczącej określania celów strategicznych: przedstawiciele partnerów oraz miejskich i gminnych jednostek organizacyjnych, wykorzystane były także wyniki badań ankietowych wśród mieszkańców,
- w części dotyczącej określania działań i projektów: przedsiębiorcy, przedstawiciele partnerów oraz miejskich i gminnych jednostek organizacyjnych.

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA NA ETAPIE REALIZACJI I EWALUACJI STRATEGII

Na etapie realizacji przyjętej Strategii planowany jest ciągły proces partycypacji w procesach wdrażania i ewaluacji poprzez:

- konsultowanie rozwiązań realizacyjnych dotyczących Strategii, w formie m.in.: wywiadów focusowych, spotkań konsultacyjnych, warsztatów, debat i badań ankietowych,
 - konsultowanie zgodności wdrażania Strategii z przyjętymi założeniami, zapewnione podczas ewaluacji mid-term z wykorzystaniem m.in.: wywiadów fokusowych, spotkań konsultacyjnych, warsztatów, debat i badań ankietowych,
 - informowanie interesariuszy o realizacji procesów w ramach Strategii oraz o wynikach badań ewaluacyjnych poprzez m.in.: strony internetowe jednostek wchodzących w skład Partnerstwa, media społecznościowe, spotkania informacyjne.
-